

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

BIRUTĖ MIKUTAITĖ
EKONOMIKOS STUDIJŲ PROGRAMOS STUDENTĖ

LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBA EUROPOS SĄJUNGOS
KONTEKSTE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Ramutis Alfredas Grižas

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS	5
1. UŽSIENIO PREKYBA IR JOS PRIELAIDOS	7
1.1. Tarptautinės prekybos raida ir teorijos	7
1.2. Laisvosios prekybos poveikis šalies užsienio prekybai	15
1.3. Pagrindiniai eksportą ir importą lemiantys veiksniai.....	17
1.4. Faktorinės – indeksinės analizės metodas.....	19
1.5. Konkurencijos svarba užsienio prekyboje.....	21
2. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS TENDENCIJOS IR ANALIZĖ 1990 – 2005 METAIS	23
2.1 Lietuvos užsienio prekybos analizės ypatybės	23
2.2 Lietuvos ekonominė ir politinė raida 1990 – 1993 metais.....	24
2.3 Užsienio prekybos dinamika 1993 – 2003 metais	26
2.3.1 Eksporto dinamika	28
2.3.2 Importo dinamika.....	33
2.4 Lietuvos užsienio prekybos apyvartos faktorinė – indeksinė analizė.....	38
2.4.1 Eksportuojamų prekių grupių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai	38
2.4.2 Importuojamų prekių grupių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai	40
2.4.3 Eksporto partnerių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai.....	41
2.4.4 Importo partnerių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai	43
2.5 Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas	44
2.6 Lietuvos integracija į Europos Sąjungą	45
2.7 Lietuvos užsienio prekybos politikos pokyčiai iki įstojimo į Europos Sąjungą.....	50
2.8 Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai po įstojimo į Europos Sąjungą.....	52
2.8.1 Europos Sąjungos bendroji užsienio prekybos politika	52
2.8.2 Lietuvos užsienio prekybos dinamika 2004 – 2005 metais	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77
PRIEDAI	81
1 PRIEDAS. Lietuvos eksporto dinaminės eilutės 1993 – 2003 metais	82
2 PRIEDAS. Lietuvos importo dinaminės eilutės 1993 – 2003 metais	83
3 PRIEDAS. Lietuvos užsienio prekyba 1993 – 2005 metais	84
4 PRIEDAS. Lietuvos eksporto pagal šalis padidėjimo tempai 1993 – 2003 metais	85
5 PRIEDAS. Lietuvos importo pagal šalis padidėjimo tempai 1993 – 2003 metais	86
6 PRIEDAS. Priklausomybė tarp eksportuojamų prekių grupių ir užsienio prekybos apyvartos.....	88
7 PRIEDAS. Priklausomybė tarp importuojamų prekių grupių ir užsienio prekybos apyvartos.....	89
8 PRIEDAS. Priklausomybė tarp šalių grupių ir šalių eksporto ir užsienio prekybos apyvartos	90
9 PRIEDAS. Priklausomybė tarp šalių grupių ir šalių importo ir užsienio prekybos apyvartos	91
10 PRIEDAS. Eksportas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (1993 – 2003 metais)	92
11 PRIEDAS. Importas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (1993 – 2003 metais).....	94
12 PRIEDAS. BVP ir užsienio prekybos apyvartos padidėjimo tempai (grandininiai), proc. (1993 – 2005 metais).....	96
13 PRIEDAS. Pagrindinės Lietuvos ir ES dvišalės prekybos sutartys	97
14 PRIEDAS. Lietuvos Respublikos taikomi importo muitai	98
15 PRIEDAS. Eksportas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (2004 – 2005 metais)	99

16 PRIEDAS. Importas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (2004 – 2005 metais).....	100
17 PRIEDAS. Lietuvos eksporto pagal šalis padidėjimo tempai 2004 – 2005 metais	101
18 PRIEDAS. Lietuvos importo pagal šalis padidėjimo tempai 2004 – 2005 metais	102
19 PRIEDAS. Lietuvos BVP, užsienio prekybos apyvartos apimtys ir jų padidėjimo tempai 1993 – 2005 metais	103

ILIUSTRACIJOS

1.1 pav. Produkto ciklai ir prekybos balansas.....	14
1.2 pav. Vietinė su importu konkuruojanti pramonė iki laisvos prekybos pradžios	16
1.3 pav. Laisvosios prekybos įtaka vietinei konkuruojančiai su importu pramonei	16
1.4 pav. Laisvosios prekybos įtaka vietinei eksporto pramonei	17
2.1 pav. Lietuvos užsienio prekyba 1993 – 2003 metais.....	27
2.2 pav. Eksportas ir jo grandininiai padidėjimo (sumažėjimo) tempai	28
2.3 pav. Eksporto struktūra pagal šalių grupes 1993 – 2003 metais	30
2.4 pav. Eksporto struktūra pagal KPN skyrius 1993 – 2003 metais.....	32
2.5 pav. Importas ir jo grandininiai padidėjimo (sumažėjimo) tempai	34
2.6 pav. Importo struktūra pagal šalių grupes 1993 – 2003 metais.....	36
2.7 pav. Importo struktūra pagal KPN skyrius 1993 – 2003 metais	37
2.8 pav. Ryšių glaudumas tarp šalių grupių (eksporto, importo) ir užsienio prekybos apyvartos...	43
2.9 pav. Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas	45
2.10 pav. Lietuvos užsienio prekyba 1993 – 2005 metais.....	59
2.11 pav. Eksportas pagal šalių grupes 2004 – 2005 metais.....	61
2.12 pav. Importas pagal šalių grupes 2004 – 2005 metais	62
2.13 pav. Lietuvos eksporto struktūra pagal prekių grupes 2004 – 2005 metais.....	63
2.14 pav. Lietuvos importo struktūra pagal prekių grupes 2004 – 2005 metais.....	64

IVADAS

Užsienio prekyba yra svarbi ir naudinga kiekvienos šalies ekonomikai. Užsienio prekyba gali įtakoti šalies gerovę ir žmonių pragyvenimo lygį, priklausomai nuo vykstančių procesų pasaulyje, kitų šalių ekonominės, politinės ir socialinės situacijos, valstybės vykdomos užsienio prekybos politikos ir priemonių. Valstybės išteklių kiekis, technologija, gamintojų strategija, prekių gamybos sąnaudos, kainų lygis, valiutos kursai kinta laike, todėl keičiasi ir užsienio prekybos sąlygos. Pataruoju metu liberali šalies užsienio prekyba lemia ekonomikos atvirumą. Įgyti konkurenciniai ir santykiniai pranašumai leidžia šaliai įeiti į pasaulinę rinką ir gauti naudos iš gamybos masto, naujų technologijų ir inovacijų. Mokslinių straipsnių autoriai vis labiau gilinasi į išsamesnę užsienio prekybos analizę, taiko naujus matematinius, statistinius metodus, norėdami paaiškinti vykstančius procesus ir situacijas. Pastaruoju metu vykstantys integraciniai procesai iš esmės keičia ekonominius – politinius valstybių santykius. Lietuva taip pat dalyvauja ekonominės integracijos į Europos Sąjungą procese. Integracija į ES ypač įtakoja užsienio prekybos pokyčius Lietuvoje. Todėl tapo įdomu ir aktualu išanalizuoti Lietuvos užsienio prekybos pokyčius ir nustatyti integracijos į Europos Sąjungą poveikį užsienio prekybai.

Temos aktualumas: Lietuva nuo Nepriklausomybės atkūrimo savarankiškai vystė užsienio prekybą. Neefektyvi Lietuvos įmonių veikla, į Rusiją ir NVS šalis nukreipti pagrindiniai prekybos srautai buvo TSRS paliktas paveldas. Tarifiniai ir netarifiniai apribojimai lėtino prekybos plėtrą. Tačiau vykdomos ekonominės reformos, laisvųjų sutarčių pasirašymas, įstojimas į PPO ir ES turėjo reikšmės prekybos sąlygų su kitomis šalimis liberalizavimui bei užsienio prekybos plėtrai. Lietuvos ekonomika tapo atvira. Užsienio prekyba ir jos tendencijos nagrinėjamos 1990 – 2005 metų laikotarpiu. Šis laikotarpis atspindi nuosmukį, užsienio prekybos intensyvią plėtrą, besiruošiant stoti į ES, bei prekybos sąlygų ir apyvartų pasikeitimus, įstojus į ES. Be to, Lietuva per trumpą laikotarpį perėjo iš planinės į rinkos ekonomiką, perorientavo pagrindinius prekybos srautus iš Rytų į Vakarų valstybes. Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai labai siejasi su integracija į ES bendrąją rinką. Susidomėjimas užsienio prekybos sparčia plėtra, bei noras išanalizuoti jos kitimo priežastis, veiksnius, bei kokią naudą duoda Lietuvai užsienio prekyba, ir paskatino pasirinkti tokią magistrinio darbo temą. Susidurta su mokslinės literatūros ir metodikos stoka lietuvių kalba nagrinėjama tema, kas dar labiau paskatino nagrinėti šią temą.

Problematiškas: Išsamiai išanalizuoti Lietuvos užsienio prekybą ES kontekste 1990 – 2005 metais. Dėl pasikeitusių duomenų šaltinių, metodologinių ir organizacinių skirtumų

statistiniai Lietuvos užsienio prekybos duomenys nėra visiškai palyginami su užsienio prekybos duomenimis, skelbtais iki 1993 m. ir po 2004 m. gegužės 1 d.

Tyrimo objektas: Lietuvos užsienio prekyba 1990 – 2005 metais.

Tyrimo dalykas: Lietuvos užsienio prekybos kitimas ir kitimo priežastys, įtakos įvertinimas, pokyčiai ES kontekste.

Tyrimo hipotezė: Integracija į ES turi teigiamą įtaką Lietuvos užsienio prekybai.

Darbo tikslas – remiantis statistiniais matematiniais metodais pagal užsienio prekybos statistinius duomenis, išanalizuoti Lietuvos užsienio prekybos kitimo tendencijas ir jų priežastis, įvertinti užsienio prekybos pokyčius, integruojantis į ES bendrąją rinką, nustatyti prekių grupių, šalių ir šalių grupių įtaką užsienio prekybai.

Tyrimo uždaviniai:

- Atskleisti užsienio prekybos vystymosi ypatumus;
- Nustatyti Lietuvos užsienio prekybos pokyčius ir jų priežastis 1993 – 2005 metais;
- Įvertinti eksporto ir importo pagal šalių grupes bei prekių grupes įtaką Lietuvos užsienio prekybos apyvartai;
- Išanalizuoti užsienio prekybą integracijos į ES kontekste.

Tyrimo metodai: Darbe naudojami tokie tyrimo metodai:

1. Literatūros šaltinių studijavimo metodas.
2. Statistinių duomenų apdorojimas, sisteminimas, analizė.
3. Statistinė lyginamoji analizė (dinaminės eilutės). Taikant šį metodą, naudojami pagrindiniai dinaminių eilučių analitiniai rodikliai: absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas), vidutinis absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas), padidėjimo (sumažėjimo) tempas, vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas.
4. Faktorinė – indeksinė analizė. Šiuo metodu apskaičiuojamos: regresijos lygtys, tiesinės koreliacijos, regresijos, elastingumo, determinacijos koeficientai ir koreliacijos indeksai.

Studijų pagrindas ir literatūros apžvalga: Nagrinėjant temą – Lietuvos užsienio prekyba Europos Sąjungos kontekste, buvo naudojama tokia mokslinė literatūra: vadovėliai, moksliniai straipsniai, statistiniai žurnalai, kitų analitikų medžiaga. Taip pat buvo remtasi periodiniais leidiniais, internetiniais tyrimų institucijų bei statistikos departamentų pateiktais duomenimis, internetiniais straipsniais.

1. UŽSIENIO PREKYBA IR JOS PRIELAIDOS

1.1. *Tarptautinės prekybos raida ir teorijos*

Užsienio prekyba arba tarptautinė prekyba yra tapačios sąvokos. Užsienio prekybą „Tarptautiniame prekybos žinyne“ knygos autorius Edward G. Hinkelman apibūdina kaip prekybą su užsieniu tarp skirtingų individų ir juridinių asmenų. Labai panašiai šią sąvoką pateikia V. Snieška – tarptautinė prekyba (International trade) – tai pardavimo ir pirkimo procesas, vykstantis įvairiose šalyse tarp pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų (Snieška V., Kaunas, 2002, p. 629). Ekonominė teorija bendru požiūriu parodo, kad tarptautinė prekyba yra priemonė, kurios pagalba šalys, vystydamos specializaciją, gali padidinti turimą išteklių našumą ir tokiu būdu padidinti gaminamų prekių ir paslaugų apimtį, gauti naudos iš pardavimų ne tik šalies vidinėje, bet ir užsienio rinkose, pakelti savo gyventojų gerovės lygį. Užsienio prekyba susideda iš prekių ir paslaugų eksporto ir importo. Eksportas – tai prekių ir kapitalo išvežimas į užsienį, paslaugų teikimas užsieniui; tai per tam tikrą laikotarpį į užsienį parduotų bei išvežtų prekių kiekis ir vertė. Importas – tai prekių, paslaugų ir pagrindinio kapitalo įvežimas iš užsienio; tai per tam tikrą laikotarpį iš užsienio pirktų bei įvežtų prekių ir paslaugų kiekis bei vertė (Martinkus B., Žilinskas V., Kaunas, 2001, p. 54). Užsienio prekyba vystoma nuo senų laikų. Vystantis pasauliniam ūkiui, vystėsi ir užsienio prekyba.

Pasaulio ūkio sistema susideda iš posistemių, kitaip dar vadinamų ekonominių santykių struktūrinių elementų, kurių vienas iš jų sudaro tarptautinę prekybą. Galima išskirti keturis pasaulinio ūkio formavimosi etapus, išskiriant tarptautinę prekybą:

Pirmajame pasaulinės rinkos atsiradimo etape vyko nacionalinių ūkių formavimas ir pradinio kapitalo kaupimas. Šis etapas vyko XVI – XX amžiuose ir buvo persunktas Merkantilizmo ideologijos, kuri buvo orientuota į vidinius rinkos poreikius ir interesus. Tuo laikotarpiu aktyviai vystėsi importas ir eksportas. Šis prekybos vystymasis buvo paremtas tuo, kad merkantilistai pagrindiniu valstybės turėjimo šaltiniu laikė užsienio prekybos plėtojimą ir aktyvų prekybos balansą. Jų nuomone, norint sukaupti turtą, reikia vystyti eksportuojamų prekių gamybą ir siekti, kad jų išvežimas viršytų įvežimą. Valstybės kišimasis į ekonominius santykius buvo propaguojamas, vykdant protekcionistinę politiką ir apsaugant nacionalinį ūkį nuo konkurentų.

Antrajame pasaulinio ūkio raidos etape (XIX – XX a.) vyko spartus nacionalinių ūkių įtraukimas į tarptautinių santykių sistemą. Jis sietinas su mokslo, technikos laimėjimais, mašinų įsigalėjimu gamyboje, masine prekių ir paslaugų gamyba. Perteklinių prekių išvežimas už šalies

ribų, žaliavų įvežimas iš kitų pasaulio regionų, kapitalų migracija tarp šalių ir kiti veiksniai vis labiau laužė nacionalinį uždaramą ir ekonominius barjerus, stiprino ekonominę valstybių savitarpio priklausomybę. Šiame etape prasidėjo ekonominės integracijos procesai, tarpvalstybinių sutarčių pasirašymai, pagreitinę nacionalinių ūkių įsiliejimą į regioninius ekonominius susivienijimus (Gilpin R., Vilnius, 1998, p. 434).

Trečiasis pasaulinio ūkio raidos etapas prasidėjo XX amžiaus antroje pusėje. Jam būdingi keli esminiai bruožai:

- Auga valstybės vaidmuo rengiant ir įgyvendinant konkrečius tarptautinius projektus. Kaip pažymi Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) ekonomistas R. Gilpin, nacionalinė valstybė ir rinka – dvi viena kitai prieštaraujančios socialinės organizacijos formos – per pastaruosius šimtmečius formavosi kartu ir jų tarpusavio sąveika vis labiau lemia tarptautinių santykių dinamiką mūsų dienų pasaulyje (Gilpin R., Vilnius, 1998, p. 34). Svarbiausiu valstybės valdymo rūpesčiu tapo šalies užsienio prekybos teisinių pagrindų derinimas su kitų šalių įstatymais, valiutų srautų kontrolė ir reguliavimas, nacionalinių įmonių pasaulinėje rinkoje rėmimas, šalies gamintojų interesų apsauga, kitos ekonominės ir teisinės veiklos sritys.
- Spartėja nacionalinių ūkių integracija. Integracija gali būti daugiašalė (multipoliariška) ir dvišalė (bipoliariška). Europos Ekonominė Bendrija, vėliau evoliucionavusi į Europos Sąjungą, yra klasikinis daugiašalės integracijos pavyzdys. Europos Sąjunga valdoma savų institucijų, turi vieningą pinigų sistemą, bendrus tarpvalstybinius santykius, taip pat ir užsienio prekybą reguliuojančius įstatymus.
- Įsigalėjo transnacionalinės ir tarptautinės korporacijos (karteliai, sindikatai, trestai, koncernai) pasaulinėje gamyboje, prekyboje ir bankininkystėje. Tokios korporacijos apibūdinamos kaip firmos, kurios turi nuosavybę ir valdo padalinius dvejose ar daugiau šalių. Šių jungtinių kapitalas pasiskirsto įvairiose valstybėse, todėl gana sunku yra nusakyti prekių kilmės šalį.

Ketvirtasis pasaulinio ūkio bruožas – nesilpstanti ekonominė konkurencija. Dabartinis tarpvalstybinių santykių reguliavimas nors ir sušvelnina, bet visiškai nepašalina konkurencijos ir interesų susikirtimo net tarp šalių, priklausančių tai pačiai ekonominei bendrijai. Pavyzdžiui, žemės ūkio produktų judėjimas tarp Europos Sąjungos šalių dažnai susiduria su atvira ar slapta protekcionizmo politika, kurios tikslas apsaugoti nacionalinį ūkį nuo maisto prekių įvežimo iš kitų Sąjungos šalių. R. Gilpin pabrėžia, kad ten, kur pasaulinės ekonomikos augimo sąlygos griežtai ribojamos, kyla noras eksportuoti nedarbą ir vykdyti kaimynams žalingą politiką. Galinga šalis gali vykdyti sau labai naudingą politiką, jos kaštus perkeldama kaimynėms. Keletą kartų tuo naudojosi monetarinė amerikiečių ir japonų politika. Valstybės pastangos sukčiauti ir

taip gerinti savo padėtį niekam neduotų optimalių rezultatų, nes kitos valstybės imsis atsakomųjų politinių sankcijų, pavyzdžiui, prekybinio protekcionizmo (Gilpin R., Vilnius, 1998, p. 434).

Tačiau užsienio prekybos politika ne visada buvo vykdoma efektyviai. Vienos valstybės naudos siekimas iš tarptautinės prekybos gali padaryti nuostolių kitoms valstybėms. Dėl JAV importo mažinimo politikos 1930 m., siekiant sumažinti nedarbą savo šalyje, kitoms valstybėms taikant muitus, eksporto ir importo apribojimus, prasidėjo pasaulinė ekonominė depresija bei pasaulio finansinės sistemos žlugimas. Vis dėlto, tarptautinės prekybos suvaržymo priemonės labiau įtakoja valstybės piliečių pragyvenimo lygį, nei keičia užsienio politiką.

1945 m. pasaulis buvo padalintas į Rytus ir Vakarus. Sovietų Sąjunga, kaip Rytų bloko lyderė, sukūrė Ekonominės savitarpio pagalbos tarnybą, kuri palaikė ryšius tik tarp Rytų bloko šalių, bet visiškai atsiribojo nuo Vakarų, kas lėmė užsienio prekybos suvaržymą. JAV buvo Vakarų bloko lyderė, kuri vykdė prekybą ir laikė ją pasaulinės gerovės pagrindu. Lietuva tuo laikotarpiu priklausė Sovietų Sąjungai, kuri vykdė planinės ekonomikos politiką. Lietuvoje užsienio prekyba su pasauliu buvo uždrausta arba izoliuota, galima buvo prekiauti tik Sovietų Sąjungos viduje. Planinės ekonomikos padariniai ilginiui atsiliepė Lietuvos užsienio prekybai.

Ekonominiai santykiai tarp pasaulio valstybių palaikomi per užsienio prekybą, kapitalo investicijas, vertybinių popierių bei valiutos išteklių judėjimą, dvišalę ar daugiašalę gamybos specializaciją ir kooperaciją. Šalys, įtrauktos į šiuos procesus, gali sėkmingai vystyti savo ūkį, plėsti prekių mainus, keistis su kitomis šalimis kapitalo ir darbo ištekliais, naudotis ekonomikos valdymo patirtimi, technikos laimėjimais, mokslo žiniomis. Būtent šie ūkiniai, finansiniai ir techniniai santykiai tarp valstybių XX a. antroje pusėje galutinai suformavo pasaulinį ūkį, kurį galima apibrėžti, kaip vieningą tarptautinį ekonominio ir politinio bendradarbiavimo mechanizmą (Balys Paulavičius K., Navickas N., Vilnius, 2000, p. 4). Valstybės, dalyvaudamos pasauliniame ūkyje, gali gauti sau naudos, palaikydamos tarpusavio santykius. Pasaulinis ūkis pradėjo formuotis pasklidus liberalizavimo idėjoms bei įsigalėjus laisvosios konkurencijos rinkai Vakarų Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Pietryčių Azijoje. Užsienio prekyba, būdama pasaulinio ūkio posistemio elementas taip pat vystėsi, istoriškai sąlygojama kitų posistemio elementų – kapitalo judėjimo, valiutinių ir finansinių rinkų. Pasauliniame ūkyje susiformavo dabartinė užsienio prekybos sistema ir prekybiniai santykiai, kurie sudaro ne tik pasaulinio ūkio kilimo gerovę, bet gali įtakoti konkrečios valstybės ekonominę naudą.

Užsienio prekybą apibūdinti galima dvejopai:

1. Ji yra šalies socialinės ekonominės politikos objektas, nes vyksta tarp dviejų ar daugiau valstybių.
2. Valstybė naudos siekia iš užsienio prekybos, naudodama užsienio valiutas su joms būdingais užsienio valiutos kursais. Šalių prekyba pagrįsta tuo, kad jos galėtų įsigyti prekių

mažesnėmis kainomis, nei sugebėtų pasigaminti pačios ir gauti naudos, parduodant kuo mažesniais kaštais pagamintas prekes.

Tarptautinės prekybos reikšmę nusako šie aspektai:

1. Iš šalies išvežamos vidaus rinkoje perteklinės prekės ir įvežamos prekės, kurių šalis negali pati pasigaminti;
2. Šalyje gaminamos ir išvežamos absoliutų arba lyginamąjį pranašumą turinčios prekės ir tokiu būdu pasisavinamas prekybinis pelnas;
3. Dėl užsienio prekybos plinta pažangios technologijos, padedančios kelti nacionalinio ūkio veiklos efektyvumą;
4. Šalies prekių ir paslaugų vartotojai įgyja didesnę galimybę rinktis ir geriau tenkinti savo poreikius.

Tarptautinės prekybos arba užsienio prekybos vystymosi pagrindas yra mainai ir specializacija. Tarptautinių mainų prielaida – gamybos sąlygų skirtingumas (skiriasi gamtinės sąlygos, aprūpinimas ištekliais, darbo jėgos išlaidos, naudojama skirtinga technologija ir t.t.) Gamybos sąlygų skirtingumas lemia gamybos kaštų ir kainų skirtumus. Vykstant tarptautiniams mainams, šalys aprūpina pasaulinį ūkį tomis prekėmis, kurių gamyba šalies viduje yra palyginti pigi. Šalys importuoja tokią produkciją ar paslaugas, kurių gamyba šalyje būtų žymiai brangesnė, negu jos išsigijimas pasaulinėje rinkoje. Vadinasi, šalis specializuojasi gaminti tai, kas jai pelninga. (Snieška V., Kaunas, 2002, p. 506, 515). Išteklių ir technologija neužtikrina lyginamojo pranašumo ilgam laikotarpiui. Laikui bėgant, lyginamąjį pranašumą įgyja kitos šalys (McConnell B., Boston, 1999, p. 765- 766).

Šalys gali gauti naudos ir pelno iš įmonių perkeltų išteklių į tokių prekių gamybą, kurios turi absoliutų arba lyginamąjį pranašumą kitų šalių atžvilgiu, o importuoti tas prekes, kurių gamyba dėl sunaudotų išteklių kainuoja brangiai. Užsienio prekybos naudą apibūdina absoliutus ir lyginamasis pranašumas.

Užsienio prekyba vyksta dėl absoliutaus pranašumo. Absoliutaus pranašumo teorijos pradininkas buvo škotų filosofas ir ekonomistas A. Smitas. Tarptautinėje prekyboje kiekviena šalis specializuojasi tiekti tą produktą, kuris gamyboje turi absoliutų pranašumą. Vadinasi, šalis turinti absoliutų pranašumą, gali gaminti prekes, sunaudodama mažiau darbo, kapitalo, žaliavų sąnaudų produkcijos vienetui pagaminti nei kitose šalyse. Tačiau taip vyksta ne visada. Specializaciją lemia ir lyginamasis arba santykinis pranašumas.

Lyginamojo pranašumo dėsnį 1817 m. suformulavo anglų ekonomistas D. Rikardas. Remiantis lyginamojo pranašumo dėsniu, šalys specializuojasi tokių prekių gamybai ir eksportui, kad galėtų gaminti santykinai žemesniais kaštais negu kitos šalys. Pagal šį dėsnį, dėl skirtingos geografinės padėties, klimato, istorijos ir tradicijų kiekvienos šalies išteklių ir gaminami

produktai bei jų kokybė yra skirtingi. Dėl to tam tikrus produktus įmonės vienoje šalyje gamina efektyviau, nei kitoje. Net jei pagamintų produktų užtenka šalies gyventojų poreikiams tenkinti arba daugelis jų pagaminami pigiau nei užsienyje, šalies įmonėms naudingiau specializuotis gaminant prekes, kurios būtų santykinu atžvilgiu pigesnės, ir laisvai jomis prekiauti. Ši teorija paremta prekės pagaminimo alternatyviaisiais kaštais. Atskiros šalys gali gauti naudą iš tarptautinės prekybos tuomet, kai skiriasi gamybos alternatyvieji kaštai, kurie padeda nustatyti gaminamų skirtingų prekių santykinę vertę. Kiekviena šalis gali gaminti ir prekiauti ta preke, kuriai padengti reikia kuo mažesnio kiekio kitų prekių, t.y. prekės alternatyvieji gamybos kaštai yra mažesni ir ta prekė gaminama kuo mažesnėmis darbo sąnaudomis. Pasauliniai ištekliai vartojami veiksmingiau, jei šalys specializuoja lyginamąjį pranašumą prekių gamybai. Dėl specializacijos įmanoma padidinti bendrą prekių ir paslaugų gamybą tais pačiais nepadidintais ištekliais. Savo ruožtu specializacija sukurs sąlygas prekybai, nes šalys parduoda tas prekes, kurios joms yra lyginamai pranašesnės. Tačiau prekiauti bus galima, jei prekybos sąlygos nepranoks ribų, nustatytų prekybos partnerių alternatyviųjų kaštų (McGrath P. T., Vilnius, 1999, p. 17).

Šios teorijos pagrindu gaminamos prekės ir vystoma užsienio prekyba. Vadinasi, šalys prekiaus tik tada, jei bus rastos abiem šalims naudingos kainos. Eksporto prekės kaina neturi viršyti importo šalies gamintojo prekės kainos arba, kitaip tariant, prekybos sąlygų ribos yra nustatomos šalių vietinėmis alternatyviosiomis išlaidomis. Nustatant eksporto kainą, eksportuotojai taip pat turi įvertinti valiutos kursų svyravimus, rinkos būklę. Nepaisant šalies vidaus gamybos kaštų ir lyginamojo pranašumo, visuomet egzistuoja valiutos kursas, kuris leidžia šaliai gaminti prekę žymiai pigiau, lyginant su kitomis šalimis (Baker S. A., San Diego 1990, p. 112). Norėdama pasiekti valiutų kurso pusiausvyrą, šalis privalo turėti bent vieną prekę, kurią įstengtų eksportuoti tokiu mastu, kad galėtų atsiskaityti už importą (Lipsey R. G., Harbury C., London, 1999, p. 382). Norint vykdyti užsienio prekybą, valiutų kursų rinka turi būti pusiausvira. Jei užsienio valiutos rinkoje nėra pusiausviros, gali būti vykdoma tik vienpusė prekyba.

Užsienio prekyba tarp šalių yra vykdoma prekiaujant ne dviem, o daugiau prekių. Realybėje lyginamojo pranašumo principas taikomas tada, kai yra daug prekių ir esant santykinai skirtingiems gamybos veiksniams. Kaip jau buvo aptarta, šalys gamins tas prekes, kurių santykinis sąnaudų poreikis bus mažesnis. Lyginamojo pranašumo teorijoje gamybą įtakoja santykinai geresnis aprūpinimas vienu iš gamybos veiksnių. Pagrindiniai gaminio vieneto kaštus nulemiantys veiksniai yra gamybos funkcija ir išteklių kainos. Gamybos funkcija nusako ryšį tarp gamybos lygio ir suvartojamų išteklių kiekio. Bendros gamybos išlaidos priklausys nuo suvartojamų išteklių kiekio ir šių išteklių vieneto kainų. Vadinasi, atsiranda lyginamasis

pranašumas dėl skirtingo santykio tarp gamybos veiksnių, santykinai geresnis aprūpinimas vienu iš gamybos veiksnių leidžia racionaliau jį panaudoti prekės gamyboje ir ta prekė tampa santykinai pigi. <...> Vieno gamybos veiksnio pasiūlos santykinis perteklius santykinai sumažina to veiksnio samdymo kaštus. Prekės, kurias gaminant naudojama santykinai daugiau gamybos veiksnio, bus santykinai pigesnės. Tokios prekės bus gaminamos toje šalyje, kuri turi šį pranašumą (Davulis G., Vilnius, 2003, p. 294). Vadinasi, šalis, kurioje didesnė kapitalo pasiūla, eksportuos kapitalui imlias prekes, o šalyje, kurioje didesnė darbo pasiūla – darbui imlias prekes.

Taigi, yra du lyginamojo pranašumo principo paaiškinimai. Pirmasis, kurį nurodė D. Rikardas, pažymi tarptautinius skirtumus technologijoje: skirtingus fizinio našumo ir darbo sąnaudų poreikius. Antrasis paaiškinimas yra toks – jeigu šalys turi galimybę naudoti panašią ar tą pačią technologiją ir nesiskiria fiziniu našumu, lyginamasis pranašumas atsiranda dėl skirtingų santykinų kainų šalių viduje, kadangi santykiniai gamybos veiksnių kaštai įvairiose šalyse skiriasi.

Prekybos kryptys nustatomos santykiniais kaštais, nepriklausomai nuo to, ar šalis turi absoliutų pranašumą ar ne. Svarbiausia, kad ji turėtų lyginamąjį pranašumą, gaminant kokį nors produktą. Ekonominiai išteklių yra netolygiai pasiskirstę tarp valstybių, o efektyviai įvairių prekių gamybai reikalinga įvairių technologijų ir išteklių kombinacija. Ekonominis efektyvumas, dėl kurio šalys gali gaminti įvairias prekes, gali keistis ir tikrai pasikeis laikui bėgant, nes absoliutūs, taip pat lyginamieji pranašumai, kuriuos turi šalys, nėra duoti visiems laikams. Lyginamieji pranašumai keitėsi, pereinant iš agrarinės visuomenės į žinių ir informacijos visuomenės laikus. Didėja sukurtų (t. y., įgytų, o ne gamtos duotų ar ilgametės istorinės raidos sąlygotų) lyginamųjų pranašumų svarba. Agrarinėse visuomenėse bet kokį lyginamąjį pranašumą ar jo nebuvimą diktavo gamtinės (klimatas, dirvožemis, geografinė padėtis) sąlygos. Industrinėse valstybėse lyginamasis pranašumas dažniausiai būdavo tose šalyse, kurios turėjo savus pagrindinių žaliavų – anglies, metalų rūdos, vandens energijos – šaltinius arba buvo netoli jų. Poindustrinėse, informacijos ir žinių ekonomikose šalies infrastruktūra visiškai atsietą nuo gamtinių sąlygų. Jos išvystymas priklauso tik nuo intelektualinio potencialo panaudojimo efektyvumo. Sukurtų lyginamųjų pranašumų įsivyravimas yra šiuolaikinės ekonomikos bazės – informacinių technologijų ir žinių infrastruktūros - susiformavimo pasekmė.

Tolimesnę gamybos ir su ja susijusią prekybos teoriją, vėliau pavadintą jų vardu, nagrinėjo švedų ekonomistai E. Heckscher ir B. Ohlin. Pagrindinis Hekšerio ir Olino modelio principas yra tas, kad šalis turi lyginamąjį pranašumą tos prekės gamyboje, kur intensyviai vartojami santykinai gausūs šalies išteklių.

Nagrinėjant šį modelį reikia atsižvelgti į prielaidas. Pirma, visiems gamintojams įmanoma ta pati technologija (technologijos skirtumai negali išlikti ilgą laiką tarpą, nes

eksportuojant yra nuperkama ir technologija, nebent ji visada žengia į priekį); paklausos kiekis yra vienodas, vienodos kainos ir pajamų dalis išleista produkcijai, rinkos yra konkurencinės. Antra, gamybos funkcijos yra vienodos, eksportui skirtos prekės vieneto alternatyvieji kaštai didėja dėl šalyje vis augančios specializacijos, kitaip tariant, egzistuoja specializacijos laipsnio riba (Baker S. A., San Diego, 1990, p. 41).

Hekšerio – Olino modelio principas patvirtina, kad šalys turės tik tų prekių eksporto pranašumą, kurių gamybai daugiau vartojama santykinai gausių toje šalyje išteklių, ir importuos tų prekių, kurių gamybai daug vartojama santykinai nepakankamo toje šalyje išteklių (Kvinauskienė V., Kaunas, 2004, p. 5).

Hekšerio – Olino modelis buvo plačiai nagrinėjamas ekonominėje literatūroje, buvo atliekami empiriniai tyrimai. V. Leontjevas, tyrinėjęs JAV tarptautinę prekybą, nustatė, kad JAV tam tikrais laikotarpiais eksportuoja darbui imlias, o importuoja kapitalui imlias prekes, nors ši šalis daugiau turi kapitalo. Šis reiškinys dažnai vadinamas Leontjevo paradoksu. Atlikus specialius tyrimus, Hekšerio – Olino modelis buvo papildytas. Analizuojant Hekšerio – Olino modelį buvo pastebėta, kad darbo veiksnys priklauso nuo šalyje esančių kvalifikuotų profesionalių ir nekvalifikuotų darbininkų. Ir ta šalis, kuri turi santykinai daug kvalifikuotų darbininkų, gali gaminti aukštos technologijos produktus ir juos eksportuoti. Aukštos technologijos produktai yra imlūs žinioms. Leontjevo paradoksas gali būti paaiškintas platesne gamybos veiksnių analize. Vėliau buvo sukurtos naujos alternatyvios prekybos teorijos.

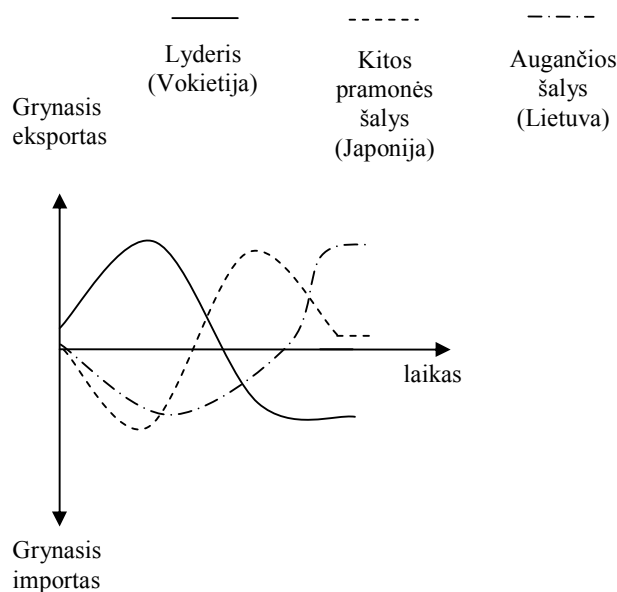
Paklausos skirtumai yra svarbus tarptautinės prekybos kryptčių indikatorius. Pajamų padidėjimas padidina paklausą, bet mokslui imlių prekių paklausa auga daug greičiau, nei kitų prekių. Aukštų pajamų šalys turi daug kvalifikuotų specialistų, todėl jos gamina mokslui imlias prekes, o šių prekių paklausa yra elastinga. Todėl tokios šalys daug prekiauja ir gauna naudos iš prekybos.

Kita teorija susijusi su masinės gamybos sąlygojama ekonomija ir išoriniais efektais. Tam tikrai gamybos šakai būdinga gamybos masto ekonomija, kuri atsiranda, didėjant gamybos apimčiai ir mažėjant produkto vieneto savikainai. Esant masinei gamybai, įmonės gali pradėti naudotis specializacijos pranašumu. Masto ekonomija pasireiškia tada, kai šalis dvigubai padidinusi išteklius tam tikrai prekės gamybai, tos prekės gali gaminti daugiau negu dvigubai. Reiškiantis masto ekonomijos efektui, užsienio prekybą gali sąlygoti efektyvi gamyba. Ūkio šakose, kuriose reiškiasi masto ekonomija, didesnė gamybos apimtis sąlygoja kaštų mažėjimą, o tai leidžia prekes parduoti žemesnėmis kainomis. Masto ekonomijos sąlygojamas efekto padidėjimas naudingas ne tik šalies gyventojams, bet ir kitų šalių vartotojams. Papildomas prekių kainų augimas gali būti stabdomas dėl išorinių efektų (išorinės ekonomijos atsiradimo). Išoriniai efektai atsiranda tuomet, kai vienos firmos veikla kurioje nors pramonės šakoje įgalina kitas

firmas sumažinti išlaidas. Šiuo būdu kitos firmos šalies viduje arba užsienio firmos gali pasinaudoti naujomis technologijomis, inovacijomis, išradimais, mokslo žiniomis ir be papildomų kaštų pritaikyti savo veiklai tobulinti.

Trečioji hipotezė susijusi su produkto ciklu. Ši hipotezė teigia, kad prekės importuotojai ir eksportuotojai ilgainiui keičiasi. Prekę gali būti mokslui imlia tik trumpą laiko tarpą. Vėliau šiai prekei gali pakakti nekvalifikuoto darbo, nes technologija išplinta ir standartizuojama. Tai išryškina nuolatinio tiriamųjų ir tobulinamųjų darbų tęsimo svarbą, kad būtų išlaikytas lyginamasis pranašumas. Ši hipotezė taip pat išryškina technologijos perkėlimo ir intelektualinės nuosavybės teisių svarbumą aptariamoms prekybos problemoms (Kvainauskienė V., Kaunas, 2004, p. 13).

Ilgainiui importuotojai ir eksportuotojai keičiasi. 1.1 paveikslas iliustruoja, kad mobilaus telefono gamintojas yra Vokietija. Ji gauna pajamas iš eksporto, o kitos šalys šį produktą importuoja. Naujoji technologija, kuri yra Vokietijos gamintojų įdėta į produktą, eksportuojama su pačia preke. Išsivysčiusios šalys gali perimti technologiją ir gaminamas prekes eksportuoti į kitas šalis, tuo pačiu ir į Vokietiją. Nesikeičiant prekei, besivystančios šalys perima technologiją, gamina prekę mažesnėmis darbo jėgos sąnaudomis, importuotojomis tada tampa Vokietija ir kitos pramonės šalys. Šis produkto ciklas įrodo, kad prekę gali būti gaminama naudojant tokią pat technologiją tik trumpą laikotarpį.

1.1 pav. Produkto ciklai ir prekybos balansas

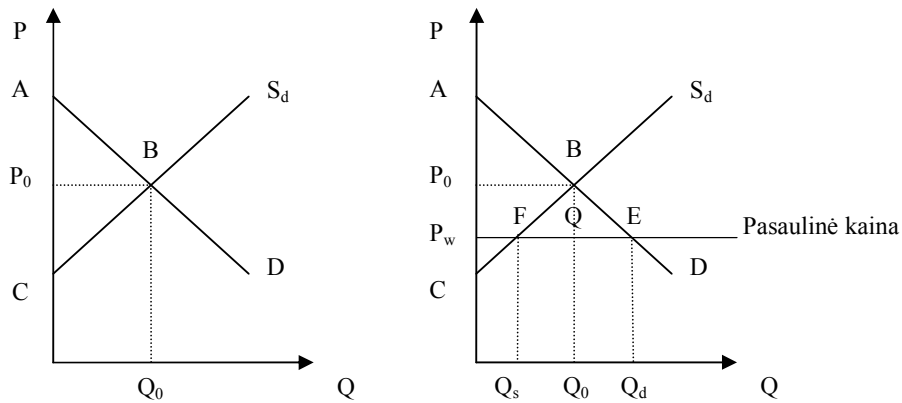
Šaltinis: P. Lindert International Economics, ninth edition, Irwin Publishing, Homewood, Illinois, USA

1.2. Laisvosios prekybos poveikis šalies užsienio prekybai

Šioje dalyje bus aptartas paklausos ir pasiūlos modelis šalies viduje bei šaliai vykdant užsienio prekybą. Jame bus nusakyti svarbiausi laisvosios prekybos principų realizavimo poveikiai.

1.2 paveiksle pavaizduota „X“ šalies tekstilės gaminių rinka, jei nevyksta užsienio prekyba. Paklausos kreivė D apibūdina paklausos dėsnį. Pusiausvyra nusistovi taške B ir parodo, kokį kiekį gali vartotojas nupirkti bei gamintojas pasiūlyti už tam tikrą kainą. Tam, kad būtų galima palyginti vidaus prekybą su tarptautine prekyba laisvosios prekybos sąlygomis, reikia nustatyti vartotojo perteklinę naudą ir gamintojo naudą. Vartotojo perteklinė nauda yra skirtumas tarp kainos, kurią vartotojas sutiktų sumokėti už tekstilės gaminio vienetą ir tekstilės gaminių rinkos kainos P_0 . Tai yra vartotojo gerovės matas. Vartotojo perteklinė nauda užima plotą ABP_0 . Gamintojo perteklinė nauda yra skirtumas, kurią gauna gamintojas, ir žemiausios kainos, kurią jis dar sutiktų gauti. Gamintojo pertekliaus plotas BCP_0 .

1.3 paveiksle pavaizduota „X“ šalies tekstilės rinka, susiformavusi veikiant laisvai tarptautinei prekybai. „X“ šalis neturi lyginamojo tekstilės gaminių gamybos pranašumo, todėl jos rinkoje susiformuoja pasaulinė tekstilės kaina P_w , kuri yra žemesnė už vietinę tekstilės kainą P_0 . Žemesnė kaina nei vidaus rinkoje padidina „X“ šalies vartotojų paklausą nuo Q_0 iki Q_d . „X“ šalies gamintojai yra priversti sumažinti savo gaminamos produkcijos kiekį nuo Q_0 iki Q_s . Tekstilės importas iš kitų šalių bus $Q_d - Q_s$. Vartotojo perteklinės naudos padidėjimą rodo plotas P_0BEP_w . Gamintojo pertekliaus nuostolis lygus P_0BFP_w plotui. Šis nuostolis yra padengtas vartotojo perteklinės naudos padidėjimu. Taip gerovė atitenka iš gamintojų vartotojams. Negalima nusakyti, kaip veikia šis persikėlimas iš vienos pusės į kitą „X“ šalies gerovę. Tačiau vartotojo perteklinės naudos prieaugis iš laisvosios prekybos apima plotą BEF, kuris nebuvo vietinių gamintojų prarasta gerovė. Šis plotas rodo grynąjį „X“ šalies ekonomikos laimėjimą iš laisvosios prekybos. Jos gerovės šaltiniai yra mažesnė kaina ir vartotojų paklausos padidėjimas. Ši papildoma vartotojo perteklinė nauda parodyta plotu BEQ, ir perėmus $Q_0 - Q_s$ vienetų gamybą iš neefektyvių „X“ šalies gamintojų ir perdavus efektyviems išorės gamintojams. Sutaupyta išteklių BQF. Tekstilės gaminių laisvoji prekyba paskatins gerovės augimą tose pasaulio šalyse, kurios eksportuoja šiuos gaminius.

1.2 pav. Vietinė su importu konkuruojanti pramonė iki laisvos prekybos pradžios.

Šaltinis: McGrath P.T. Tarptautinės ekonomikos pagrindai. Vilnius, 1999, p. 32

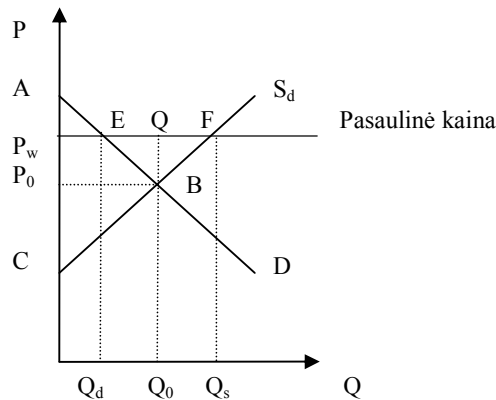
1.3 pav. Laisvosios prekybos įtaka vietinei konkuruojančiai su importu pramonei.

Šaltinis: McGrath P.T. Tarptautinės ekonomikos pagrindai, Vilnius, 1999, p. 32

1.4 paveiksle parodyta, kad eksportuoti gali tos šalys, kurios turi lyginamąjį pranašumą kitų šalių atžvilgiu, pakilus kainai iki P_w , matyti, kaip tai sukurs gerovę pačiai šaliai. Sakykime „X“ šalies automobilių pramonė yra santykinai pranašesnė nei Lietuvoje dėl gamybai imlaus kapitalo prekėms. Pakilus kainai „X“ šalies vartotojai galės nupirkti tik Q_d kieki, paklausa šiai prekei šalies viduje sumažės nuo Q_0 iki Q_d . Tuo tarpu gamintojai, padidėjus kainai, gali gaminti daugiau automobilių, pasiūla padidėja nuo Q_0 iki Q_s . „X“ šalies gamintojų pasiūlos ir vartotojų paklausos skirtumas $Q_s - Q_d$ rodo automobilių eksportą į išorines rinkas. „X“ šalies vartotojai moka didesnę kainą ir perka mažiau, todėl vartotojo gerovė iš kiekvieno vieneto sumažėja. Vartotojo perteklinės naudos nuostolis dėl laisvosios prekybos lygus neprekybinio vartotojo perteklinės naudos lygio, ABP_0 , ir naujojo lygio AEP_w skirtumui. Vartotojo perteklinės naudos nuostolis lygus plotui P_0BEP_w .

Kadangi „X“ šalis dėl kainos padidėjimo gali gaminti daugiau brangesnių automobilių, tai padidėja gamintojo perteklius. Gamintojo perteklinę naudą rodo P_0BFP_w plotas. Bendrosios prekybos automobiliais rezultatas „X“ šalies ekonomikai gali būti nauda, kuri lygi gamintojo pertekliaus prieaugio ir vartotojo perteklinės naudos nuostolio skirtumui. Vartotojo perteklinės naudos nuostolis yra išlyginamas išaugusiu gamintojo pertekliumi, vadinasi, gerovė iš vietinių vartotojų atitenka gamintojams. Tačiau gamintojo pertekliaus laimėjimas iš laisvosios prekybos aprėpia taip pat plotą BEF , kuris nėra vietinių vartotojų prarasta gerovė. Tas plotas parodo „X“ šalies ekonomikos laimėjimą iš laisvosios prekybos arba iš eksportuojamų prekių (pagal šį pavyzdį – automobilių). Grynasis „X“ šalies gerovės iš laisvosios prekybos didėjimas turi du šaltinius. Pirma, esant aukštesnei kainai, pagaminama daugiau vienetų Q_s (šis papildomas gamintojo perteklius lygus BFQ plotui). Antra, grynasis gerovės prieaugio šaltinis yra pagamintų

ir eksportuojamų prekių vartojimo perkėlimas į kitas šalis, kurios perka „X“ šalies automobilius ir už tai pasiūlo didesnę kainą, negu vietiniai vartotojai galėtų sumokėti (BQE plotas). Tai padidina „X“ šalies gamintojų pajamas.

1.4 pav. Laisvosios prekybos įtaka vietinei eksporto pramonei

Šaltinis: McGrath P. T. Tarptautinės ekonomikos pagrindai. Vilnius, 1999, p. 32

Vietinių rinkų atidarymas laisvajai prekybai reiškia, kad išteklių šalyje buvo perskirstyti. Pagal šį pavyzdį su „X“ šalimi, tekstilės pramonė sumažino produkciją, o automobilių pramonė – padidino. Išteklių iš neefektyvios pramonės atitenka efektyvesnei pramonei (McGrath P. T., Vilnius, 1999, p. 24 – 32).

Apibendrinant galima sakyti, kad vietinių rinkų atidarymas laisvajai prekybai padidina bendrąją šalies gerovę. Šalims naudojantis lyginamaisiais pranašumais išteklių yra paskirstomi veiksmingiau ir efektyviau, nes šalis tiek importo, tiek eksporto atžvilgiu patiria naudą, kas stiprina šalies gerovę. Kai kurios šalys gali patirti nuostolių dėl laisvosios užsienio prekybos. Importas sumažina gamintojo perteklių dėl kainos sumažėjimo, eksportas sumažina vartotojo perteklių dėl kainos padidėjimo. Perskirstymo metu gali atsirasti ekonomikos sutrikimų, gali būti nenaudojami darbas arba kiti išteklių. Tai gali priversti valstybes apsisaugoti nuo importo arba vykdyti protekcionistinę užsienio prekybos politiką.

1.3. Pagrindiniai eksportą ir importą lemiantys veiksniai

Aktualiausias nagrinėjamoje temoje užsienio prekybą lemiantis veiksnys yra eksporto ir importo poveikis, todėl jis ir bus nagrinėjamas. Importo ir eksporto apimtis priklauso nuo kainų lygio šalyje ir užsienyje santykio. Šalyje kylantis kainų lygis mažina eksportą, o importą didina. Kartu mažėja grynojo eksporto dalis bendrojoje paklausoje. Didėjant kainų lygiui, kai visos kitos

sąlygos nesikeičia, mažėja paklausos kiekis realiajam produktui, ir atvirkščiai, mažėjant kainų lygiui – didėja paklausos kiekis realiajam produktui.

Prekių ir paslaugų eksportas svarbus dviem atžvilgiais:

1. kartu su importu jis sudaro šalies mokėjimų pusiausvyrą, kad būtų galima mokėti už importą užsienio valiuta;
2. eksportas turi įtakos nacionalinio produkto apyvartai, padeda gauti tikrąsias pajamas.

Prekių ir paslaugų importas svarbus taip pat dviem atžvilgiais:

1. kartu su eksportu jis sudaro šalies prekybos balansą, t.y. importą finansuoja eksportas; taip palaikomas pajamų ir produkcijos apimtys lygis;
2. importas sumažina tikrąsias pajamas ir apimtį (Martinkus B., Žilinskas V., Kaunas, 2001, p. 54).

Eksporto ir importo skirtumas sudaro grynąjį eksportą, kuris yra šalies grynosios pajamos, gautos iš užsienio subjektų už parduotas prekes ir paslaugas, plaukiančios į šalį ir didinančios Bendrąjį vidaus produktą (BVP). Importas priešingai nei eksportas mažina BVP, nes šalyje vartojamos įvežtos prekės.

Eksportą ir importą lemiantys veiksniai:

1. Užsienio pajamų lygis – eksporto atveju.
2. Šalies pajamų lygis – importo atveju.
3. Kainų lygis šalyje ir užsienyje.
4. Valiutų kursai.

Visuminė paklausa priklauso nuo pajamų. Pajamų augimas užsienio šalyse padidina grynąjį eksportą bei bendrąją paklausą. Konkrečioje šalyje kylant kainoms, užsieniečiai mažiau pirks tos šalies prekių. Tai mažina eksportą į užsienį. Šalyje kylantis kainų lygis mažina eksportą, kas mažina grynojo eksporto dalį bendrojoje paklausoje. Kylant konkrečios šalies valiutos kursui kitos šalies valiutos atžvilgiu, mažėja eksporto kiekis, o tai neigiamai atsiliepia ir grynajam eksportui (Baker S. A., San Diego, 1990, p. 123).

Importą lemiantys veiksniai yra tokie, kaip ir veiksniai lemiantys eksportą, tačiau čia svarbus šalies vidaus pajamų lygis (Lipsey R. G., Harbury C., London, 1999, p. 389 -390). Didėjant šalies gyventojų pajamoms, didėja ir importuojamų prekių paklausa. Vidaus paklausos didėjimas pirmiausia skatina importo plėtrą ir aukštesnį einamosios sąskaitos deficito lygį, tuo tarpu teigiama jo įtaka vietos ūkio plėtrai toli gražu negarantuota.

Importas priklauso nuo šalies paklausos, nes išvežimas susijęs su nacionalinėmis pajamomis. Pajamų lygio kilimas leidžia namų ūkiams, įmonėms, vyriausybei vartoti daugiau tiek vidaus, tiek užsienio produktų. Importo dydį įtakoja šalies ir užsienio kainos, valiutos kursai.

Kainų, kainų lygio mažėjimas ir šalies valiutų kurso kritimas įtakoja importo sumažėjimą (Lipsey R. G., Harbury C., London, 1999, p. 390).

Galima išskirti ir kitus eksportą ir importą lemiančius veiksnius: rinką, konkurencingumą, lyginamąjį pranašumą, tarifinius ir netarifinius apribojimus ir kt. Verslo išlaidos laikomos svarbiu konkurencingumo veiksnium. Konkurencingumo veiksniai gali būti skirstomi į kainos veiksnius ir kokybinius veiksnius. Kainas labiausiai įtakoja darbo kaina ir valiutos kursų svyravimas. Su kainos konkurencingumu ir valiutų kursų lemiamu eksportuojamų produktų kainos padidėjimu ar sumažėjimu siejamas trumpalaikis konkurencingumas, su darbo našumu – ilgalaikis konkurencingumas. Kokybiniai veiksniai – tai prekių kokybė, vartotojų poreikių atitikimas, geras įvaizdis – lemia, kad prekės gali būti parduodamos net tada, kai jų kaina yra palyginti didelė. Šiuo metu, kai pasaulyje prekiaujama ne tik skirtingų, bet ir tos pačios ūkio šakos produktais, svarbu ne tik šalių santykiniai pranašumai, bet ir tokie veiksniai kaip masto ekonomija. Jų reikšmė vis didėja, vykstant integracijai tarp šalių, pavyzdžiui, Europos Sąjungos (toliau – ES) bendrojoje rinkoje.

1.4. Faktorinės – indeksinės analizės metodas.

Tradicinės užsienio prekybos analizės rezultatų Lietuvoje nepakanka, kad numatytume užsienio prekybos tendencijas. Norint žinoti ne tik esamą padėtį, bet vienu ar kitu pokyčių priežastis, reikia kiekybiškai įvertinti priežastinius ryšius. Tai sąlygoja naujų metodų paiešką, norint atlikti visavertę ir gilesnę užsienio prekybos analizę.

Prieš vertinant eksporto, importo įtaką užsienio prekybos apyvartai, reikia plačiau apžvelgti faktorinės – indeksinės analizės metodą. Taikant faktorinės – indeksinės analizės metodą, dažnai naudojama regresijos lygties analitinė išraiška. Tiesiniu atveju regresijos lygtis yra:

$$y_x = a_0 + a_1x; \quad (1.1)$$

y_x – rezultatiniam požymiui įtaką darančio faktorinio požymio išraiška;

a_0 ir a_1 – lygties parametrai, kurie skaičiuojami mažiausių kvadratų būdu;

a_1 – regresijos koeficientas. Jis parodo, kiek vienetų (jo matavimo vienetais) pasikeis rezultatinis kintamasis, faktoriniam kintamajam padidėjus vienu vienetu. Jei šis koeficientas yra neigiamas, tai reiškia, kad ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra netiesioginis, t.y. vienam didėjant, kitas mažėja.

Parametrai a_0 ir a_1 gali būti apskaičiuoti 3 būdais:

1. išsprendus lygčių sistemą:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum x = \sum y \\ a_0 \sum x + a_1 \sum x^2 = \sum xy \end{cases} \quad (1.2)$$

2. tiesiogiai pritaikius formules:

$$a_1 = \frac{n \sum xy - \sum x * \sum y}{n \sum (x^2) - (\sum x)^2}; \quad (1.3)$$

$$a_0 = \frac{1}{n} (\sum y - a_1 \sum x). \quad (1.4)$$

3. skaičiuojant programos „Microsoft Excel“ skaičiuokle. Naudojamos statistinės formulės: CORREL, SLOPE, INTERCEPT, RSQ.

Atliekant ryšių glaudumo analizę skaičiuojami tiesinės koreliacijos koeficientas bei elastingumo koeficientas. Žinant tiesinės koreliacijos koeficientą, galima apskaičiuoti ir regresijos koeficientą. Jis gali kisti intervalu [-1;1]. Kuo ryšys yra glaudesnis, tuo koeficiento reikšmė yra artimesnė 1 arba -1. Esant minusinei regresijos koeficiento reikšmei, ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra atvirkštinis. Tiesinės koreliacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\delta_y * \delta_x}. \quad (1.5)$$

Regresijos koeficientas (jis regresijos lygtyje buvo žymimas kaip a_1) skaičiuojamas:

$$b = r \frac{\delta_y}{\delta_x}. \quad (1.6)$$

Šis koeficientas parodo, kiek vienetų (jo matavimo vienetais) pasikeis rezultatinis kintamasis, faktoriniam kintamajam padidėjus vienu vienetu (Valkauskas R., 2002, p. 54 – 67). Elastingumo koeficientas apskaičiuojamas:

$$E = b \frac{\bar{x}}{\bar{y}}. \quad (1.7)$$

Šis koeficientas parodo, kiek procentų pasikeis rezultatinis kintamasis, faktoriniam kintamajam padidėjus vienu procentu. Prie faktorinės analizės metodų priskiriamas ir koreliacijos indeksas bei determinacijos koeficientų skaičiavimas. Koreliacijos indeksas gali kisti intervale [0;1]. Kuo reikšmė artimesnė vienetui, tuo ryšys yra glaudesnis. Koreliacijos indeksas skaičiuojamas pagal formulę:

$$R_x = \sqrt{1 - \frac{\sum (y - \hat{y})^2}{\sum (y - \bar{y})^2}}, \quad (1.8)$$

\hat{y} - aplygintos teorinės arba pagal regresijos lygtį gautos reikšmės.

Koreliacijos indekso pošakainis reiškinys vadinamas determinacijos koeficientu:

$$R_x^2 = D_x \quad (1.9)$$

Determinacijos koeficientas parodo, kokią dalį visos rezultatinio požymio variacijos nulemia faktorinis požymis, t.y. kiek procentų rezultatinio požymio kitimui turi faktorinis požymio kitimas (Boguslauskas V., Kaunas, 2003, p. 148 – 149).

1.5. Konkurencijos svarba užsienio prekyboje

Sparčiai augant tarptautinei prekybai, pasaulinė gamyba pastaruoju dešimtmečiu auga palyginus lėtai. Tad tarptautinė prekyba tampa vis svarbesnė daugumos šalių ekonomikos dalimi. Užsienio prekyba priklauso nuo pramonės plėtros, įgytų pranašumų konkurencinėje rinkoje ir vyksta ekonominės integracijos, verslo globalizacijos ir prekybos liberalizavimo sąlygomis. Ilgalaikiu laikotarpiu pramonės šakų ir įmonių konkurencingumas gali užtikrinti pastovius ir aukštus ekonominės plėtros tempus, kylantį pragyvenimo lygį šalyje. Vykstant verslo globalizacijai, konkurenciniai pranašumai formuojami ne tik kaštų ir kainos pagrindu. Dėl mokslo, technikos pažangos sparčiai tobulėja gamybos technologijos, leidžiančios optimizuoti kaštus. Dauguma įmonių formuoja lyginamuosius konkurencinius pranašumus tokiomis priemonėmis kaip naujumas, prieinamumas, saugumas, žinomumas vartotojui, imlumas mokslui. Tarptautinėje rinkoje konkurencingumą nulemia ne pati šalis, o tos šalies pramonės šakos, pramonės įmonių produkcija (Pekulienė V., Sabonienė A., 2001, p. 47 – 48). Turint galvoje šių laikų tarptautinės prekybos liberalumą, šalis gali pelningai plėtotis, naudodamasi įmonių lyginamaisiais pranašumais, kurie leidžia įeiti į pasaulinę rinką ir turėti naudos iš gamybos masto ir inovacijų. Tačiau lyginamieji pranašumai prarandami, jei nėra nuolatinių augimo faktorių, tokių kaip technologijos atnaujinimas, vadybos, žinių, kokybės ir kitų faktorių inovacijų [83]. Globalizacijos sąlygomis tarptautinė konkurencija nuolat keičia aplinką, kurioje konkuruoja įmonė, todėl konkurencingumą lemia sugebėjimas panaudoti palankiausias sąlygas ir didžiausią patirtį, norint pasiekti aukščiausių rezultatų.

Pasaulyje vykstant globalizacijos procesams, daugumos Lietuvos įmonių veiklos plėtra priklauso nuo produkcijos pardavimo užsienio rinkose. Keičiantis užsienio prekybos rinkų poreikiams bei esant liberaliai prekybai, Lietuvos eksportuotojai susiduria su stipriais konkurentais, konkuruojančiais inovacine ir technologiškai pažangia produkcija. Konkurencija naudinga tiek vartotojams, tiek gamintojams. Gamintojų siekimas įsiskverbti į užsienio rinkas ir įgyti konkurencinius pranašumus priklauso nuo eksportuojamos prekės kainos. Eksportuojamų prekių kainoms įtaką daro įvairūs veiksniai: konkurencija, kaštai, paklausa, technologija, šalies politinė ir teisinė aplinka. Valiutos kursai ir infliacija veikia už eksportą gaunamas pajamas (Valuckaitė A., Snieška V., 2003, p. 114-115). Vadinasi, šalis, kuri specializuojasi gaminti santykinai žemesniais kaštais, remiantis lyginamuoju ir konkurenciniu pranašumu, gauna naudą

iš užsienio prekybos ir didina vidaus pajamas bei šalies gerovės lygį. Importo naudingumas pasireiškia vartotojų gaunama gerove, prekių ir paslaugų pasirinkimu. Kai prekės pagaminimo sąnaudos šalyje yra didelės – importuoti yra pigiau.

Šalies aktyvus dalyvavimas užsienio prekyboje parodo jos atvirumo lygį. Po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos ūkiniai santykiai su kitomis šalimis iš esmės pasikeitė dėl vykusių reformų. Prisijungimas prie Pasaulio prekybos organizacijos (toliau – PPO), pasirašymas laisvųjų prekybos sutarčių su daugeliu šalių leidžia teigti, kad Lietuva tapo atviros ekonomikos šalimi. O atvirose ir nedidelėse šalyse ūkio augimui lemiamą reikšmę turi užsienio prekybos, ypač eksporto, plėtra. Mažos ekonomikos šalis neturi pakankamai išteklių, kad galėtų patenkinti vartojimo ir investicijų poreikius savo viduje, todėl norėdama įsivežti produktą, ji turi gebėti pasiūlyti užsienio rinkoms tam tikras prekes ir paslaugas, už kurias gautomis pajamomis galėtų finansuoti reikiamą importą. Todėl mažose šalyse eksportas yra laikomas pagrindiniu užsienio valiutos šaltiniu (Rudzkis R., Kvedaras V., 2003, p. 29). Prekybos liberalizavimas padidino Lietuvos gamintojų konkurenciją tiek vidaus, tiek užsienio rinkose, tačiau atvėrė kelius į pasaulinę rinką. Lietuvoje išgalėjo laisvoji prekyba įstojus į ES, tačiau kartu paaštrėjo ir konkurencija. Lietuvos gamintojams gali tapti sunku konkuruoti, tačiau dėl pigesnės darbo jėgos ir turimų vietinių išteklių, įplaukiančių investicijų galima įgyti lyginamąjį ir konkurencinį pranašumą konkrečiose pramonės šakose kitų šalių atžvilgiu. Lietuvos integraciniai procesai ir įstojimas į ES iš esmės pakeitė Lietuvos ekonominę, socialinę ir politinę padėtį. O kaip tai palietė Lietuvos užsienio prekybą, paanalizuosime sekančioje praktinėje baigiamojo magistro darbo dalyje.

2. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS TENDENCIJOS IR ANALIZĖ 1990 – 2005 METAIS

2.1 *Lietuvos užsienio prekybos analizės ypatybės*

Tarptautiniai prekių mainai yra visų šalių ekonominės pažangos ir turto šaltinis. Užsienio prekyba sukuria sąlygas plėtoti kiekvienos šalies ūkio specializaciją, geriau panaudoti turimus darbo, materialinius ir finansinius išteklius. Būtent prekių eksportas ir importas yra tie kriterijai, kurių kitimas ne tik rodo šalies faktiškai gautą naudą ar nuostolį, bet ir leidžia spręsti apie jos ūkio aktyvumą, sugebėjimą konkuruoti pasaulio rinkose, vykdomos užsienio prekybos politikos veiksmingumą.

Užsienio prekybos analizė yra svarbi ekonominės šalies būklės perspektyvų įvertinimui. Pirma, nustatoma šalies specializacija. Antra, prognozuojant tam tikrų produktų rinkų perspektyvas, galima numatyti šalies eksporto perspektyvas, o eksportas lemia šalies apsirūpinimą užsienio valiutos atsargomis. Todėl eksportas yra netiesiogiai susijęs su šalies ekonomikos ir valiutos stabilumu. Dar daugiau, daugeliui šalių, ypač mažų, ir turinčių ribotas vidaus rinkas, eksportas yra vienas iš pagrindinių augimo šaltinių (Kancerevyčius G., Kaunas, 2004, p. 739).

Lietuvos užsienio prekyba nagrinėjama 1990 – 2005 metų laikotarpyje. Nuo Nepriklausomybės atkūrimo įvyko esminiai įvykiai Lietuvos politikos, ekonomikos, taip pat užsienio prekybos plotmėje. Lietuva per trumpą 15 metų laikotarpį perėjo iš komandinės ūkio sistemos į rinkos ūkio sistemą, perorientavo išorinius ryšius iš Rytų į Vakarus.

Lietuvos ekonomika nagrinėjamu laikotarpiu patyrė esminius pokyčius visuose ūkio sektoriuose. Ūkio raidoje ryškiai išsiskyrė penki etapai:

1. 1991 – 1994 metai – dramatiško ekonominio nuosmukio etapas, būdingas pokomunistinėms valstybėms;
2. 1995 – 1998 metai – „atsigavimo“ laikotarpis, kurio metu buvo pastebimas ne tik ekonomikos stabilizavimasis, bet ir augimas;
3. 1999 – 2000 metai – ūkio recesijos laikotarpis, įvykęs Rusijos krizės poveikio įtakoje.
4. 2000 – 2002 metai – tai „lūžio“ metai, pereinant iš nuosmukio į pakilimo stadiją (Rakauskienė O., G., Jonuškaitė I., 2001, p. 91).
5. 2002 – 2005 metai – Lietuvos ūkio pakilimo laikotarpis.

Lietuvos ūkis vystėsi integracijos į ES ir globalizacijos procese. Kad labiau būtų suprantamos užsienio prekybos vystymosi tendencijos ūkio raidoje, bus atliekama analizė

įvairiais pjūviais. Atsižvelgiant į turimus duomenis ir jų specifiką, užsienio prekybos 1990 – 2005 metų analizė bus padalinta į tris laikotarpius:

1. Nuo Nepriklausomybės atkūrimo – 1990 m. kovo 11 dienos iki 1993 m. Šiam laikotarpiui būdingas atsiskyrimas nuo buvusios Tarybų Sąjungos (TSRS) ir savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybinių institucijų kūrimasis. Statistiniai duomenys sunkiai palyginami su vėlesnių laikotarpių duomenimis, keitėsi statistikos duomenų bazė, keitėsi valiutos Lietuvoje.

2. Nuo 1993 metų iki 2003 metų. Šiame laikotarpyje suvienodintas statistinių duomenų vedimas.

3. Nuo 2004 m. gegužės 1 dienos – nuo įstojimo į ES iki 2006 m. Įstojus į bendrąją Europos rinką, keičiasi rinkos reguliavimo sąlygos ir įstatyminė bazė. Dėl pasikeitusio statistikos duomenų šaltinio, metodologinių ir organizacinių skirtumų šio laikotarpio statistinių duomenų negalima bus lyginti su iki 2004 m. gegužės 1 dienos užsienio prekybos duomenimis.

2.2 Lietuvos ekonominė ir politinė raida 1990 – 1993 metais

Atkūrus nepriklausomybę 1990 m. kovo 11 dieną, Lietuvoje pradėtos esminės politinės, teisinės ir ekonominės reformos. Jų tikslas – pereiti nuo planinės ekonomikos, paveldėtos iš TSRS ir sukurti demokratinę tvarką, sąlygas rinkos ekonomikai. Svarbiausios Lietuvos ekonomikos pertvarkymo reformos buvo kainų liberalizavimas, privatizavimas, užsienio prekybos liberalizavimas, ir makroekonominis stabilizavimas. Taip pat labai svarbi buvo vyriausybės vykdoma politika, palankios verslui įstatyminės bazės kūrimas, mokesčių politika.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, egzistavo paveldėta Sovietų Sąjungos pramonės šakinė struktūra, gaminamos produkcijos nomenklatūra, žaliavų, energetinių išteklių tiekimas iš buvusios Sovietų Sąjungos respublikų. 1990 metais pagrindinis Lietuvos prekybos partneris buvo TSRS – 90 proc. visos užsienio prekybos. Lietuvai deklaravus politinę nepriklausomybę, Maskva pradėjo taikyti šaliai ekonominę blokadą. 1992 metais iširus TSRS, nutrūko Baltijos valstybių ir buvusių tarybinių respublikų prekybiniai ir finansiniai ryšiai. 1992 metų pradžioje Lietuva patyrė didelių ekonominių sunkumų, kai Rusija energijai ir žaliavoms, eksportuojamoms į Baltijos valstybes, pradėjo taikyti pasaulines kainas (Vetlov I., 2002, p 27). Todėl, nebeturint palankių rinkos ryšių su TSRS, Lietuvai prireikė iš esmės pertvarkyti ūkio struktūrą, įvertinant rinkos, politinius pasikeitimus, žemės, gamybos priemonių privatizavimo procesus. Visų pirma, pertvarkant ūkio struktūrą šalies vidaus reformoms įgyvendinti, buvo steigiamos valstybinės institucijos. Įstatymų netobulumas, biurokratija, korupcija, taip pat patirties stoka turėjo neigiamą įtaką Lietuvos investiciniam klimatui ir ekonomikos augimui. Privatizacija – buvo vienas iš pirmųjų Lietuvos ekonominės ir politinės reformos procesų. Buvo steigiamos privačios įmonės, parduodamas valstybės turtas Lietuvos ir užsienio piliečiams. Tai buvo vienas iš būdų

pritraukti užsienio investicijas tolimesniam Lietuvos ūkio vystymuisi. Kadangi buvo nestabili Lietuvos padėtis ir pramonės priklausomybė nuo Rusijos, tikslinga buvo pritraukti kapitalo iš Vakarų valstybių. Privataus sektoriaus atsiradimas užtruko keletą metų, kai kurių stambių įmonių privatizavimą atidedant beveik dešimtmečiui.

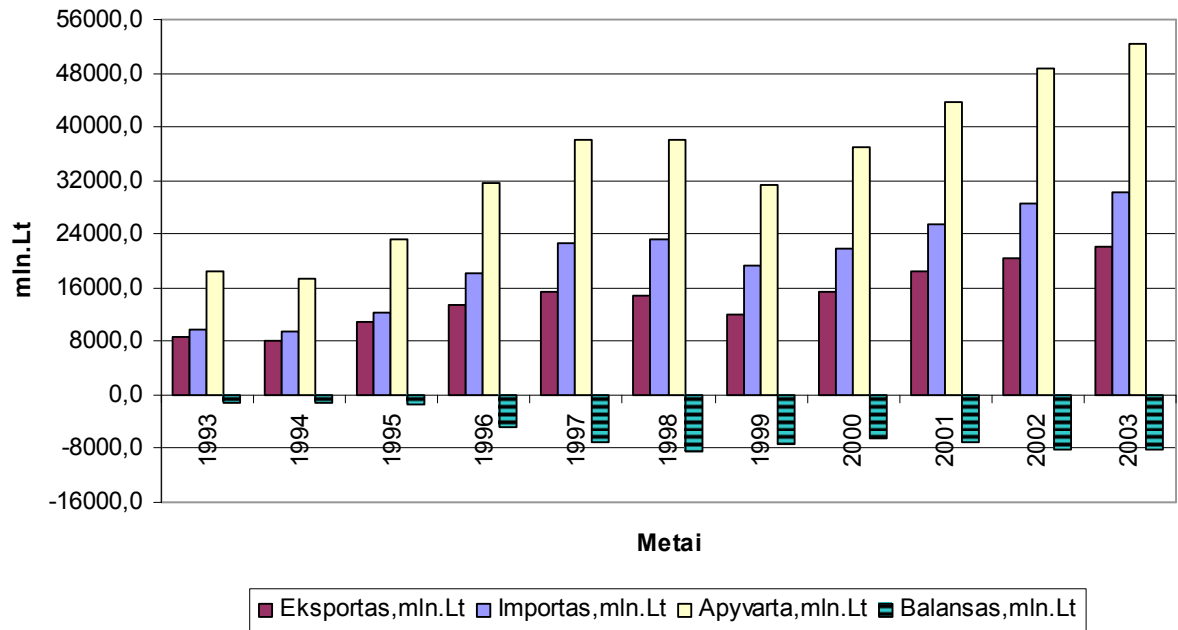
Kitas svarbus veiksnys ekonomikos stabilumui buvo kainų liberalizavimas. Iki 1993 metų pradžios didžioji kainų dalis buvo liberalizuota. Valstybė kontroliavo tik energetikos, būsto, komunalinių paslaugų, viešo transporto, ryšių ir kitų paslaugų kainas. 1992 metais kainų liberalizavimas, esant pinigų kiekio pertekliui, lėmė staigų kainų kilimą (metų infliacija sudarė daugiau kaip 1000 proc.). Valdžios nesugebėjimas kontroliuoti valiutos stabilumo taip pat prisidėjo prie šalies ekonomikos nuosmukio. Perversmas įvyko pinigų politikoje. Nuvertėjusio rublio keitimas į talonus 1992 metais, po to lito įvedimas 1993 metais. Tik įvedus nacionalinę valiutą – litą – ir įdiegus Valiutų valdybos modelį, 1994 metais Lietuvos ekonomika pradėjo atsigausti. Iki ekonominių reformų pradžios Lietuvos užsienio prekybą vykdė valstybinės įmonės, ji buvo griežtai reguliuojama kvotomis ir licencijomis. Lietuvos užsienio prekybą ribojo 1990 – 1992 metais taikyti aukšti tarifiniai ir netarifiniai apribojimai: importo ir eksporto muitai, taip pat kiekybiniai eksporto apribojimai. Kadangi centrinis planavimas buvo pats savaime pagrindinis netarifinis prekybą slopinantis barjeras, tai jo panaikinimas buvo žingsnis atviros ekonomikos link. Dėl šio sisteminio pasikeitimo prasidėjo užsienio prekybos liberalizavimas ir prekybos srautų perorientavimas, atspindintis šalies santykinius pranašumus (Vilpišauskas R., 2000, p. 2). Kadangi Lietuvos užsienio prekybos ryšiai silpnėjo su TSRS ir jos bloko šalimis, tai Lietuvai buvo tikslinga ieškoti partnerių Vakaruose. O Lietuvoje tam nebuvo palanki politinė, ekonominė bei užsienio prekybos politika. 1989 metais šalies eksportas į Vakarų šalis sudarė tik 3,9 % BVP, o 1992 metais – 9,4 % BVP.

1990 – 1992 metai buvo sunkus pereinamasis laikotarpis, įtakojęs esminius pokyčius ūkio struktūroje, politikoje ir ekonomikoje, tačiau tai buvo pamatas pereiti į rinkos ekonomiką, ekonomikos tolesniam augimui, naujam ryšių su užsienio valstybėmis suradimui ir plėtojimui. Užsienio prekybos rodiklius nuo 1990 metų buvo sudėtinga pateikti grafiškai ir palyginti dėl statistikos duomenų pateikimo šaltiniuose skirtinga nacionaline valiuta (1990 – 1991m. – rubliais, 1992 m. – talonais, 1993 m. – litais) ir dėl statistikos duomenų sisteminimo neatitikimo palyginimui sekantiems laikotarpiams. Kituose skyriuose detalai analizuojamos 1993 – 2003 metų užsienio prekybos tendencijos, atskleidžiamos šių tendencijų ekonominės, politinės priežastys, nustatoma eksportuojamų ir importuojamų prekių grupių bei šalių grupių įtaka užsienio prekybos apyvartai.

2.3 Užsienio prekybos dinamika 1993 – 2003 metais

Išanalizavus 1993 – 2003 metų laikotarpį, galima teigti, kad Lietuvos eksportas atlaikė nepalankius išorinius rinkos pokyčius. Ekonominės krizės Rusijoje poveikis pademonstravo aukštą Lietuvos ekonomikos atvirumo laipsnį, ūkio subjektų lankstumą. Užsienio prekybai didelę įtaką darė įmonių veiklos restruktūrizavimo ir perorientavimo politika. Ekonomikos reakcija į krizę (visų pirma prekybos perorientavimas iš Rytų į stabilias ES rinkas) rodo, kad Lietuvoje funkcionuoja rinkos ekonomika, pasižyminti lankstumu ir gebanti atlaikyti konkurencinį rinkos spaudimą. Lietuvos ūkio šakos sugebėjo perorientuoti užsienio prekybą iš Rytų į Vakarų rinkas pagal diktuojamas rinkos sąlygas. Nuo 1993 metų buvo mažinamas valstybės dalyvavimas ekonomikoje ir liberalizuojamos prekybos sąlygos. Ūkio pažanga, o kartu ir užsienio prekybos vystymasis siejamas su kaštų sumažėjimu bei produktyvumo išaugimu, kurie sukūrė prielaidas efektyvios ir lanksčios ekonomikos plėtrai. Tarptautinei prekybai, kaip ūkio sudedamosios dalies elementui, vystytis padėjo ir prekybos liberalizavimo sąlygos. Jos pašalino patekimo į rinką kliūtis, tačiau padidino konkurenciją joje. Lietuvos užsienio prekybos politikos veiksmai laisvos ir liberalios užsienio prekybos link buvo įstojimas į PPO 2001 m., dvišalių ir trišalių laisvosios prekybos sutarčių pasirašymas, Baltijos valstybių laisvosios prekybos erdvės sukūrimas, pasirengimas stoti į ES. Lietuvos užsienio politika buvo liberalizuojama, įgyvendinant tiek vienašales, tiek sutartines priemones. Daugelio tarifinių ir netarifinių barjerų pašalinimas prisidėjo prie spartaus užsienio prekybos apimties didėjimo ir turėjo esminį poveikį vartotojų gerovei, gamintojų lyginamiesiems pranašumams ir rinkos konkurencijai, taip pat visos šalies ūkio plėtrai. Užsienio prekyba analizuojama 1993 – 2003 metų laikotarpiu, kada įvyko ryškiausi rinkos ekonomikos pokyčiai: užsienio prekybos nuosmukis 1994 m. ir 1998 m., jos augimas, prekybos sąlygų gerėjimas iki 2003 m. Lietuvos užsienio prekyba, vystymosi kryptys ir įtakojantys veiksniai bus analizuojami norint įvertinti jos įtaką šalies ūkiui.

Užsienio prekybos pradžia galima laikyti prekybos liberalizavimą, kuris prasidėjo 1993 metais, priėmus naują muitų tarifų įstatymą ir panaikinus kiekybinius eksporto apribojimus. Ribotam laikui buvo palikti eksporto muitai kai kuriems vietiniams žaliavų produktams (kailiams ir medienai). Lietuvos užsienio prekybos reforma nebuvo kryptinga. Po pirminio liberalizavimo buvo daug kartų didinami importo muitai žemės ūkio produktams. Bendrai tariant, importo srityje buvo nustatyti beveik vienodi ir santykinai nedideli muitai. Kartu pamažu buvo šalinami mokėjimų apribojimai. Daugelio netarifinių prekybos barjerų pašalinimas ir santykinai nedideli importo muitai prisidėjo prie spartaus užsienio prekybos apimties didėjimo.

2.1 pav. Lietuvos užsienio prekyba 1993 – 2003 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

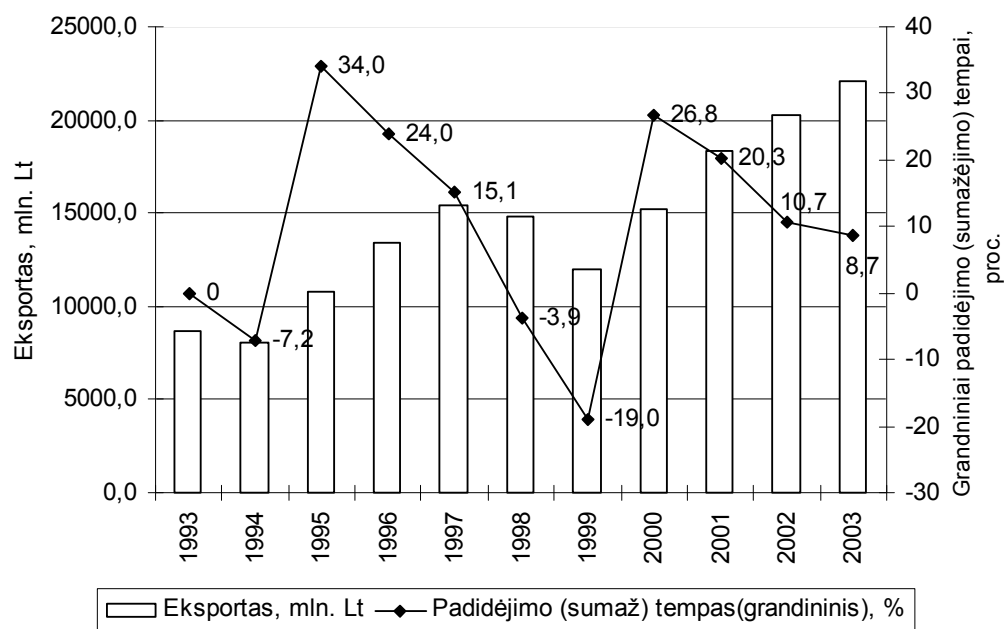
Užsienio prekybos dinamika 1993 – 2003 metais pavaizduota 2.1 paveiksle. Šiame laikotarpyje užsienio prekybos apyvartos apimtis buvo didžiausia 2003 m., ji pasiekė 52413,8 mln. Lt. (žr. 3 PRIEDA). 1994 metais buvo vykdomos ekonominės reformos, buvo pereinama prie rinkos ekonomikos, todėl buvo prarastos pagrindinės eksporto ir importo Rusijoje rinkos, kas nulėmė ūkio raidos nuosmukį. Lietuvos pramonės gamyba buvo atsilikusi ir neefektyvi, daugiau įtakojama susiklosčiusia istorine patirtimi, gaminanti nekokybiškus nekvalifikuotam darbui, gamtiniais ištekliams ir energijai imlių šakų produktus. Lietuvoje taikyti aukšti tarifiniai ir netarifiniai apribojimai, todėl eksportuotojai susidūrė su prekių realizacijos problema. Atstatyti ekonomikos augimą galėjo tik labai dideli pokyčiai ūkio struktūroje, gamintojų orientavimasis į kitas rinkas, gaminti paklausius produktus, taip pat valstybės derybinės pozicijos. Iki 1998 metų vyko intensyvus prekybinių ryšių plėtojimas: 1995 – 1997 metais Lietuva pasirašė pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, konvencijas su dauguma ES valstybių, prekybos palankumo statutą su JAV bei kaimyninėmis valstybėmis ir Laisvosios prekybos sutartis su Centrinės Europos laisvosios prekybos asociacijos (toliau – CELPA) ir Europos laisvosios prekybos asociacijos (toliau – ELPA) šalimis. Tačiau augančią užsienio prekybą paveikė ir sulėtino 1998 m. rugpjūčio mėnesį įvykusi Rusijos krizė.

Nuo 2000 iki 2003 metų užsienio prekybos apyvarta sparčiai didėjo. 2000 m. užsienio prekybos apyvarta buvo beveik pasiekusi 1998 m. lygį ir sudarė 37063,5 mln. Lt. Teigiamą pokytį sąlygojo naujų rinkų suradimas ir orientavimasis į Europos Vakarų vartotojus, gaminių

kokybės gerinimas, Lietuvos vykdoma užsienio prekybos politika. Stojimas į PPO, laisvosios prekybos sutarčių pasirašymas, t.y. prekybos sąlygų liberalizavimas, pasiruošimas stoti į ES turėjo teigiamos įtakos užsienio prekybai. Siekdamą narystės šiose organizacijose, Lietuva pakeitė, kai kurioms šalims sumažino tarifinių ir netarifinių prekybos barjerų taikymo tvarkas, todėl tapo patrauklesnė užsienio partneriams. Naujų rinkų suradimo ir prekybos liberalizavimo rezultatas – užsienio prekybos augimas.

2.3.1 Eksporto dinamika

Eksportas – užsienio prekybos sudedamoji dalis. Eksportas mažina šalies einamosios sąskaitos deficitą, parodo Lietuvos įmonių konkurencingumo lygį, lyginamuosius pranašumus gamyboje ir prekyboje, didina BVP, taip pat mažina socialines problemas, tokias kaip nedarbas ir kt. Lietuvos eksporto dinamika pateikta 2.2 paveiksle.

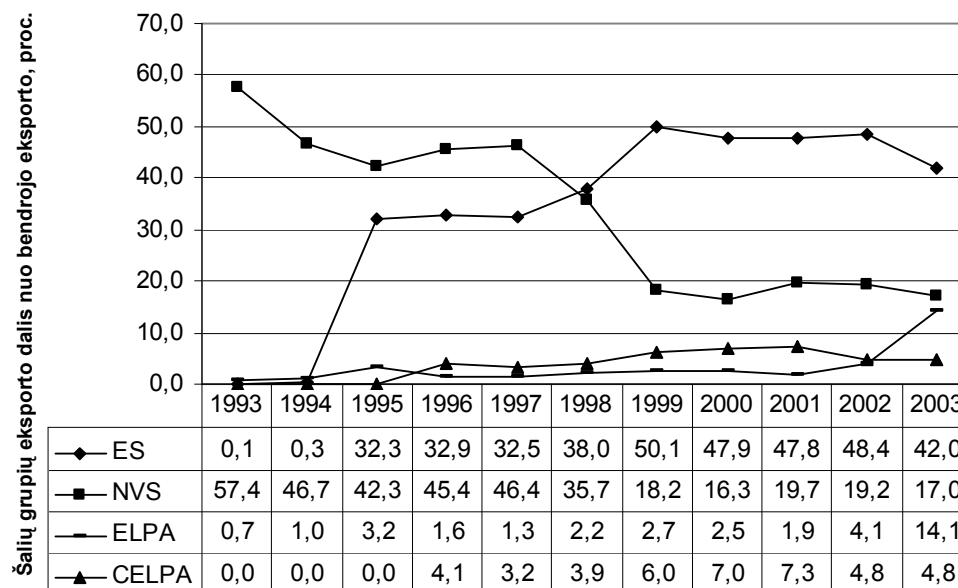
2.2 pav. Eksportas ir jo grandininiai padidėjimo (sumažėjimo) tempai

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Per 1993 – 2003 metus eksporto apimtis buvo didžiausia 2003 m. ir sudarė 22145,1 mln. Lt (žr. 1 PRIEDA). Nagrinėjamu laikotarpiu eksportas padidėjo 153,4 % arba 2,5 karto, lyginant su 1993 m. Šio rodiklio didėjimas rodo, kad Lietuvoje liberalizuojama prekyba, Lietuva vis daugiau produkcijos eksportuoja, laisvėja užsienio prekybos sąlygos, auga Lietuvos ūkis. Nors eksportas turi tendenciją kilti, tačiau buvo du eksporto sumažėjimo laikotarpiai. Eksportas

Lietuvoje 1994 m. palyginus su 1993 m. sumažėjo 7,2 % dėl ūkio sulėtėjimo ir šakinės eksporto produkcijos perorientavimo, 1999 m. palyginus su 1998 m., sumažėjo 19 % (žr. 2.2 paveikslą) dėl Rusijos krizės. Tuo metu Lietuvos pagrindiniai prekybos partneriai (tai buvo ir planinės ekonomikos paveldas) buvo NVS šalys. Krizė pasireiškė rublio devalvacija, paklausos ir perkamosios galios sumažėjimu NVS šalyse, mokėjimų ir atsiskaitymų problemomis, kai kurių prekių kainų kritimu pasaulinėje rinkoje. Tai paaiškina eksporto sumažėjimą 1999 m. Dėl Rusijos krizės labiausiai nukentėjo Lietuvos eksportuotojai. Buvo prarastos rinkos Rytų Europos šalyse ir didžiausioje eksporto šalyje – Rusijoje. Krizė sukėlė daugelio Lietuvos įmonių bankrotą, padidino nedarbą šalyje. Eksporto dinamikoje išsiskiria 2 etapai. Prieš Rusijos krizę 1995 – 1997 metais ir 2000 – 2003 metais eksportas Lietuvoje augo. Didžiausi eksporto didėjimo tempai buvo 1995 m. – 34 %, 1996 m. – 24%. 2000 m. eksportas padidėjo 26,8 %, palyginus su 1999 m. Eksporto intensyvus augimas susijęs su rinkos perorientavimu iš NVS šalių į ES, naujų prekybos partnerių suradimu, o taip pat ryšių atnaujinimu su NVS ir kitomis nuo Rusijos krizės nukentėjusiomis šalimis. Vadinas, Lietuvos gamintojai sugebėjo atlaikyti ekonomikos nuosmukį, persiorientuoti iš nepaklausios pramonės šakos į paklausią – vakarų vartotoją tenkinančią produkciją, įvykdyti gana aukštus kokybės reikalavimus ir kelti savo, o tuo pačiu ir šalies ekonominę gerovę. Eksporto augimo tempai 1995, 2000, 2001, 2003 m. buvo didesni už importo augimo tempus (2000 m. net 2 kartus), o tai mažino užsienio prekybos deficitą (žr. 1 PRIEDA). Bendro Lietuvos eksporto sulėtėjęs augimas nuo 2000 m. priklausė nuo valiutų kurso svyravimo bei pasaulio ekonomikos sąstingio veiksnių, pasireiškusių svarbiausių eksportuojamų prekių vieneto vertės sumažėjimu. Vidutinis eksporto padidėjimo tempas nagrinėjamu laikotarpiu buvo 9,7 %.

Svarbu nagrinėti eksporto kitimo tendencijas pagal šalių grupes ir jų įtaką bendram eksportui (eksporto kitimo tendencijos į skirtingas šalių grupes 1993 – 2003 metais parodytas 2.3 paveiksle). Kad būtų galima nuosekliai nagrinėti užsienio prekybą su kitomis šalimis ir šalių grupėmis, būtina įvertinti užsienio prekybos santykius su kitomis šalimis. Lietuvos užsienio prekybos intensyvėjimą, t.y. eksporto ir importo vystymąsi, teigiamai paveikė pasirašytos dvišalės laisvosios prekybos sutartys su CELPA, ELPA, trišalių sutarčių pasirašymas su Baltijos valstybėmis. Lemiamą įtaką užsienio prekybos apyvartos didėjimui turėjo integracija į ES. Integracijos į ES sutarčių pagrindu yra užtikrinamas prekybos liberalizavimas, konkurencingumo užtikrinimas laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis, laikantis vienodų prekybos taisyklių tarp šalių. Šių sutarčių dėka yra mažinami arba panaikinami tarifiniai ir netarifiniai barjerai, leidžiantys laisviau prekiauti tarp šalių. Taip sukuriama prielaidos prekybos liberalizavimui, kuris teigiamai veikia Lietuvos eksportą.

2.3 pav. Eksporto struktūra pagal šalių grupes 1993 – 2003 metais.

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Pagrindinė eksporto partnerė iki 1998 metų buvo NVS šalių grupė, tačiau eksportas į šias šalis iki 2000 metų ėmė sparčiai mažėti. 1995 m. eksportas sumažėjo 24,5 %, 1998 m. – 26%. Tuo tarpu eksportas į ES šalių grupę nuo 1995 metų didėjo. Šį padidėjimą 67,8 % lėmė 1995 m. pasirašyta laisvosios prekybos sutartis su ES bei liberalesnė užsienio prekybos politika. Taip pat 1995 m. Austrija, Suomija ir Švedija papildė ES narių sąrašą. 2.3 paveiksle matyti, kad 1993 m. į NVS šalių grupę buvo nukreipta 57,4 % viso eksporto. Eksportas mažėjo iki 2000 metų ir siekė tik 16,3 % viso Lietuvos eksporto. Nuo 1999 iki 2003 metų prekybos ryšiai su NVS stabilizavosi ir sudarė apie 19 % viso eksporto. Rusijos krizė yra neigiama pasekmė, kurią galima vertinti kaip galutinį NVS rinkų praradimą. Lietuva prarado rinkas ne tik Rusijoje, bet ir Ukrainoje ir Baltarusijoje. Tuo tarpu eksportas į ES 1993 m. sudarė 0,1 %, o 1999 m. – daugiau kaip 50% viso eksporto. Eksporto rinkos dalis nuo viso eksporto buvo išlaikyta iki 2003 m. 1998 m. įvyko esminis lūžis prekyboje su ES ir NVS šalimis, t.y. įvyko užsienio prekybos perorientavimas iš Rytų į Vakarų šalis. Lietuvos eksportas 1998 m. į ES sudarė 38 %, o į NVS – 35,5 % viso eksporto. 1999 m. eksportas į ES padidėjo 6,8 %, palyginus su 1998 m., ir sudarė 50 % viso eksporto arba 6020,6 mln. Lt. (žr. 4 PRIEDA). Eksportas į ES didėjo visu nagrinėjamu laikotarpiu, išskyrus 2003 metus (sumažėjo 5,2 %), kuomet buvo Vakarų šalių ekonominis nuosmukis. Tuo tarpu eksportas į NVS šalis sumažėjo 58,7 % ir sudarė tik 18,2 % arba 2186,4 mln. Lt. viso eksporto.

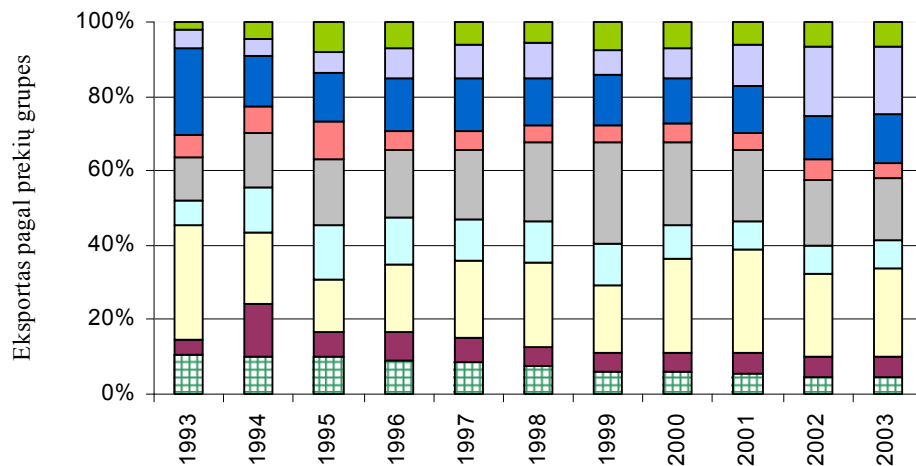
Dėl minėtos Rusijos krizės žymiai išaugo prekyba su ES šalimis, bet sumažėjo su NVS šalimis. Tvirtėjo užsienio prekybos integravimosi tendencija į Vakarų rinkas, buvo surastos naujos rinkos. Jos formavimuisi prielaidas sudarė ne tik verslo struktūrų pastangos derintis prie besikeičiančių rinkos sąlygų, bet ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės pastangos lietuviškų gaminių konkurencingumui stiprinti, eksportui skatinti, dedamos pastangos deryboms su ES Komisija. Tačiau dėl euro kurso nestabilumo lietuviškoms prekėms buvo sunku įsitvirtinti ES rinkoje. Dėl 2000 m. vykusio euro kurso smukimo ir lito sąlyginio stiprėjimo kai kurios Lietuvoje gaminamos produkcijos savikaina padidėjo, nes žaliavos dažniausiai buvo perkamos Rusijoje arba kitose šalyse už JAV dolerius, o produkcija ES šalyse parduodama už eurus, todėl ji dėl savo kainos tapo mažiau konkurencinga. Nepaisant euro kurso smukimo, 2000 – 2003 m. prekių eksportas į Europos Sąjungos šalis išliko stabilus. Jų dalis Lietuvos eksporto struktūroje išliko didžiausia – 48 %. Pagrindinė Lietuvos užsienio prekybos partnerė pagal šalių grupes išliko ES.

2000 – 2002 metais prekyba su NVS šalimis augo, nes šių šalių ekonomika atsistatė po Rusijos krizės patirto nuosmukio. Labai mažą eksporto dalį sudaro eksportas į CELPA šalių grupę. Šių šalių eksporto augimui įtaką darė prisijungusios naujos Centrinės Europos valstybės – Rumunija, Vengrija (1998 m.) ir Bulgarija (1999 m.), laisvųjų prekybos sutarčių su jomis pasirašymas. Tačiau 2002 m. eksportas į CELPA šalių grupę sumažėjo 27,4 % dėl mineralinių produktų rinkos praradimo ir sudarė 4,8 % viso eksporto. Lietuva mažiausiai eksportuoja į ELPA šalių grupę. 2002 ir 2003 m. pastebima, kad eksportas į šią šalių grupę padidėjo atitinkamai 139 % ir 274 %, o 2003 m. viršijo eksportą į CELPA šalių grupę, dėl mineralinių produktų (perdirbtos naftos, mazuto) eksporto spartaus padidėjimo į Šveicariją ir sudarė 3114,9 mln. Lt. arba 14,1 % viso eksporto. Eksporto į ES mažėjimo, o į ELPA šalis didėjimo tendencijos 2003 m. buvo dėl Lietuvoje perdirbtų mineralinių produktų eksporto srautų pasikeitimo (2002 m. didžioji jų dalis buvo eksportuojama į Jungtinę Karalystę). Lietuvos eksportuotojams buvo nepalankus 2003 m. JAV dolerio ir Didžiosios Britanijos svaro sterlingo kurso didelis nuosmukis.

Pagrindinės eksporto šalys – Vokietija, Latvija, Didžioji Britanija, Rusija. 2003 m. užsienio prekyba išaugo su Šveicarija dėl mineralinių produktų eksporto.

Analizuojant užsienio prekybos deficitą pagal šalių grupes ir šalis, nustatyta, kad didžiausias jis buvo prekiaujant su ES ir NVS šalimis, Rusija ir Šveicarija. Teigiamas užsienio prekybos saldo buvo 1993 – 2003 metais prekiaujant su CELPA šalių grupe, o 2003 m. ir su ELPA šalimis. Didesnė eksporto apimtis nei importo su Vokietija, Latvija, Estija, Didžiąja Britanija, Lenkija, Baltarusija, Italija, Ukraina ir kitomis šalimis prisidėjo prie užsienio prekybos deficito sumažinimo.

2.4 paveiksle pateikta eksportuojamų prekių grupių struktūra. Pagrindiniai Lietuvos eksportuojami gaminiai ir produktai į kitas šalis: tekstilė, cheminiai produktai bei mediena, mašinos ir įrenginiai, transporto priemonės, mineraliniai produktai, mašinos ir mechaniniai įrenginiai. Didžiausią dalį eksportuojamos produkcijos sudarė mineraliniai produktai, tekstilės medžiagos ir dirbiniai (2002 – 2003 metais tekstilės gaminių eksportą pralenkė transporto priemonių eksportas). 1999 m. prieš Rusijos krizę neatsilaikė nė viena ūkio šaka. Sumažėjo beveik kiekvienos šakos eksportas, kas įtakojo viso Lietuvos eksporto sumažėjimą. Labiausiai sumažėjo transporto priemonių (46 %), mineralinių produktų (37 %) eksportas (žr. 10 PRIEDA). Tuo tarpu tekstilės medžiagų sumažėjo tik 1 %, o medienos ir jos dirbinių išvežimas net padidėjo, nes šių šakų eksportuotojai sugebėjo surasti nemažą rinką ES iki Rusijos krizės. Kitas eksporto sumažėjimo veiksnys – ekonominio augimo sulėtėjimas Vakarų ir Centrinės Europos šalyse, sumažinęs vartojimą ir paklausą. Neigiamas poveikis Lietuvos užsienio prekybai stipriau buvo jaučiamas ir todėl, kad ekonominio augimo sulėtėjimas labiausiai pasireiškė Vokietijoje ir Italijoje, kurios, prasidėjus Rusijos krizei, tapo vienos iš svarbiausių Lietuvos prekybos partnerių.

- Mediena ir medienos dirbiniai
- Transporto priemonės ir pagalbinių transporto įrenginiai
- Mašinos ir mechaniniai įrenginiai;
- Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai
- Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai
- Chemijos pramonės produkcija
- Mineraliniai produktai
- Paruošti maisto produktai
- Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai

2.4 pav. Eksporto struktūra pagal KPN skyrius 1993 – 2003 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2000 – 2003 metais padidėjo beveik visų pramonės šakų eksportas. Dominuojančią poziciją užėmė mineralinių produktų eksportas. Jis 2003 m. sudarė 19,6 % arba 4351 mln. Lt.

viso šalies eksporto. Per visą 1993 – 2003 metų laikotarpį labai sparčiai augo transporto priemonių eksportas. Jis 2003 m. sudarė 15,3 % arba 3388,6 mln. Lt. viso Lietuvos eksporto. Chemijos pramonės produkcija ir tekstilės medžiagų eksportas augo lėtėjančiai. Didėjo mašinų ir mechaninių įrenginių eksportas. 2003 m. eksporto plėtros tempai buvo didesni nei importo, padidėjo visų prekių eksportas, išskyrus tekstilės gaminius.

Lietuvos užsienio prekyboje pagal atskiras prekių grupes yra ir nepalankių tendencijų. Lietuvos eksporto šakinė struktūra yra tokia, kuri būdinga besivystančioms šalims. Joje nedidelis lyginamasis svoris šiuolaikinių šakų, sukuriančių didelę pridėtinę vertę, o eksporte vyrauja šakos, imlios mažai kvalifikuotam darbui, gamtiniais ištekliams ir energijai.

Nepaisant didėjančios konkurencijos, atsiradusios dėl išaugusios pasiūlos ES rinkoje, pigesnių prekių konkurencijos iš NVS šalių ir sulėtėjusio ES ekonominio augimo, žymiai išaugo Lietuvos prekyba su ES ir kitomis šalimis. Lietuvos įmonių gamybos diversifikacija, pritaikyti kokybės reikalavimus atitinkantys standartai lėmė sėkmingą eksporto rinkų atradimą. Per nagrinėjamą 1993 – 2003 metų laikotarpį beveik visų prekių eksporto apimtys augo ir įtakojo bendro šalies eksporto spartų augimą. Nagrinėjamų prekių užsienio prekybos balansas buvo neigiamas, išskyrus gyvų gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų, medienos ir jos dirbinių, tekstilės medžiagų ir dirbinių prekyba buvo teigiama. Ji mažino užsienio prekybos deficitą. Ši tendencija rodo, kad būtent šių gaminių eksporte ir turime lyginamąjį pranašumą kitų šalių atžvilgiu. Nemažiau svarbus už eksportą užsienio prekyboje yra importas, kuris padidina konkurenciją šalies viduje, tarptautinėse rinkose, kuris prisideda prie naujovių kūrimo ir technologinės pažangos.

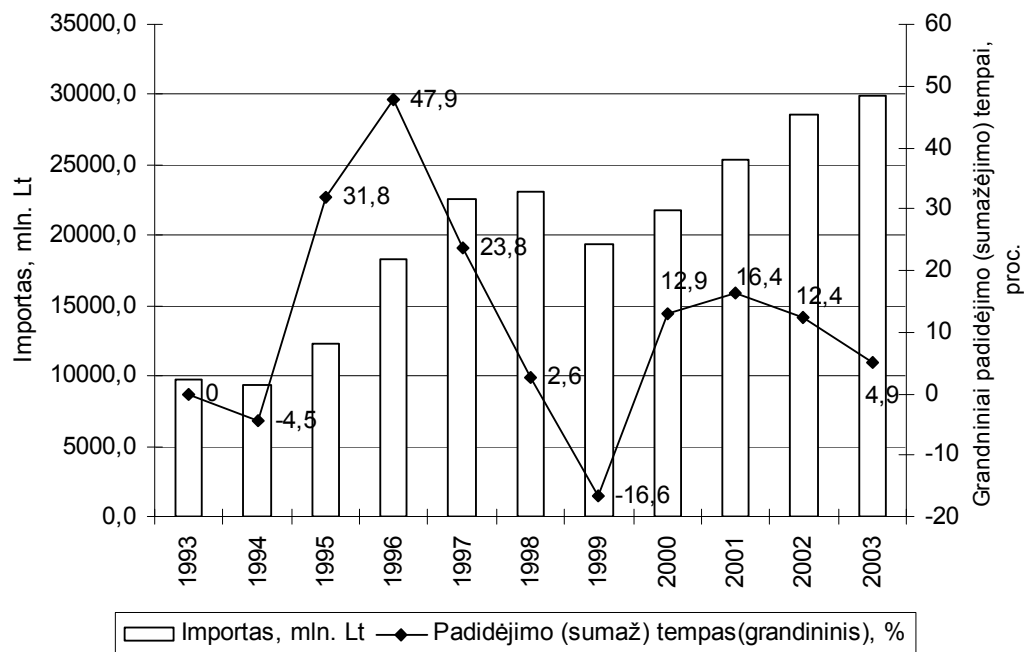
Apibendrinant Lietuvos užsienio prekybos analizę reikia pažymėti, kad Lietuvai sunku bus išlaikyti aukštus eksporto augimo tempus, jei nepasikeis eksporto šakinė struktūra ir nepadidės gaminamų prekių, kuriose įdaiktinta daugiau pridėtinės vertės. Pakilus pirminių išteklių (žaliavų, darbo jėgos) kainoms pakils ir gamybos išlaidos. Lietuvos eksportui bus sunku konkuruoti su pigiu eksportu iš žemų kaštų šalių. Nemaža dalis Lietuvos eksportuotojų susiduria su verslo ciklo svyravimais, dėl ko eksportas plėtojamas netolygiai. Tokie svyravimai mažiau būdingi aukštų technologijų šakoms, todėl eksporto struktūros pagerinimas padidintų verslo stabilumą.

2.3.2 Importo dinamika

Importas sudaro užsienio prekybos sudėtinę dalį. Jis didina užsienio prekybos deficitą, tuo pačiu padidindamas ir einamosios sąskaitos deficitą, ir neigiamą šalies mokėjimo balansą. Importas sumažina šalies pajamas nuo BVP. Dabar specialistai vis labiau pabrėžia importo svarbą šalies ekonominei ir socialinei gerovei išlaikyti ar ją dar labiau pagerinti. Eksportas

priklauso nuo įmonių konkurencingumo. Jis didina jų pardavimus. Eksportas naudingas šaliai, kad būtų galima už eksportą gauta valiuta padengti importą. Ne visos prekės ir paslaugos yra gaminamos šalyje. Dalį produkcijos tenka importuoti iš kitų šalių tam, kad būtų patenkinti šalies poreikiai. Per 1993 – 2003 metus augo Lietuvos BVP, gyventojų pajamos, tuo pačiu didėjo paklausa produkcijai ir vartojimas. Kadangi vartotojų poreikiai neriboti, o gamintojai gali pagaminti tik ribotą kiekį produkcijos (dėl sąnaudų, turimų išteklių), todėl importinės prekės gali padidinti vartotojų gerovę. Importas suteikia vartotojams ir visai šaliai ekonominę naudą.

Importo dinamika 1993 – 2003 metais buvo labai panaši į eksporto, nes ji vystėsi vienoda linkme (žr. 2.5 paveikslą).

2.5 pav. Importas ir jo grandininiai padidėjimo (sumažėjimo) tempai

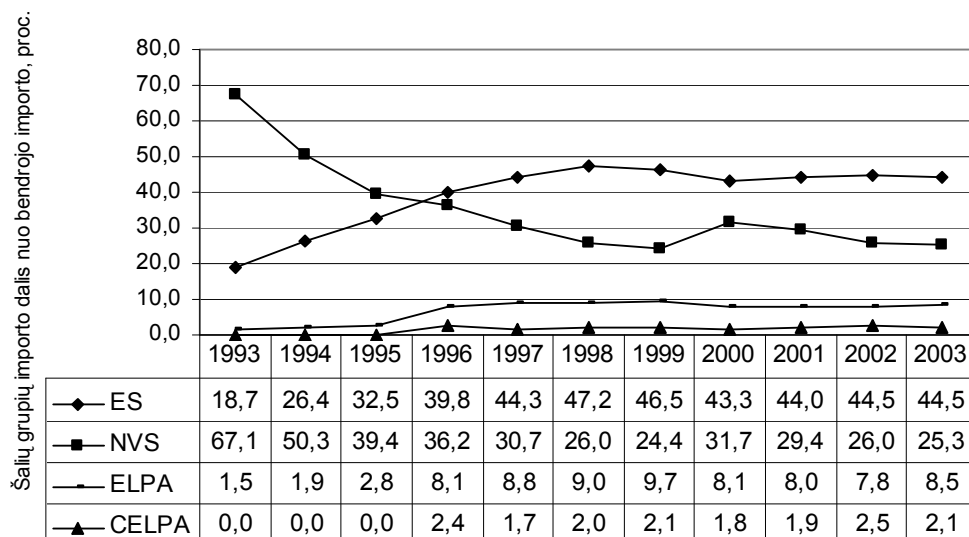
Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Importas mažėjo 1994 m. palyginus su 1993 m. 4,5 %, 1999 m. sumažėjimo tempas sudarė 16,6 % arba 19337,9 mln. Lt. viso eksporto (žr. 2.5 pav.). Importas mažėjo dėl tokių pat ekonominių priežasčių kaip ir eksportas, tačiau importo sumažėjimo tempai buvo mažesni. Per metus importas sumažėjo 3836 mln. Lt. Sukelta Rusijos finansinė padėtis labai paveikė (Lietuvą) mažos ekonomikos šalį, nulėmė importo sumažėjimą. Nebuvo atsiskaitoma už eksportuojamas prekes, todėl ir Lietuva, bandydama apsaugoti vietinius gamintojus, apribojo importą. 1998 metais Lietuvoje buvo apribotas įstatymas dėl antidempingo. Taip pat buvo priimtas nutarimas dėl laikinų priemonių Lietuvos prekių eksportui palengvinti, vidaus rinkai apsaugoti ir įmonių padėčiai sustiprinti. Tokiu būdu atsirado teisinės prielaidos įvesti prekybos apsaugos priemones

(buvo padidinti importo muitų tarifai žemės ūkio ir maisto prekėms, įvesti netarifiniai barjerai, gaminių kokybės standartai, sertifikavimas, antidempingo ir kompensacinės priemonės). Lietuva vykdė protekcionistinę politiką užsienio šalių atžvilgiu, neatsižvelgdama į sudarytus dvišalius susitarimus su kitomis šalimis. Teisinių sutarčių nesilaikymas turėjo Lietuvos ūkiui neigiamų pasekmių. Latvija, Estija, Čekija ėmė taikyti Lietuvai tokius pat apribojimus, o tai dar labiau komplikavo užsienio prekybą. ES, Tarptautinio valiutos fondo (toliau - TVF) organizacija neigiamai reagavo ir tai apsunkino derybas su PPO. Lietuvos vyriausybės bandymas riboti užsienio prekybą nepasiteisino, o tik patvirtino, kad naudinga yra tik laisva prekyba. Krizė paveikė ekonominę ir socialinę Lietuvos politiką: padidėjo nedarbas, sumažėjo paklausa įvežamoms ir gaminamoms prekėms. 1995 – 1997 metais importas padidėjo sparčiau nei eksportas, bet 2000 – 2003 metais eksporto augimo tempai buvo spartesni už importo. Sparčius importo padidėjimo tempus įtakojė finansinės sistemos atsigavimas po krizės, prekių paklausos didėjimas, susietas su vartojimo poreikio didėjimu, didesnėmis uždirbamomis pajamomis, taip pat lito stiprėjimu. 2002 m. importo padidėjimo tempai buvo didesni nei eksporto dėl lito pabrangimo JAV dolerio atžvilgiu. 2003 m. palyginus su 1993 m. importas padidėjo 208 %, o palyginus su 1998 m. – 57 %. 2003 m. importas pasiekė didžiausią apimtį per analizuojamą laikotarpį ir sudarė 30269 mln. Lt. Analizuojamu laikotarpiu užsienio prekybos balansas buvo deficitinis, nes importo apimtys viršijo eksportą. Importas per analizuojamą laikotarpį padidėjo 3,1 karto. Vidutinis Lietuvos importo padidėjimo tempas sudarė 11,8 % ir buvo didesnis nei eksporto (9,7 %), (žr. 2 PRIEDA).

Nepaisant sąmyšio Rytų rinkose bei sumažėjusio ekonominio augimo Vakarų Europos šalyse, makroekonominė aplinka Lietuvoje išliko stabili. Vykdant griežtą pinigų politiką bei didėjant prekių pasiūlai šalies rinkoje, infliacija sumažėjo iki ES lygio. Padidėjusi prekių paklausa, Lietuvos gyventojų pajamų didėjimas, valiutos kursai lėmė importo didėjimą Lietuvoje.

Pagrindinis partneris importo srityje buvo NVS šalys iki 1996 metų, antrą vietą pagal importuojamų prekių dalį sudaro ES, o trečią ir ketvirtą atitinkamai CELPA ir ELPA šalių grupės (žr. 2.6 pav.).

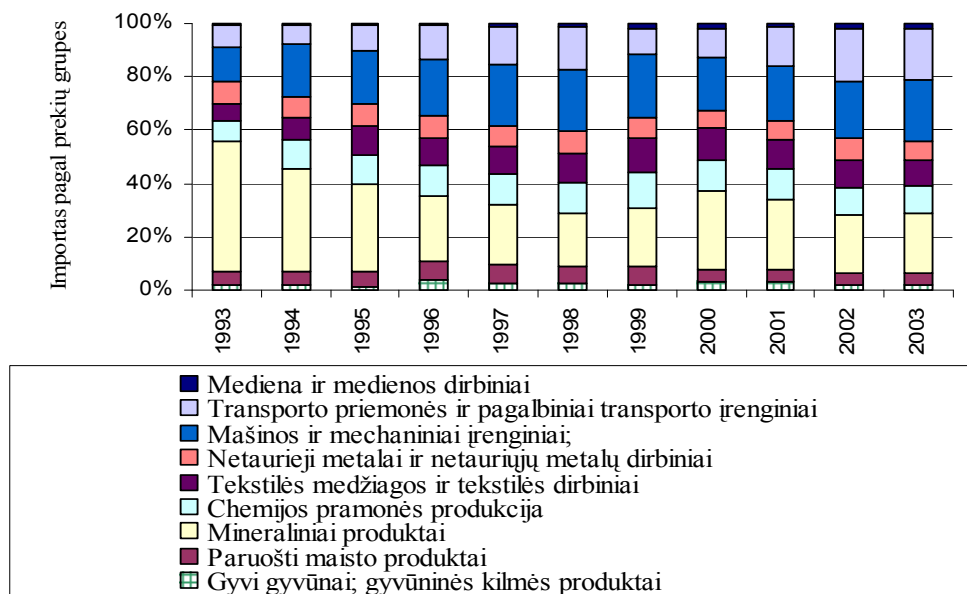
2.6 pav. Importo struktūra pagal šalių grupes 1993 – 2003 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

NVS šalių grupės importo dalis sumažėjo nuo 67,1 % 1993 m. iki 24,4 % 1999 m. visame importe. 2000 m. importas iš NVS padidėjo, tačiau rinkos buvo prarastos, o iki 2003 m. išlaikyti palyginti nedideli importo augimo tempai. Importo dalis iš ES bendrame importe sudarė 18,7 % 1993m. ir 2003 m. – 44,5 %. Ypač dideli importo padidėjimo tempai į ES buvo 1994 – 1998 metais. Nuo 1996 m. importas iš ES sudaro didžiausią dalį importo struktūroje. 1999 m. palyginus su 1998 m. būdingas importo sumažėjimas iš visų šalių grupių. Tai lėmė bendro importo mažėjimą. Didžiausias sumažėjimo tempas buvo iš NVS (22 %) ir ES (18 %) šalių grupių (žr. 5 PRIEDA). Po Rusijos krizės Lietuva patyrė finansų trūkumą ir sumažėjo eksportuojamų prekių pasiūla iš NVS, be to sumažėjo atsiskaitymas už lietuviškas eksportuotas prekes. Ūkio nuosmukis sumažino bendrąją vidaus paklausą, tuo pačiu ir importo prekių paklausą. 2000 m. importas iš CELPA ir ELPA sumažėjo, tačiau padidėjo iš ES, o ypač iš NVS (net 46,2 %) ir sudarė 6910 mln. Lt. viso importo. Importas iš NVS bendrojoje importo struktūroje labai padidėjo. Tam įtakos turėjo laisvųjų prekybos sutarčių pasirašymas su kai kuriomis NVS šalimis, Lietuvos įstojimas į PPO, pasiruošimas stoti į ES bei prekybos liberalizavimas ir sienų atvėrimas kitų šalių prekėms. 2001 – 2003 metais importas didėjo. 2001-2002 metais didėjo importas iš ELPA, CELPA šalių ir ES, kas sietina su euro kurso 2001 m., JAV dolerio kurso silpnėjimu 2002 m. lito atžvilgiu. 2003 m. importas labiausiai padidėjo iš ELPA (16 % arba sudarė 2585 mln. Lt. viso importo), tačiau sumažėjo iš CELPA šalių (10 % ir sudarė 641 mln. Lt. viso importo). Importo pokyčiai bendrame importe pagal šalių grupes rodo, kad importo dalis nagrinėjamu laikotarpiu mažėja iš NVS ir didėja iš ES. Pagrindine importo partnere tampa ES ir tai įrodo, kad užsienio prekyba buvo perorientuota iš Rytų į Vakarus. Nuo

2000 metų visų šalių grupių importas mažai kinta visame importe. 2003 m. palyginus su 1993 m., labiausiai padidėjo importas iš ES (633 % ir sudarė didžiausią 13458 mln. Lt. arba 45 % viso importo dalį), iš CELPA (48 %, 1996 m. palyginus su 2003 m.), iš NVS (17 %). Didesnis importas analizuojamu laikotarpiu buvo iš ES, NVS, ELPA, Rusijos, Šveicarijos ir kitų šalių, o tai reiškia, kad importuojama daugiau iš jų nei eksportuojama. Importas iš šių pagrindinių šalių didina prekybos balanso deficitą. Pagrindinės Lietuvos importo partnerės 1993 – 2003 metais buvo Rusija (užėmė didžiausią importo dalį), Vokietija, Italija, Prancūzija.

2.7 paveiksle pateikta importuojamų prekių grupių struktūra. Pagrindiniai į Lietuvą importuojami gaminiai ir produktai iš kitų šalių: mašinos ir įrenginiai, transporto priemonės, mineraliniai produktai. Per 1998 m. Rusijos krizę sumažėjo mineralinių produktų importas. Tuo tarpu tekstilės medžiagų, medienos ir jos dirbinių įvežimas mažai kito visame importe.

2.7 pav. Importo struktūra pagal KPN skyrius 1993 – 2003 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2.7 paveikslo duomenys rodo, kad per 1993 – 2003 metus didžiausią dalį importuojamų gaminių sudarė mineraliniai produktai, mašinos ir mechaniniai įrenginiai, tekstilės medžiagos ir dirbiniai, transporto priemonės ir chemijos pramonės produkcija. 1999 m. visų pramonės šakų importas į Lietuvą sumažėjo, išskyrus medienos ir jos dirbinių importą. Transporto priemonių įvežimas sumažėjo 49 % ir sudarė 1454 mln. Lt., mašinų ir mechaninių įrenginių – 17 % ir

sudarė 3559 mln. Lt., mineralinių produktų – 11 % ir sudarė 3213 mln. Lt. viso importo (žr. 11 PRIEDA). Transporto priemonių importo dalies mažėjimui įtakos turėjo aukštos jų kainos.

Didžiausią dalį Lietuvos importuojamos produkcijos per analizuojamą laikotarpį sudarė mineraliniai produktai, mašinos ir mechaniniai įrenginiai. Tuo metu labai padidėjo transporto priemonių importas. Didžiausi importo padidėjimo tempai buvo transporto priemonių, mašinų, mechaninių įrenginių produkcijos, todėl šių šakų importas plėtojosi sparčiausiai. Pagal sunkiosios pramonės produkcijos importo intensyvų augimą galima daryti išvadą, kad vartotojų pajamų lygis didėja, tenkinami jų poreikiai ir tuo pačiu prisidedama prie šalies ekonominės gerovės.

2.4 Lietuvos užsienio prekybos apyvartos faktorinė – indeksinė analizė

Siekiant įvertinti užsienio prekybos efektyvumą, būtų tikslinga nustatyti eksportuojamų ir importuojamų prekių grupių, atskirų šalių bei šalių grupių įtaką užsienio prekybos apyvartai, remiantis faktorine – indeksine analize. Kiekviena atskira prekių grupė ir šalių grupė gali turėti skirtingą poveikį užsienio prekybos apyvartai. Skaičiavimai atlikti kompiuterines programos EXCEL funkcijomis: CORREL (rodo, ar ryšys tarp dviejų kintamųjų yra tiesioginis ir glaudus), SLOPE (parodo, kiek vienetų pasikeis rezultatinis kintamasis (jo matavimo vienetais), faktoriniam kintamajam padidėjus vienu vienetu (jo matavimo vienetais)), RSQ (parodo ryšio tarp dviejų kintamųjų glaudumą). Analizėje kaip nepriklausomas (faktorinis) kintamasis laikoma prekių arba šalių grupė, o užsienio prekybos apyvarta – priklausomu (rezultatiniu) kintamuoju.

2.4.1 Eksportuojamų prekių grupių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai

Vertinant eksportuojamų prekių grupių įtaką užsienio prekybos apyvartai, svarbu nustatyti prekių grupes, kurios turi tiesioginius ir glaudžiausius ryšius su užsienio prekybos apyvarta. Teigiamas prekių grupės koreliacijos koeficientas parodo, kad tarp konkrečios prekių grupės ir užsienio prekybos apyvartos ryšys yra tiesioginis, t.y. konkreti prekių grupė tiesiogiai įtakoja užsienio prekybos apyvartą. Jei konkrečios prekių grupės koreliacijos koeficientas artėja prie vieneto, tai ryšys tarp prekių grupės ir užsienio prekybos apyvartos yra labai glaudus. Gali būti ir taip, kad koreliacijos koeficiento reikšmė yra neigiama, o tai reiškia, kad ryšys tarp konkrečios prekių grupės ir užsienio prekybos apyvartos yra atvirkštinis. Duomenys ir skaičiavimų rezultatai, reikalingi atlikti kiekybinį užsienio prekybos efektyvumo įvertinimą pagal prekių grupių eksportą, pateikti 6 PRIEDE. Skaičiavimo rezultatai rodo, kad užsienio prekybos apyvartą tiesiogiai ir glaudžiausiai veikia šios prekių grupės:

- Plastiką ir jo dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai (toliau plastiko dirbiniai), (koreliacijos koeficientas 0,95);
- Tekstilės medžiagos ir tekstilės gaminiai (toliau tekstilės dirbiniai) bei mediena ir medienos dirbiniai (toliau medienos dirbiniai), (koreliacijos koeficientas 0,92);
- Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai (toliau transporto priemonės); dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žėručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai; optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai (toliau optikos ir kiti prietaisai; jų dalys ir reikmenys (koreliacijos koeficientas 0,90).

Išvardintos eksportuojamos prekių grupės daro didžiausią įtaką Lietuvos užsienio prekybos apyvartai, nes koreliacijos koeficiento reikšmės artėja prie vieneto. Tokia glaudi įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai gali būti siejama su sėkmingai dirbančiomis Lietuvos bendrovėmis (pavyzdžiui: „Utenos trikotažas“, „Audimas“), kurios tiekia savo pagamintą produkciją ne tik vidaus, bet ir užsienio rinkose. Taip pat reikia nepamiršti, kad Lietuvos įmonės valdo ir užsienio investuotojai, kurie prisideda prie Lietuvos užsienio prekybos plėtojimo. Apskaičiavus determinacijos koeficientą (0,81), galima teigti, kad plastiko dirbinių eksporto kitimas labiausiai įtakoja užsienio prekybos apyvartą (net 81 %). Didžiausia elastingumo koeficiento reikšmė yra optikos ir kitų prietaisų (1,29). Ji parodo, kad šios prekių grupės eksportui padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidės 1,29 %. Analizės metu buvo apskaičiuota ir rasta regresijos lygties analitinė išraiška tarp plastiko dirbinių eksporto ir užsienio prekybos apyvartos ($y_x = 88010,9 + 66,42x$). Ši lygtis rodo, kad plastiko dirbinių eksportui padidėjus 1 mln. Lt., užsienio prekybos apimtis padidės 66,42 mln. Lt. Naudojant regresijos lygtį, galima pagal nustatytą priklausomybę tarp plastiko dirbinių eksporto ir užsienio prekybos apyvartos apskaičiuoti apytiksles užsienio prekybos ar plastiko dirbinių eksporto apimtis. Jei plastiko dirbinių eksportas 2003 m. būtų padidėjęs iki 700 mln. Lt. (2003 m. sudarė 617,9 mln. Lt (žr. 10 PRIEDAS), tai užsienio prekybos apimtis būtų sudariusi 55295,9 mln. Lt. (2003 m. sudarė 52413,8 mln. Lt.), o tai 2882,1 mln. Lt. daugiau.

Analizės metu buvo nustatyta, kad yra eksportuojamos prekių grupės, kurios turi atvirkštinę ryšį Lietuvos užsienio prekybos apyvartai. Didžiausią neigiamą įtaką Lietuvos užsienio prekybos apyvartai daro šios eksportuojamos prekių grupės:

- Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų (toliau avalynės prekės), (koreliacijos koeficiento reikšmė neigiama ir siekia 0,76);

- Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas), (toliau odos prekės), (koreliacijos koeficiento reikšmė neigiama ir siekia 0,54).

Koreliacijos koeficientų reikšmės rodo, kad ryšiai tarp minėtų prekių grupių ir užsienio prekybos apyvartos yra atvirkštiniai, mažai glaudūs, nes koreliacijos koeficientų reikšmės yra neigiamos ir neartėja prie vieneto. Elastingumo koeficiento reikšmė tarp avalynės prekių grupės ir užsienio prekybos apyvartos rodo, kad šios avalynės prekių grupės eksportui padidėjus 1 %, Lietuvos užsienio prekybos apyvarta sumažės 0,76 % (elastingumo koeficiento reikšmė neigiama – 0,76). Avalynės prekių grupės eksporto kitimas įtakoja Lietuvos užsienio prekybos apyvartą 33 % (determinacijos koeficientas – 0,33). Neigiama įtaka gali būti siejama su kasmet mažėjančiu šių prekių Lietuvos įmonių eksportu, be to mažėjančia dalimi bendrame eksporte.

2.4.2 Importuojamų prekių grupių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai

Įvertinus eksportuojamų prekių grupių įtaką Lietuvos užsienio prekybos apyvartai, būtina nustatyti importuojamas prekių grupes, kurios tiesiogiai, atvirkščiai bei glaudžiausiai įtakoja Lietuvos užsienio prekybos apyvartą. Duomenys ir skaičiavimų rezultatai, reikalingi atlikti kiekybinį užsienio prekybos efektyvumo įvertinimą pagal prekių grupių importą, pateikti 7 PRIEDE. Tiesioginis ir pats glaudžiausias ryšys yra tarp plastiko ir jo dirbinių importo ir užsienio prekybos apyvartos. Ryšys tarp šių dviejų kintamųjų yra tiesioginis ir labai glaudus, nes koreliacijos koeficiento reikšmė lygi 0,99. Taip pat šios prekės grupės importo kitimas įtakoja užsienio prekybos apyvartą 95 % (determinacijos koeficientas – 0,95). Regresijos lygties analitinė išraiška tarp plastiko ir jo dirbinių importo ir užsienio prekybos apyvartos ($y_x = 8496,7 + 25,82x$). Naudojant šią regresijos lygtį praktiškai, galima apskaičiuoti, kokia bus pagal nustatytą priklausomybę apytikslė užsienio prekybos apyvartos arba plastiko ir jo dirbinių importo apimtis. Jei užsienio prekybos apyvarta 2003 m. būtų sudariusi 53000 mln. Lt. (2003 m. sudarė 52413,8 mln. Lt.), tai plastiko ir jo dirbinių importo apimtis būtų 1723,6 mln. Lt. (2003 m. sudarė 1602,2 mln. Lt., 11 PRIEDAS), o tai 121 mln. Lt. daugiau. Plastiko ir jo dirbinių importui padidėjus 1 mln. Lt., užsienio prekybos apimtis padidės 25,82 mln. Lt. (regresijos koeficientas – 25,82). Plastiko prekių grupės importui padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidės 0,75 % (elastingumo koeficiento reikšmė – 0,75). Pastarosios importuojamos prekių grupės kitimas įtakoja užsienio prekybos apyvartą 95 % (determinacijos koeficiento reikšmė – 0,95). Taip pat tiesioginiai ir labai glaudūs ryšiai yra tarp užsienio prekybos apyvartos ir šių importuojamų prekių grupių:

- Mašinos ir mechaniniai įrengimai (koreliacijos koeficientas 0,98);

- Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija (toliau chemijos pramonės produkcija), (koreliacijos koeficientas 0,97);
- Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai (transporto priemonės); netaurieji metalai ir jų dirbiniai (koreliacijos koeficiento reikšmės po 0,96);
- Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai (toliau medienos dirbiniai), (koreliacijos koeficientas 0,95);
- Įvairūs pramonės gaminiai (koreliacijos koeficientas 0,94);
- Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų; Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai (koreliacijos koeficientas 0,92).

Šios importuojamos prekių grupės daro didžiausią teigiamą poveikį užsienio prekybos apyvartai. Tokia įtaka gali būti siejama su Lietuvos bendrovėmis ir užsienio eksporto įmonėmis, kurios sėkmingai tiekia minėtų importuojamų prekių grupių prekes iš užsienio į Lietuvą. Didžiausią procentinį poveikį daro mineralinių produktų importas, t.y. šiai importuojamai prekių grupei padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidės 1,15 % (elastingumo koeficientas – 1,15).

Tarp nagrinėtų importuojamų prekių grupių buvo viena prekių grupė, kuri užsienio prekybos apyvartai turėjo atvirkštinį ir neglaudų ryšį, - meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai (koreliacijos koeficientas neigiamas – 0,70). Šios prekių grupės importui padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta sumažės 0,12 % (elastingumo koeficiento reikšmė neigiama – 0,12). Neigiama įtaka susidaro dėl to, kad meno kūrinių, kolekcionavimo objektų ir antikvarinių daiktų importas neturi paklausos Lietuvoje ir sudaro labai mažą dalį bendroje importo dalyje (žr. 11 PRIEDA).

2.4.3 Eksporto partnerių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai

Ankstesniuose skyriuose įvertinus Lietuvos eksporto struktūrą pagal šalių grupes, būtina įvertinti eksporto partnerių įtaką Lietuvos užsienio prekybos apyvartai, t.y. svarbu nustatyti eksporto šalių grupes bei atskiras šalis, kurios turi tiesioginius ir glaudžiausius ryšius su užsienio prekybos apyvarta. Skaičiavimo rezultatai pateikti 8 PRIEDE.

Vertinant užsienio prekybos apyvartą su eksporto šalių grupėmis, tiesioginis ir glaudžiausias ryšys yra tarp eksporto į ES šalių grupės ir užsienio prekybos apyvartos (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,95). Eksporto į kitas šalių grupes ryšiai su užsienio

prekybos apyvarta yra tiesioginiai, tačiau mažai glaudūs, t.y. koreliacijos koeficiento reikšmė toli nuo vieneto. Eksporto į ES regresijos koeficientas (3,88) parodo, kad eksportui į ES padidėjus 1 mln. Lt., užsienio prekybos apyvarta padidės 3,88 mln. Lt. Pagal eksporto į ES regresijos lygties analitinę išraišką ($y_x = 12207,41 + 3,88x$), galima nustatyti užsienio prekybos arba eksporto į ES apimtį. Jeigu eksportas į ES 2003 m. būtų didėjęs panašiai kaip 1999 – 2002 metais ir sudaręs 10900 mln. Lt. (2003 m. sudarė 9311,6 mln. Lt.), tai Lietuvos užsienio prekybos apyvarta tais metais būtų sudariusi ne 52413,8 mln. Lt., o 54499,41 mln. Lt. Eksportui į ES padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidės 0,65 % (elastingumo koeficiento reikšmė – 0,65). Eksporto į ES šalis kitimas įtakoja užsienio prekybos apyvartą 81 % (determinacijos koeficientas – 0,81).

Vertinant užsienio prekybos apyvartą su eksporto šalimis, nustatyta, kad tiesioginiai ir labai glaudūs ryšiai yra su šiomis šalimis:

- Belgija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,95);
- Danija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,94);
- Turkija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,92)
- Estija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,90).

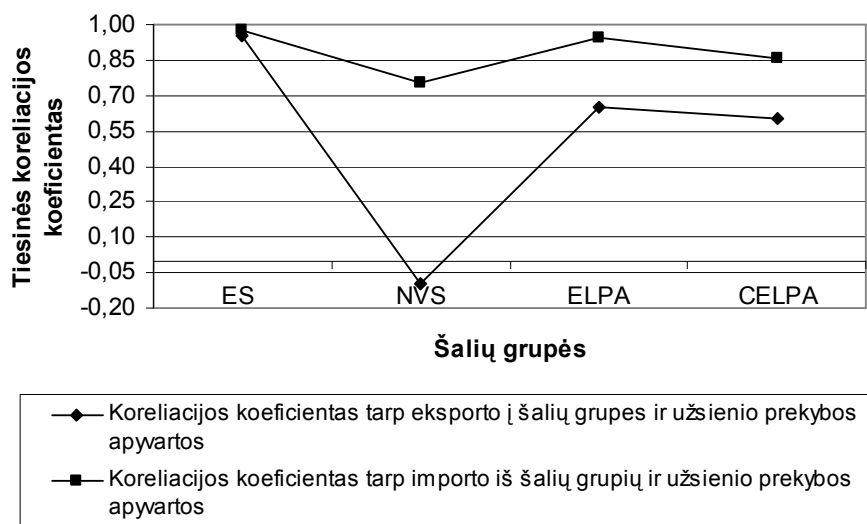
Tokie glaudūs ryšiai susidarė dėl to, kad 1995 – 1998 ir 2000 – 2003 metais eksportas į minėtas šalis augo gana dideliais tempais (žr. 4 PRIEDA). Pasirinkus regresijos lygties analitinę išraišką $y_x = 16337,12 + 84,13x$ pagal nustatytą priklausomybę tarp eksporto į Belgiją ir užsienio prekybos apimtį, buvo apskaičiuota galima užsienio prekybos apyvartos apimtis, jei eksportas į Belgiją 2004 m. sudarytų 500 mln. Lt. (2003 m. sudarė 477,7 mln. Lt.). Apskaičiavus gauta, kad eksportui į Belgiją sudarant 500 mln. Lt., užsienio prekybos apyvartos apimtį sudarytų 58402,12 mln. Lt. (2003 m. sudarė 52413,8 mln. Lt.). Labiausiai pagal elastingumo koeficientą procentais užsienio prekybos apyvartos padidėjimą lemia eksportas į Vokietiją. Jam padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidės 0,93 % (elastingumo koeficiento reikšmė – 0,93). Eksporto kitimas į Belgiją įtakoja užsienio prekybos apyvartą net 83 % ir ši reikšmė yra didžiausia iš visų eksporto partnerių (determinacijos koeficientas – 0,83), (žr. 8 PRIEDA).

Tarp užsienio prekybos apyvartos ir eksporto į Ukrainą bei Rusiją ryšiai yra atvirkštiniai ir mažai glaudūs, koreliacijos koeficientų reikšmės neigiamos, atitinkamai 0,14 ir 0,05. Tokį rezultatą galėjo lemti minėtų šalių prekybos apribojimai Lietuvos eksportuotojams, taip pat Rusijos krizė, prasidėjusi 1998 m.

2.4.4 Importo partnerių įtaka Lietuvos užsienio prekybos apyvartai

Išanalizavus Lietuvos importą, svarbu nustatyti importo šalių grupes bei atskiras šalis, kurios turi tiesioginius ir glaudžiausius ryšius su užsienio prekybos apyvarta. Skaičiavimo rezultatai pateikti 8 ir 9 PRIEDE.

Ryšiai tarp importo iš šalių grupių ir užsienio prekybos apyvartos buvo glaudesni, nei tarp eksporto į šalių grupes. Šių ryšių skirtumas pavaizduotas 2.8 paveiksle.

2.8 pav. Ryšių glaudumas tarp šalių grupių (eksporto, importo) ir užsienio prekybos apyvartos

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Tiesioginis ir glaudžiausias ryšys yra tarp importo iš ES šalių ir užsienio prekybos apyvartos (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,98). Importui iš NVS padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidėja 1,42 % (Elastingumo koeficiento reikšmė – 1,42). Importo iš ES šalių grupės kitimas įtakoja užsienio prekybos apyvartą 90 % (determinacijos koeficiento reikšmė – 0,90).

Vertinant užsienio prekybos apyvartą su importo šalimis, nustatyta, kad tiesioginiai ir labai glaudūs ryšiai yra su šiomis šalimis:

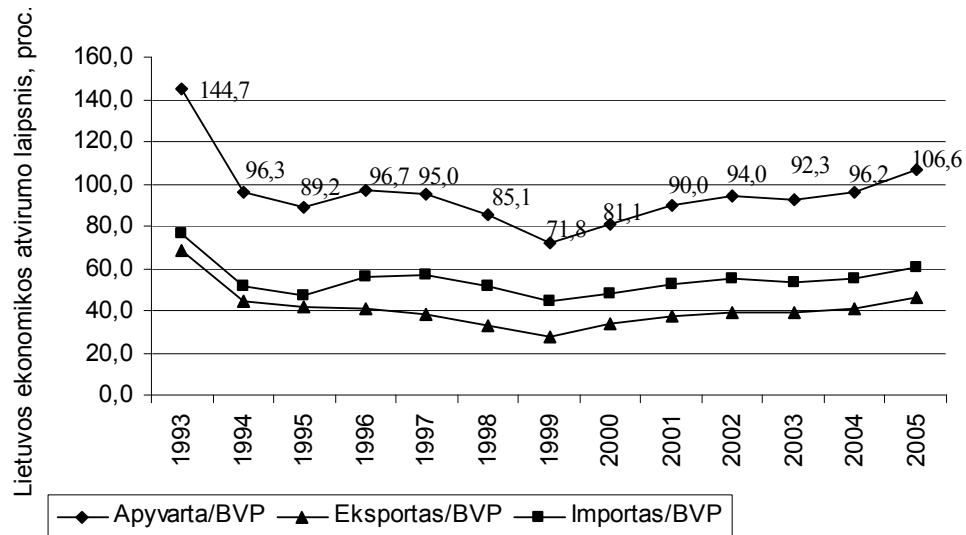
- Italija, Nyderlandai ir Japonija (koreliacijos koeficiento reikšmės vienodos – 0,98);
- Vokietija ir Ispanija (koreliacijos koeficientų reikšmės vienodos – 0,97);

- Lenkija, Švedija ir Prancūzija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,96);
- Belgija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,94);
- JAV (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,93);
- Kinija (koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,92).

Tokie glaudūs ryšiai susidarė dėl to, kad nuo 1993 – 1998 ir 2000 - 2003 metais importas į minėtas šalis augo gana dideliais tempais (žr. 5 PRIEDA). Importui iš Baltarusijos padidėjus 1 %, užsienio prekybos apyvarta padidės – 1,42 % (Elastingumo koeficiento reikšmė – 1,42). Neigiamas ir labai silpnas ryšys nustatytas tarp importo iš Ukrainos ir užsienio prekybos apyvartos (koreliacijos koeficientas neigiamas, kurio reikšmė 0,23).

2.5 Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas

Lietuva nuo Nepriklausomybės atkūrimo savarankiškai vystė užsienio prekybą. Vykdamos ekonominės reformos, įstojimas į PPO, stojimas į ES, laisvųjų sutarčių pasirašymas turėjo reikšmės prekybos sąlygų su kitomis šalimis liberalizavimui bei užsienio prekybos plėtrai. Lietuvos ekonomika tapo atviresnė. Vienu iš ekonomikos atvirumo rodiklių gali būti Lietuvos užsienio prekybos apyvartos (eksporto ir importo sumos) ir BVP santykis. Jis parodo užsienio prekybos dalį, kuri tenka BVP. Kuo didesnė užsienio prekybos apyvartos dalis tenka BVP, tuo šalis yra atviresnė. Nagrinėjamu laikotarpiu išsiskyrė 1993 m. ir 2005 m., kuomet užsienio prekybos apyvarta viršijo BVP. 1993 m. Lietuvos atvirumo indeksas siekė net 144,7 %. Toks aukštas atvirumo indeksas sietinas su tuo, kad Lietuvos užsienio prekybos srautai nukreipti į Rusiją ir NVS šalis. Bet Lietuva mažai prekiaavo su kitomis šalimis, buvo taikomi dideli eksporto ir importo muitai, todėl praradus rinkas Rusijoje, užsienio prekybos apyvarta krito, mažėjo Lietuvos ekonomikos atvirumas. Po Rusijos krizės ekonomikos atvirumo laipsnis pasiekė žemiausią ribą ir siekė tik 71,8 % (žr. 2.9 pav.). 1999 – 2003 metais Lietuvoje buvo sumažinti prekybos apribojimai, Lietuva tapo atviresnė. 2000 - 2005 metais spartesni užsienio prekybos apyvartos augimo tempai nei BVP įtakojo atvirumo indekso augimą, išskyrus 2003 m. (žr. 12 PRIEDA). 2005 m. dėl integracijos į ES bendrąją rinką ir užsienio prekybos sąlygų liberalizavimo ir pasiektas Lietuvos ekonomikos atvirumas (106,6 %). Lietuvos importo dalis BVP nagrinėjamu laikotarpiu buvo didesnė, nei eksporto.

2.9 pav. Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Siekiant narystės ES, Lietuvos prekybiniai ryšiai plėtėsi. Aukštas Lietuvos ekonomikos atvirumo laipsnis ir vykdoma užsienio prekybos politika parodo, kad laisvas prekių ir paslaugų judėjimas sudaro geras galimybes plėstis eksportui ir importui, vystyti konkurencijai, kurių dėka galima patekti į pasaulines rinkas, gauti naudos iš užsienio prekybos konkurenciniu ir lyginamuoju pranašumu pagrįstų ekonominių santykių.

2.6 Lietuvos integracija į Europos Sąjungą

Ekonomiškai išsivysčiusių valstybių su palyginti nedidele vidaus rinka ūkių analizė rodo, jog efektyviausias būdas užtikrinti stabilų ekonomikos augimą yra užsienio prekybos plėtra, nes būtent eksporto apimtis jose sudaro didžiąją BVP dalį. Lietuva negali remtis vien tik vidaus rinka tiek dėl nedidelio gyventojų skaičiaus, tiek dėl žemo gyventojų pajamų lygio ir silpno verslo išplėtojimo. Lietuvos politinė ir ekonominė situacija verčia suvokti, kad tokiai nedidelei šaliai kaip Lietuva būtina aktyviai tobulinti ir plėtoti jos užsienio ryšius, nes mažos valstybės gerovė daugeliu atvejų priklauso nuo integravimosi į tarptautinę aplinką galimybių.

Regionalizacija yra pagrindas tarptautinei ekonominei integracijai – kaimyninių šalių ekonomikų susijungimui į vieną gilių ir stabilų ekonominių ryšių tarp kompanijų pagrindu. Pasaulyje priskaičiuojama dešimtys integracinių susivienijimų: laisvos prekybos zonų, muitų sąjungų, valiutų, ekonominių sąjungų. Viena iš tokių organizacijų, kurios nare tapo ir Lietuva, yra ES.

Lietuva, pereidama iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką, susidūrė su šalies ūkio nuosmikiu, prarado rinkas Rusijoje, o perorientuoti užsienio prekybą į Vakarų rinkas nebuvo

taip lengva mažos ekonomikos šaliai. Užsienio prekybos plėtrai ir prekybos liberalizavimui didelę įtaką turėjo derybos su šiomis tarptautinėmis organizacijomis. Integracija į ES ir PPO Lietuvai buvo svarbi užsienio prekybos atžvilgiu.

Lietuvos stojimo į šią organizaciją procesas prasidėjo 1995 m. kai, atsižvelgiant į tarptautinius politinius pokyčius regione ir į vis intensyvėjančius ir didesnę ekonominę naudą teikiančius tarptautinius ekonominius ir prekybinius santykius, į LR Vyriausybės programą buvo įtrauktas sprendimas pradėti derybas dėl prisijungimo prie Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT), o vėliau, kai buvo įkurta PPO, ir dėl narystės šioje organizacijoje [6]. 2001 m. gegužės 31 d. Lietuva tapo 141 – ają PPO nare. Šiuo metu šią organizaciją sudaro jau 148 narės.

Narystė PPO buvo svarbus prekybos politikos reformų ir ekonomikos atvėrimo elementas. PPO yra viena svarbiausių tarptautinių organizacijų, užtikrinanti, kad šalių narių prekyba vyktų pagal tarpusavyje sutartas taisykles, vadovaujantis dviem svarbiausiais tarptautinės prekybos nediskriminavimo principais: didžiausio palankumo statusu ir nacionaliniu statusu. PPO sutartimis siekiama 2 tikslų:

- Šalinti kliūtis laisvai plėtoti prekybą;
- Sukurti efektyviai veikiančią tarpvalstybinį prekybos ginčų sprendimo mechanizmą.

Pagrindinis PPO uždavinys – laisva prekyba. PPO derybų raunduose sprendžiami prekybos liberalizavimo klausimai, plečiama ir stiprinama daugiašalė prekybos sistema.

Lietuvos vyriausybė šešių metų laikotarpyje iki įstojimo į šią organizaciją įsipareigojo suderinti užsienio prekybą ir jos politiką reglamentuojančius teisės aktus su PPO sutarčių nuostatomis ir griežtai jų laikytis. Prie visų privalomų susitarimų Lietuva PPO įsipareigojo be pereinamojo laikotarpio panaikinti kiekybinius prekybos apribojimus, importo muitus, įskaitant susitarimus dėl antidempingo, kompensacinių, protekcinų priemonių, muitinio įvertinimo, intelektualinės nuosavybės apsaugos teisių, techninių prekybos barjerų, nesubsidijuoti žemės ūkio produkto eksporto. Stojimo į PPO procesas suteikė naudos šalies ekonomikai, paskatindamas Lietuvos institucijas panaikinti priemones, ribojančias prekybą ir diskriminuojančias iš užsienio įvežamus produktus. Buvo panaikintos minimalios importo kainos, suvienodinti žyminiai mokesčiai už licencijas importuoti ir užsiiminėti didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais bei naftos produktais, panaikintas abipusiškumo principas, teikiant kai kurias, pavyzdžiui, draudimo paslaugas, panaikintos vietos įmonėms teiktos lengvatos, atleidžiant jas nuo akcizo mokesčio. Taip pat panaikinti importo muitai ir sumažintos eksporto subsidijos prekybai žemės ūkio produktais. Išimtį sudaro tik galutinio įšaldyto importo muitų tarifo taikymo įsipareigojimai kai kurių žemės ūkio produktų prekybos srityse, čia numatyti pereinamasis laikotarpis iki 2003 – 2009 m. Narystė PPO reiškia, kad Lietuva,

prekiaudama su kitomis PPO narėmis, naudojasi didžiausio palankumo šalies statusu ir nacionaliniu režimu (nediskriminavimo principu).

Lietuva, tapusi PPO nare, įgijo teisę derėtis dėl prekybos sąlygų įvairiose srityse ir su naujomis stojančiomis narėmis bei ginti savo kaip valstybės interesus diskriminaciniu kitos šalies prekybos režimo atveju. Narystė PPO suteikia Lietuvos prekybos režimui stabilumą ir patikimumą – tai yra reikšmingi faktoriai Lietuvos prekybos partneriams bei investuotojams. PPO šalims narėms, taip pat ir Lietuvai, pilnai įgyvendinant PPO reikalavimus, tarpusavio prekyba tampa liberalesnė, skaidresnė ir prognozuojama. Narystė PPO turi didžiulę reikšmę tiek eksporto plėtojimo skatinimui, tiek PPO siūlomų prekybos priemonių taikymo, tiek verslo aplinkos gerinimo srityse – narystė šalies gamintojams suteikia naujų galimybių ir prekybos santykius su pasaulio valstybėmis daro lygiaverčiais, tampant vienodoms konkurencijos sąlygoms (Rakauskienė O. G., Patalavičius R., Klaipėda, 2005, p. 71 - 72).

Vadinasi, derybos PPO organizacijoje ir sutarties pasirašymas turėjo labai didelę reikšmę prekybos ryšių plėtojimui, naujų eksporto rinkų suradimui, prekybos sąlygų liberalizavimui. Lietuvai atsivėrė galimybės laisvai prekiauti, buvo taikomi mažesni apribojimai patekti į užsienio rinkas, tačiau valstybė turėjo laikytis tokių pat taisyklių, kaip ir kitos PPO narės. Lietuvai siekiant narystės ES, šalyje PPO derybų dėka įgyvendinama užsienio prekybos politika, kuriai būdingas prekybos liberalizavimas, konkurencingumo užtikrinimas laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis ir dvišalių bei daugiašalių santykių su kitomis valstybėmis gilinimas. Integracija į ES ir narystės joje perspektyva tapo lemiamu veiksniu, lėmusiu dvišalių laisvosios prekybos sutarčių su ELPA, CELPA bei trišalių sutarčių su Baltijos šalimis sudarymą. Pirmosios laisvosios prekybos sutartys buvo pasirašytos:

- 1992-1993m. su kai kuriomis ELPA (Europos Laisvosios Prekybos Asociacija) šalimis - Islandija, Lichtenšteinu, Norvegija, Šveicarija.

- Trišalės Baltijos šalių prekybos sutartys buvo pasirašytos 1993 metais. 1996 metais pasirašyta papildoma sutartis dėl laisvosios prekybos žemės ūkio produktais, 1997 metais dėl netarifinių barjerų pašalinimo. Šių sutarčių pagrindu buvo laisvai vykdoma laisva prekyba su kaimyninėmis šalimis. Muitų sąjunga tarp Baltijos šalių nebuvo įgyvendinama dėl nesugebėjimo suderinti kiekvienos šalies užsienio prekybos režimų trečiųjų šalių atžvilgiu bei jų teikiamo pirmumo integracijai į ES. Visos trys Baltijos šalys, įstojo į ES ir tapo muitų sąjungos narėmis.

- 1993 – 1995 metais dvišalių susitarimų su dauguma CELPA (Centrinės Europos Laisvosios Prekybos Asociacija) narių pasirašymą (Čekija, Lenkija, Slovakija, Vengrija). 1996 metais prie šios grupės prisidėjo Slovėnija, 1997 – 1998 metais – Rumunija, 1999 metais – Bulgarija.

Dar svarbesnis užsienio prekybos politikos tikslas buvo derybos dėl narystės ES. Derybinėms pozicijoms į ES pasitarnavo įstojimas į PPO. Integracija į PPO ir ES yra harmoningas procesas. Įstojimas į PPO yra svarbus ir stojant į ES, nes vienas pagrindinių reikalavimų užsienio prekyboje ir užsienio prekybos politikoje valstybei siekiant narystės ES yra, kad būtų laikomasi visų PPO sutarčių reikalavimų (Rimkus V., 2005, p. 96).

ES diplomatinių santykių su Lietuva pradžia laikoma 1991 m. rugpjūčio 27 d., kai ES pripažino Baltijos šalių Nepriklausomybę. Bendradarbiavimo pradžia galima laikyti 1992 m., kai ES pasirašė su Lietuva dvišalę prekybos ir bendradarbiavimo sutartį, kuri galiojo iki 1998 m. Pagrindinės derybų su ES sutartys pateiktos 13 PRIEDE. Ekonominio, komercinio, prekybinio bendradarbiavimo sutartis suteikė Lietuvai didžiausio palankumo statusą, pašalino specifinius (taikytus valstybinio planavimo šalims) importo į ES iš Lietuvos ribojimus, nustatė konvencinius muitus ir numatė plačias ekonominio bendradarbiavimo sritis (Vilpišauskas R., Vilnius, 2003, p. 52).

Lietuvos užsienio prekybą iki reformų pradžios reguliavo valstybinės institucijos, ribodamos užsienio prekybą muitais ir kvotomis. Prekyba daugiau vyko su Rytų bloko šalimis. Lietuvos ekonominė integracija į tarptautines organizacijas vyko vienu metu su ekonominėmis reformomis šalies viduje. Ši sutartis Lietuvai svarbi politiniu požiūriu. Ekonominiu požiūriu svarbi tiek, kad padėtas pamatas prekybos liberalizavimui su ES šalimis. Daug svarbesnė buvo 1994 m. pasirašyta ir 1995 m. įsigaliojusi Laisvosios prekybos sutartis. Šios sutarties pagrindu buvo pripažintas Lietuvos siekimas tapti ES nare. Prekybinių ir ekonominių santykių su ES plėtra, remiantis GATT principais, paskatino Lietuvos siekį tapti PPO nare ir derintis prie prekybinių ir ekonominių santykių su ES plėtojimo. Laisvosios prekybinės sutarties nuostata - laipsniškai sukurti laisvosios prekybos zoną tarp pasirašiusių šalių. Lietuvos ir ES laisvos prekybos zonos tikslas – muitų tarpusavio prekybai šalinimas. Šios sutarties pagrindu per 6 metų pereinamąjį laikotarpį sukurta laisvos prekybos zona tarp Lietuvos ir ES. Lietuva ir ES susitarė laipsniškai liberalizuoti prekybą mažinant, o vėliau ir visiškai panaikinant tarifinius ir netarifinius apribojimus. ES įsipareigojo nuo sutarties pasirašymo dienos panaikinti importo muitus iš Lietuvos įvežamai pramonės produkcijai. Lietuvai buvo suteiktas 6 metų pereinamasis laikotarpis panaikinti apribojimus iš ES įvežamai pramonės produkcijai. 2001 m. Lietuva panaikino apribojimus pramonės produkcijai iš ES. Pabrėžtina, kad prekybai tekstilės gaminiais, žemės ūkio, maisto, žuvies produktais, buvo taikomos atskiros nuostatos. Prekybai šiais produktais panaikinti tik kai kurie ribojimai. ES taikė importo kvotas Lietuvai, o 1996 m. įvedė importo muitus lietuviškiems tekstilės gaminiams. 1998 m. buvo atsisakyta importo muitų tekstilės produkcijai iš ES. Importo muitai ir kvotos žemės ūkio produkcijai galiojo iki įstojimo į ES, nors buvo palaipsniui mažinami (Glinskienė R., Kaunas, 1998, p. 116). Laisvosios prekybos

sutartyje buvo uždrausta įvesti kitus tarifinius ar netarifinius apribojimus, numatyti atvejai, kada taikyti apsaugos priemonės (antidempingą, konvencines, protekcines), numatyta mažinti valstybės remiamas ūkio šakas, tobulinti muitinių administravimą, įgyvendinamas prekių kilmės šalyje nustatymas. Taigi, pirmas svarbus Lietuvos ekonominės integracijos į ES žingsnis buvo tarpusavio prekybos liberalizavimas, pradedant kiekybinių ir tarifinių prekybos kliūčių šalinimu, reguliavimo standartų derinimu ir ES teisės normų įgyvendinimu Lietuvoje link.

1995 m. birželio 12 d. pasirašyta ir 1998 m. vasario 1 d. įsigaliojo Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos bendrijų ir jų šalių narių, ir Lietuvos. Laisvosios prekybos sutarties nuostatos buvo perkeltos į šią sutartį. Ši sutartis pakeitė Prekybos ir bendradarbiavimo sutartį ir galiojo iki Lietuvos narystės ES. Tai narystės ES pasirengiamasis laikotarpis, kur aiškiai pripažintas Lietuvos siekis tapti ES nare. Pasirašius asociacijos sutartį, Lietuvos ir ES prekybos liberalizavimo priemonės papildė ekonominę integraciją kitoje srityje - ekonominę veiklą reguliuojančių teisės aktų derinimas. Šiuo laikotarpiu Lietuva turi priimti visus su naryste susijusius išpareigojimus ir jų laikytis: suderinti ir įgyvendinti Lietuvoje ES teisės normas, suderinti prekybos taisykles. Užsienio prekybos liberalizacija, pradėta įsigaliojus Laisvosios prekybos sutarčiai, reiškė kiekybinių ir tarifinių ribojimų tarpusavio prekybai (muitų ir kiekybinių apribojimų ties ES ir Lietuvos sienomis) šalinimą. O asociacijos sutartis numatė priemonės, kuriomis Lietuva pasirengė gilesnei ekonominei integracijai į ES – dalyvavimui ES vidaus bendrojoje rinkoje. Šios priemonės buvo pagrindas kitoms tarpusavio prekybą ir paslaugų teikimą, žmonių bei kapitalo judėjimą ribojančioms kliūtims šalinti, derinant produktų kokybės standartus, saugos ir sveikatos, aplinkosaugos, mainų tarp valstybių stojančiųjų narių reglamentuojančias teisės normas (Vilpišauskas R., Vilnius, 2003, p. 52). Pasirengiamasis laikotarpis narystei ES buvo labai svarbus Lietuvai. Siekdama tapti ES bendrosios rinkos dalimi, Lietuva pirmiausia turėjo prisiderinti prie ES vidaus rinkos. Prekybos tarp valstybių narių reguliavimas privalomomis ES teisės normomis sudaro ES vidaus rinkos pagrindą ir darys tiesioginę įtaką daugelio Lietuvos įmonių veiklai, o kartu ir kainoms šalyje. Lietuva turėjo laikytis ES taisyklių ir sugebėti įgyvendinti ES galiojančias teisės normas šalies viduje tam, kad galėtų vykdyti bendrą užsienio prekybą tiek su ES šalimis, tiek su trečiosiomis šalimis. Lietuva liberalizavo ir priderino užsienio prekybos režimą prie ES, suderino teisės normas. Lietuva stengėsi vadovautis ES ekonominiais ir politiniais orientyrais - laisvosios prekybos sutartys sudaromos tik su tomis trečiomis šalimis, kurios turi tokias sutartis su ES. Lietuvos integracija į ES yra laipsniškas procesas. Jis prasidėjo nuo prekybos pramonės gaminiais liberalizavimo. Vėliau pradėtas teisės normų derinimo procesas sudarė sąlygas dalyvauti ES vidaus rinkoje. ES pripažįsta, kad Lietuva pasiruošusi dalyvauti bendrojoje rinkoje. 2004 m. gegužės 1 dieną Lietuva priimama į ES kaip pilnateisė narė. Nuo šios datos keičiasi Lietuvos ekonominės

politikos statusas, užsienio prekybos taisyklės susivienodina visoje ES, Lietuva priklauso bendrai ES rinkai. Integracijos į ES procesas tuo nepasibaigia. Lieka nesuderintų sričių, tokios kaip žemės ūkio apribota prekyba tarp ES narių, pinigų politika Euro zonoje.

2.7 Lietuvos užsienio prekybos politikos pokyčiai iki įstojimo į Europos Sąjungą

Lietuvos užsienio prekyba iki įstojimo į ES buvo reglamentuojama dvišalėmis, daugiašalėmis tarptautinėmis sutartimis (laisvosios prekybos, ekonominio prekybinio bendradarbiavimo sutartys), išipareigojimais PPO bei Lietuvoje galiojančiais teisės aktais. Užsienio prekybos plėtra vyko sparčiai dėl narystės ES siekio, užsienio prekybos priemonių liberalizavimo tarp ES ir Lietuvos bei palankaus tarpusavio prekybos teisinio reguliavimo. Europos sutartyje yra numatytos „keturios laisvės“. Viena iš šių laisvių - laisvosios prekybos sąlygos - aptariamos Europos Bendrijos sutarties III skyriuje 8 straipsnyje. Lietuva derina užsienio prekybos politiką su PPO nuostatomis bei ES užsienio prekybos principais. Pagrindiniai principai yra: prekybos liberalizavimas, konkurencingumo užtikrinimas laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis bei dvišalių bei daugiašalių santykių su kitomis valstybėmis gerinimas. Vykdydama liberalią užsienio prekybos politiką, vyriausybė taiko eksporto skatinimo programas. Lietuvos užsienio prekybą reglamentuoja Muitų tarifų įstatymas. Lietuva nebetaiko kiekybinių apribojimų (nors yra galimybė įvesti kvotas), diskriminacinių vidaus mokesčių, prekybą varžančio licencijavimo. Pagrindinė užsienio prekybos politikos reguliavimo priemonė yra importo muitai. Jie skirstomi į penkias rūšis: bendrieji (preferenciniai, konvenciniai ir autonominiai (žr. 14 PRIEDA)) ir specialieji, kurie yra taikomi kaip atsakomieji, į kitų šalių vienašališkai įvestus muitus antidempingo, kompensaciniai, protekciniai. Bendrieji muitai skirstomi į:

1. Preferencinius importo muitus (mažiausi arba nuliniai). Jie taikomi šalims, su kuriomis yra nustatytas palankiausias užsienio prekybos režimas. Jie abipusiai taikomi toms šalims, su kuriomis Lietuva yra sudariusi laisvosios prekybos sutartis.

2. Konvencinius importo muitus. Jie taikomi importuojamoms prekėms, pagamintoms valstybėse arba jų grupėse, kurioms LR tarptautinių sutarčių pagrindu yra suteiktas didžiausio palankumo prekyboje statusas.

3. Autonominius importo muitus. Jie taikomi importuojamoms prekėms, pagamintoms valstybėse arba jų grupėse, kurioms LR tarptautinių sutarčių pagrindu nėra suteiktas didžiausio palankumo prekyboje statusas arba nėra nustatytas kitas prekybos režimas (Glinskienė R., Kaunas, 1998, p. 116 – 117). Šioms šalims taikomos didžiausios rinkos apsaugos priemonės.

Derindamas Lietuvos teisę vidaus rinkos apsaugos srityse su PPO nuostatomis, Lietuvos Seimas priėmė tris įstatymus. Lietuva vykdė liberalią užsienio prekybą, mažino muitus, o užsienio prekybos mastai vis didėjo. Kilo būtinybė ginti Lietuvos gyventojus nuo galimos nesažiningos užsienio subjektų konkurencijos. Įstatymų nuostatos buvo derinamos su ES teise. Priimtos specialiosios prekybos apsaugos priemonės: antidempingo, kompensaciniai, protekciniai muitai. Antidempingo ir kompensaciniai muitai taikomi tada, kai nustatomas kitos valstybės eksportuotojo nesažiningos prekybos atvejis. Dempingo ir eksporto subsidijavimo atvejais iškreipiama lygiateisė konkurencija. Protekcinės priemonės gali būti taikomos tik tada, kai staigus ir reikšmingas kokios nors prekės importas pasiekia tokį mastą, kad daro arba gali daryti didelę žalą, sužlugdyti tapačią produkciją gaminančią šaką.

Svarbus Lietuvos teisinės bazės derinimo išorinių santykių srityje aspektas yra ES sutartinių santykių su trečiosiomis šalimis, įskaitant prekybos režimus, perėmimas (laisvos prekybos sutartys, regioniniai prekybiniai susitarimai, investicijų skatinimo sutartys ir kiti dvišaliai susitarimai). Šie susitarimai reikalingi tam, kad jie būtų suderinti su ES ir Lietuva būtų pasirengusi juos įgyvendinti nuo narystės ES momento. Lietuvos susitarimų su trečiosiomis šalimis nuostatos turi būti suderintos su ES dvišaliais ir daugiašaliais susitarimais, o nesuderinami susitarimai turi būti denonsuoti arba dėl jų turi būti persiderėta.

Lietuva suformavo preferencinį prekybos režimą su visomis ELPA šalimis, atsižvelgiant į preferencines prekybos sutartis, sudarytas tarp ES ir trečiųjų šalių. Lietuvai užbaigti laisvųjų sutarčių sistemos formavimą leido pakeistos ES nuostatos dėl prekių kilmės taisyklių (Jarmalavičiūtė N., Kaunas, 2003, p. 49).

Lietuvos užsienio prekyba su ES pramoninėmis prekėmis vyksta netaikant muitų ir kiekybinių apribojimų. Tekstilės prekėms apribojimai visiškai panaikinti 2001 m. Prekyba perdirbtais ir neperdirbtais žemės ūkio produktais vyksta taikant abipuses nuolaidas (įvestos kvotos), kurios nepanaikintos iki narystės ES pradžios. Jos yra eksporto į ES rinką palengvinimas, nes produkcija kvotų ribose apmokestinama mažesniais arba nuliniais muitais. Prekyba šiais produktais yra nuolat liberalizuojama. Tačiau Lietuvos eksportą į ES labiausiai trikdė netarifiniai barjerai - kokybės standartai, antidempingo mokesčiai, jų taikymo grėsmė. Net pasibaigus deryboms dėl narystės, tebegaliojo kai kurios tarpusavio prekybos kliūtys – muitai žemės ūkio gaminiams, galimybė taikyti komercines apsaugos priemones, netarifiniai barjerai (skirtingi kokybės standartai), muitinės procedūros. Lietuvos integracija, tapus ES bendrosios rinkos nare, reiškia ES Bendrosios prekybos politikos įgyvendinimą. Lietuva tapo didžiausio pasaulyje regioninio darinio, tarp kurio laisvai juda prekės, asmenys, paslaugos ir kapitalas, kita vertus, tai reiškia, kad Lietuvoje taikomas ES diferencijuotas prekybos režimas trečiųjų šalių atžvilgiu.

1990 – 2003 metais Lietuvoje įvyko daug pokyčių ekonomikoje, socialinėje sferoje, politikoje. Integracija į ES buvo vienas didžiausių iš dalies kontroliuojamų poveikių, kuris sąlygojo užsienio prekybos didėjimą, plėtrą į kitas šalis, sąlygų pokyčius. Užsienio prekyba buvo liberalizuojama, mažinant ir panaikinant muitus, kiekybinius apribojimus, pasirašant laisvos prekybos sutartis su kitomis šalimis, derinant teisės aktus su ES ir sudarant sąlygas egzistuoti bendrai vidaus rinkai. Lietuvos ekonomika tapo atvira užsienio prekybai ir konkurencijai. Lietuvos importo muitų vidurkis tapo netgi šiek tiek mažesnis, nei ES taikomas importo muitų vidurkis. Apie 70 % Lietuvos užsienio prekyba vyksta su šalimis, su kuriomis yra pasirašytos užsienio prekybos sutartys. Virš 50 % Lietuvos užsienio prekybos apyvartos sudaro prekyba su ES. Prisiderinus prie ES teisės ir vidaus rinkos Lietuva tapo ES narė. Nuo šio laikotarpio iš esmės keičiasi užsienio prekybos sąlygos. Sekantis skyrius ir bus skirtas tam, kad išanalizuoti Lietuvos užsienio prekybos pokyčius įstojus į ES, pasikeitusias prekybos sąlygas bei įvertinti užsienio prekybos pokyčių įtaką Lietuvos ūkiui.

2.8 Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai po įstojimo į Europos Sąjungą

2.8.1 Europos Sąjungos bendroji užsienio prekybos politika

Lietuva 2004 m. gegužės 1 d. įstojė į Europos Sąjungą ir tapo pilnateise ES nare. Nuo šios datos Lietuva tampa ES bendrosios rinkos dalimi. Prie ES 15 senbuvių narių (Vokietijos, Airijos, Belgijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Graikijos, Ispanijos, Italijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Portugalijos, Prancūzijos, 1995 m. prisijungusių narių Suomijos, Švedijos, Austrijos) prisijungė 10 naujų Centrinės ir Vidurio Europos valstybių (Kipras, Čekija, Estija, Vengrija, Latvija, Lietuva, Malta, Lenkija, Slovakija ir Slovėnija). Lietuvos integracija į ES paveikė visą Lietuvos ūkį, įskaitant ir Lietuvos užsienio prekybinius santykius. Keitėsi užsienio prekybą reglamentuojantys teisės aktai, institucijų, kurios reguliuoja užsienio prekybos santykius atsakomybės, muitinių procedūros, statistikos duomenų rinkimo metodologiniai principai. Visos šios sritys buvo suderintos su ES ir veikia kaip vieninga sistema visoje ES. Užsienio prekybos režimo nustatymas yra deleguotas Europos Sąjungos Tarybai bei Europos Komisijai. Tarptautinėse derybose dėl prekybos ES atstovauja kaip vienas derybininkas, o šalys narės neturi teisių priimti vienašališkai sprendimus. Užsienio prekyboje įvyko nemaži pokyčiai. Lietuva perėmė ES bendrosios prekybos politikos nuostatas ir taiko jas ES vidaus ir užsienio prekyboje. Lietuva įsijungė į Europos Sąjungos bendrąją užsienio prekybos politikos erdvę bei perėmė visus Europos Sąjungos sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis, taip pat ES taikomus prekybos instrumentus trečiosioms valstybėms. Pasikeitęs prekybos režimas reiškia, kad prekyboje su trečiosiomis šalimis Lietuva taiko vieningus su

kitomis ES valstybėmis muitų tarifus bei prekybos instrumentus. Lietuvoje pagaminti produktai taip pat turi Europos Sąjungos kilmę ir trečiosios šalys lietuviškoms prekėms taiko tokius pačius muitų tarifus, kaip ir kitoms ES valstybėms [74].

ES bendrąją užsienio prekybos politiką apibrėžia Europos Bendrijos steigimo sutartis. Ši politika yra bendra visoms šalims narėms, t.y. šalys vadovaujasi tais pačiais principais ir taisyklėmis, tarp kurių reikėtų paminėti bendrąjį muitų tarifą ir bendrąją preferencijų sistemą. Lietuva, įstojusi į ES, tapo bendros muitų ir bendrosios rinkos narė, tai reiškia, kad toliau vyksta Lietuvos integracija į ES. ES yra muitų sąjunga. Prekyba tarp muitų sąjungai priklausančių šalių vyksta be muitų, o trečiųjų šalių atžvilgiu taikomi vienodi muitų tarifai. Bendrąją rinką sudaro vidaus rinka, kurios pagrindinis bruožas yra laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas, bendras išorinis prekių, paslaugų bei gamybos veiksnių reguliavimas. Kitaip sakant, panaikinama diskriminacija sąjungos narėms bei numatomas bendras diskriminacinis režimas trečiųjų šalių atžvilgiu (Vitkus G., Vilnius, 2001, p. 18 – 19).

Vienas iš pagrindinių bendrosios vidaus rinkos bruožų – laisvas prekių judėjimas tarp muitų sąjungai priklausančių šalių. Šiuo metu muitų sąjungai priklauso visos ES šalys ir trys iš keturių ELPA (Norvegija, Islandija ir Lichtenšteinas) šalių. Lietuva prekiauja laisvos prekybos sąlygomis su kitomis ES šalimis. Lietuvai prekiaujant su šiomis šalimis netaikomi eksporto, importo muitai, kiekybiniai apribojimai, rinkos apsaugos priemonės (antidempingo, kompensaciniai, protekciniai muitai). Kai kurios prekybos kliūtys buvo panaikintos Lietuvos stojimo į ES pasirengimo procese, laisvos prekybos zonos sąlygomis. Prekybą su ES riboja netarifinės techninės prekybos kliūtys – tai saugumo reikalavimų atitikimas ES direktyvoms bei Europos Bendrijos nustatyti prekių gamintojams keliami reikalavimai. Taip pat prekyba yra apribota žemės ūkio ir maisto produktais. Tai yra „jautrios“ prekės, kurioms yra nustatytos kvotos. Lietuvai įstojus į ES, buvo panaikinta muitinės kontrolė prie sienų su Lenkija ir Latvija, pasikeitė muitinės veiklą reglamentuojanti teisinė bazė. ES lygiu buvo suvienodintos taisyklės, reglamentuojančios prekių nomenklatūrą, prekių įvertinimą, prekių kilmės nustatymą, prekių atleidimą nuo muitų mokesčių ir kt. ES šalyse buvo suderintos muitinių procedūros. Prekės be suvaržymų gali judėti tarp Lietuvos ir ES, o trečiųjų šalių atžvilgiu nustatomi bendri vienodi ES muitų tarifai.

Lietuva vykdo tokią pat užsienio prekybos politiką, kaip ir ES trečiųjų šalių atžvilgiu. Europos Sąjungos prekybos politikos principus ir jos vykdymo taisykles nusako Romos sutarties 131–134 straipsniai. Jie panaikina valstybių narių teises vienašališkai priimti sprendimus. Kadangi Lietuva perėmė bendrąją ES užsienio prekybos politiką, įstojusi į Europos Sąjungą, Lietuva denonsavo (paskelbė negaliojančiomis) visas iki narystės ES sudarytas laisvosios

prekybos sutartis. Prekiaudama su trečiosiomis valstybėmis Lietuva pradėjo taikyti tuos pačius kiekybinius ir tarifinius ES taikomus prekybos apribojimus.

Eksportas iš ES į trečiąsias šalis nėra ribojamas. ES narės gali įvesti eksporto kiekybinius apribojimus ar draudimus prekėms, galinčioms turėti neigiamos įtakos viešajai moralei, politikai, saugumui ir pan. Šis principas su kai kuriomis išimtimis (atskiroms šalims ar jautrioms prekėms) taikomas importui į ES iš trečiųjų šalių. Bendrąjį importo muitų tarifą sudaro dvi muitų kategorijos: autonominiai ir konvenciniai muitai. Konvenciniai arba didžiausio palankumo statuso muitai nustatomi derybų PPO metu. Nustatytais atvejais ES ir Lietuva gali taikyti apsaugos priemonės nuo nesažiningos prekybos: antidempingo, protekcines, kompensacines priemones. Jos gali būti atsakomojo pobūdžio, t.y. įvedamos, reaguojant į trečiųjų šalių taikomas eksporto iš ES ribojimo priemones (Jarmalavičiūtė N., Kaunas, 2003, p. 46). Šiuo metu prekybos apsaugos instrumentus ES taiko daugiau nei 200 prekių atžvilgiu. Dažniausiai šios priemonės taikomos geležies ir plieno produktų, chemijos prekių ir maisto produktų importui. Dempingą dažniausiai taiko Azijos eksportuotojai, visų pirma, - Kinija ir Indija [57]. Tačiau ES riboja plieno ir jo gaminių, tekstilės ir aprangos gaminių, maisto produktų importą į ES šalis nares kvotomis, kad išsaugotų vietinius gamintojus ir nesužlugdytų šių gaminių pramonės. Daugelis trečiųjų šalių gali gaminti šias prekes pigiau, daugelis naudojasi dempingu, kad galėtų išplėsti eksporto rinkas. 2005 m. įsigaliojo ES susitarimai su Rusija, Ukraina ir Kazachstanu dėl plieno ir jo gaminių importo kvotų padidinimo 2005 – 2006 metams. 2005 m. sausio 1 d. baigė galioti PPO susitarimas dėl tekstilės ir aprangos, visos Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) šalys - narės panaikino kvotas prekyboje tekstilės, aprangos gaminiiais ir rūbais. ES, siekdama išsaugoti ES tekstilės pramonės konkurencingumą ir užtikrinti tolimesnę jos raidą, susitarė su Kinija dėl tekstilės prekybos sąlygų apribojimo 2005 – 2007 metais. Lietuvos tekstilės pramonė yra išplėtota, todėl užplūdus pigiam šių prekių importui šios pramonės ateitis yra miglota.

Lietuvai perėmus ES prekybos režimą, santykiai su trečiosiomis šalimis yra reguliuojami, atsižvelgiant į ES bendrosios prekybos politikos priemones – prekybos liberalizavimą daugiašaliu mastu (naujas PPO derybų etapas), regioniniu (dvišalės ir regioninės preferencinės prekybos sutartys) bei vienašaliu pagrindu (ES bendroji preferencijų sistema).

Šalys, kurios yra sudariusios tarptautines sutartis, nustatančias didžiausio prekybos palankumo statusą, arba yra PPO narės (ne visoms šalims taikomas toks režimas), ES taiko **Didžiausio palankumo statuso** – konvencinius (palankesnius) muitus. Šis muittas taikomas Australijos, Kanados, Taivania, Honkongo, Japonijos, Pietų Korėjos, Naujosios Zelandijos, Singapūro, JAV ir NVS prekybai. ES ir NVS prekybos režimą įtvirtina šalių Partnerystės ir Bendradarbiavimo sutartys. Siekdama paskatinti NVS šalių ekonominę plėtrą, ES taiko importo

muitų nuolaidas daugeliui minėtose šalyse pagamintų prekių pagal Bendrąją preferencijų sistemą.

Europos Sąjunga taiko vienašalių muitų lengvatų sistemą (**Bendrąją preferencijų sistemą**) prekyboje su besivystančiomis ar mažiausiai išsivysčiusiomis šalimis, siekdama skatinti jų ekonomikos plėtrą. Jos taikomos 143 nepriklausomoms bei 36 priklausomoms ar administruojamoms teritorijoms. Šis režimas yra taikomas Viduržemio jūros regiono valstybėms (Izraelis, Libanas, Sirija, Egiptas, Marokas, Alžyras, Jordanija, Tunisas, Palestina), Meksikai, Čilei, Pietų Afrikai, Vakarų Balkanų valstybėms ir šalims kandidatėms (Bulgarija, Rumunija, Kroatija ir Turkija), Rusijai, Ukrainai, Baltarusijai, Kinijai ir Indijai. Be jau galiojančių preferencinių prekybos sutarčių, derybos dėl laisvosios prekybos sutarčių sudarymo vyksta su MERCOSUR (Urugvajus, Paragvajus, Brazilija ir Argentina) bei GCC (Saudo Arabija, Omanas, Kuveitas, Omanas, Bahreinas). Muitai netaikomi prekėms, importuojamoms iš besivystančių valstybių į ES, išskyrus jautrių prekių (žemės ūkio produkcijos, tekstilės, geležies ir plieno) importą. Šioms jautrioms prekėms yra taikomi didžiausio palankumo statuso muitai, kurie yra mažinami 3,5 procentinio punkto ir specifiniai muitai – mažinami 30 procentų.

Svarbiausios Europos Sąjungos **regioninės sutartys** apima sutartis su Europos laisvosios prekybos asociacija (ELPA), muitų sąjungos sutartis su Turkija, Andora ir San Marinu, Europos sutartis su narystės ES siekiančiomis Vidurio bei Rytų Europos valstybėmis, asociacijos sutartis su Viduržemio jūros regiono šalimis, stabilizacijos ir asociacijos sutartis su Makedonija ir Kroatija bei tarpregionines sutartis su Afrikos, Pietų Amerikos ir Azijos valstybėmis.

Pagal ES ir Turkijos, ES ir Andoros, ES ir San Marino muitų sąjungos sutartį yra panaikinti importo muitai ir kiekybiniai apribojimai, o sutarties šalys taiko bendrą muitų tarifą importui iš trečiųjų šalių. Pagal visų šalių muitų sąjungos sutartis laisva prekyba taikoma pramoninėms prekėms (išskyrus anglies ir plieno produktus), o preferencinis režimas taikomas perdirbtai žemės ūkio produktais. Be to, pagal sutartį ES gali taikyti antidempingo bei kompensacines priemones iš Turkijos importuojamoms prekėms.

Europos sutartys tarp Europos Bendrijų ir Vidurio bei Rytų Europos šalių (Bulgarija, Rumunija) numato visiškai laisvą pramoninių prekių prekybą bei preferencines žemės ūkio prekių prekybos sąlygas.

ES yra sudariusi Asociacijos sutartis su Izraeliu, Maroku ir Tunisu. Prekybai su Palestina laikinai taikomos tik dvišalę prekybą reglamentuojančios Asociacijos sutarties nuostatos. Visose šiose sutartyse numatyta įkurti laisvosios prekybos zonas per atitinkamus pereinamuosius laikotarpius pramoninėms prekėms bei apsikeitimą žemės ūkio prekių prekybos nuolaidomis. Pagal šias sutartis, ES panaikina importo muitus pramoninėms prekėms nuo

sutarčių įsigaliojimo datos, o Maroko ir Tuniso rinkų visiškai atvėrimui numatyti 12 metų pereinamieji laikotarpiai. Kol įsigalios ES ir Alžyro, Egipto, Jordanijos, Libano, Sirijos Asociacijos sutartys, iš šių šalių importuojamoms prekėms ES ir toliau taikys vienašales nuolaidas. Organizacijos narių kilmės prekių importui minėtos šalys taiko konvencinį muito tarifą. Toks prekybos režimas įtvirtintas sutartimis dėl bendradarbiavimo, kurios ateityje bus pakeistos Asociacijos sutartimis.

Tarpgregioninės sutartys sudarytos su Afrikos, Pietų Amerikos ir Azijos valstybėmis. Vadinasi, Europos Sąjunga plėtoja ryšius su dauguma pasaulio valstybių ir siekia kuo geresnių prekybos sąlygų. Labiausiai atsilikusioms ir besivystančioms šalims ES teikia palankias prekybos sąlygas.

ES ir Afrikos, Karibų jūros baseino bei Ramiojo vandenyno šalių bendradarbiavimo sutartis vadinama Cotonou sutartimi. Iš 77 Afrikos, Karibų jūros baseino bei Ramiojo vandenyno šalių, pasirašiusių Cotonou sutartį, 55 yra PPO narės, o 40 iš jų laikomos kaip mažiausiai išsivysčiusios šalys. Iki Cotonou sutarties ES, pagal Lomé Konvenciją, minėtų šalių pramoninėms prekėms, perdirbtiems žemės ūkio bei žuvų produktams vienašališkai taikė 0% importo muito tarifą. Šios preferencijos ir toliau taikomos pagal Cotonou sutartį, tačiau ši sutartis numato, jog bus laipsniškai pereinama prie abipusių tarpusavio prekybos nuolaidų suteikimo. 2002 metais ES pradėjo derybas su minėtomis šalimis dėl Ekonominio bendradarbiavimo sutarčių sudarymo. Derybas numatoma baigti vėliausiai iki 2008 metų. Galutinis ES ir Afrikos, Karibų jūros baseino, Ramiojo vandenyno šalių prekybinio bendradarbiavimo tikslas yra sudaryti laisvosios prekybos sutartis, kuriomis bus suteikiamos kur kas didesnės preferencijos. Be to, ES siekia bendradarbiauti ir veda derybas su MERCOSUR ir ASEAN asociacijomis, dėl palankesnių prekybos sąlygų.

ES yra sudariusi dvišales prekybos sutartis su JAV, Japonija, Rusija, Ukraina. Rusija yra viena didžiausių ES ir Lietuvos užsienio prekybos partnerių. Partnerystės ir bendradarbiavimo sutartimi (PBS) Rusijai yra suteiktas didžiausią palankumą turinčios šalies statusas. Rusija šia sutartimi taip pat suteikia didžiausio palankumo statusą ES šalių blokui. Partnerystės ir bendradarbiavimo sutartis numato specialų prekybos plieno ir branduolinėmis medžiagomis režimą. Be to, Rusija įsipareigojo tam tikrose srityse suderinti savo įstatymus su Bendrijos įstatymais. Šios sritys apima standartus ir sertifikavimą, konkurenciją, įmonių, kredito įstaigų ir muitinių veiklą, mokesčius, finansinių paslaugų teikimą, viešųjų pirkimų taisykles. Abi pusės gali naudoti apsaugos instrumentus tais atvejais, kai importuotas produktas gali pakenkti vidaus vartotojams. 2001 m. ES ir Rusija susitarė dėl Bendros Europos ekonominės erdvės sukūrimo. Susitarimo tikslas – prekybos barjerų tarp ES ir Rusijos pašalinimas. Dvišalių

prekybos santykių plėtrai įtakos turės ir artėjanti Rusijos narystė Pasaulio prekybos organizacijoje. Manoma, kad Rusijai įstojus į PPO, pagerėtų prekybos santykiai su ES.

ES dvišalių santykių su Ukraina pagrindas – partnerystės ir bendradarbiavimo sutartis. ES importas iš Ukrainos šiuo metu yra liberalizuotas. Išimtyms taikomos prekybai plieno produktais (ES padidino importo kvotas), prieš tai buvo taikomas autonominis muitas. Prekyba tekstilės produktais buvo liberalizuota nuo 2001 m. sausio 1 d. Pagal sutarties sąlygas Ukraina nuo 2001 m. sumažino tarifus ES tekstilės produktų eksportui, o ES panaikino visus kiekybinius importo apribojimus. Po to Ukraina palaipsniui mažino importo tarifus, kol jie 2004 metais visiškai susilygino su ES tarifais. 2005 m. kovo 9 d. buvo pasirašyta sutartis, kuri panaikino likusius prekybos tekstile ir drabužiais apribojimus. Siekiant prekybos liberalizavimo, Ukraina jau yra pradėjusi teisės aktų tam tikrose srityse derinimo su ES teisės aktais procesą. Šiuo metu yra ruošiamos dvišalės ES ir Ukrainos sutartys, kurių ratifikavimas sudarys palankesnes sąlygas Ukrainos plieno ir tekstilės gaminių eksportui į ES šalis [39].

Lietuvai tapus ES nare, užsienio prekyboje įvyko dideli pokyčiai. Bendrieji užsienio prekybos politikos pasikeitimai lėmė ir prekybos sąlygų pokyčius. Lietuva tapo vieningos ES rinkos dalimi, perimdama ES bendrąją prekybos politiką. Lietuvos užsienio prekyba reglamentuojama ES teisės aktais, panaikintos Lietuvos institucijų užsienio prekybos sprendimų priėmimo teisės. Vykdoma laisva prekyba tarp ES šalių. Lietuva denonsavo visas iki įstojimo į ES laisvosios prekybos sutartis ir po įstojimo priėmė ES pasirašytas sutartis, todėl su trečiosioms šalims prekiaujama, remiantis daugiašalėmis, dvišalėmis, regioninėmis sutartimis, trečiųjų šalių atžvilgiu taikomi bendri muitai visose ES šalyse, keičiasi muitinių procedūros. Įstojus į ES, Lietuvai atsivėrė visa ES rinka, todėl tikėtina, kad užsienio prekyba su ES augs ir konkurencija ES didės. Be to ES rinka išsiplėtė, kai buvo priimta 10 naujų narių, todėl visos Lietuvos užsienio prekybos dalis ES šalyse narėse didės. Lietuvai tapus užsienio prekybos nare, prekybos sąlygos su dauguma valstybių nesikeitė, prekybos sąlygos pagerėjo su Kipru, Malta, kadangi vienos tapo ES narėmis, su kitomis, išskyrus Ukrainą, ES taip pat yra sudariusi laisvosios prekybos sutartis.

Siekiant išsiaiškinti užsienio prekybos pokyčius po įstojimo į ES, Lietuvoje buvo atlikti du išsamūs tyrimai: „Prekybos režimo pokyčių, Lietuvai tapus ES nare, įtakos analizė ir įvertinimas“ (2000 m.) ir „Prekybos režimų pokyčių, Lietuvai tapus ES nare, įtakos įvertinimas“ (2001 m.). Remiantis atliktų tyrimų rezultatais padaryta išvada, kad 70 % visos Lietuvos užsienio prekybos sąlygos nesikeis. Labiausiai prekybos sąlygos pasikeis su Rusija, JAV, Baltarusija, Japonija, Ukraina, Kinija, Taivaniu, Koreja, Uzbekistanu, Kanada, Izraeliu, Malaizija ir Kazachstanu. Tikimasi, kad labiausiai pabrangs importas iš Rusijos, atpigs importas iš Baltarusijos, nes toms prekėms, kurios yra importuojamos į Lietuvą, ES taiko mažesnius muitus, negu Lietuva. Daugiausia Lietuvos eksportą paveiks tai, kad nebegalios laisvosios

prekybos sutartis su Ukraina. Kiti pasikeitimai eksporto srityje atsiras todėl, kad JAV, Japonija ir Kanada taiko Bendrąją preferencijų sistemą Lietuvai. Po Lietuvos narystės ES šios nuolaidos jau nebėgalios, nes ES šalims jos nenumatytos. Eksportas į Uzbekistaną ir Izraelį atpigto, nes šios šalys Europos Sąjungos prekėms taiko mažesnius muitus, nei Lietuvos. Uzbekistanas suteikia vienašališkas nuolaidas kai kuriems ES tekstilės gaminiams, o Izraelis su ES pasirašęs Asociacijos sutartį, kurioje yra numatyta laisvoji prekyba [78].

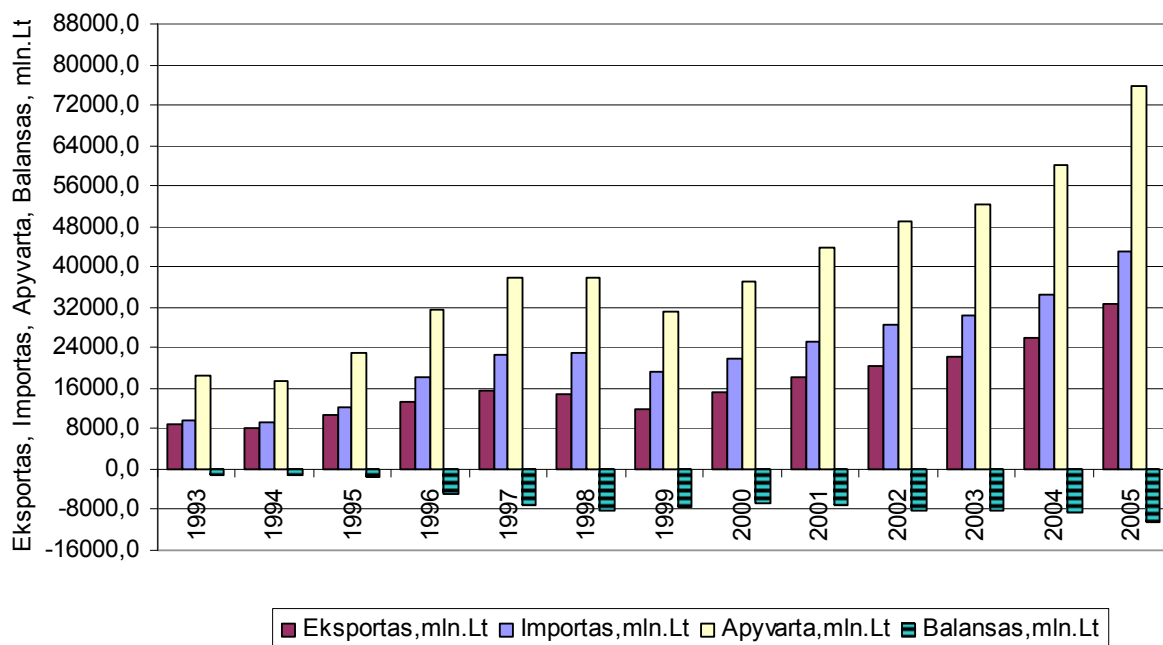
Lietuvai įstojus į ES ir perėmus Bendrosios ES užsienio prekybos politikos taisykles bei normas, Lietuvos gamintojams suteikiama galimybė laisvai prekiauti ES narėse ir su trečiosiomis šalimis palankesniais sąlygomis, pagal ES pasirašytas regionines, daugiašales ir dvišales sutartis. Lietuvai atsiveria naujos rinkos, tačiau su kai kuriomis šalimis užsienio prekyba tampa labiau apribota, nei prieš įstojimą į ES. Siekiant pamatyti pagrindinius užsienio prekybos pokyčius, sekančiame skyriuje analizuosime užsienio prekybą po įstojimo į ES.

2.8.2 Lietuvos užsienio prekybos dinamika 2004 – 2005 metais

Lietuvai įstojus į ES ir siekiant suvienodinti duomenų vedimą visoje ES, Lietuvos užsienio prekybos duomenys po 2004 m. gegužės 1 d. tampa nepalyginami su duomenimis iki 2004 m. gegužės 1 d. Ši statistika iki 2004 m. gegužės 1 d. buvo rengiama, remiantis muitinės deklaracijos Bendrojo dokumento (toliau – BD) duomenimis. Eksporto ir importo apimtis buvo apskaičiuojama pagal dvi prekybos sistemas: bendrąją ir specialiąją. Specialiojoje prekybos sistemoje importuotomis laikomos tik tos prekės, kurios importuotos vidaus vartojimui. Bendrojoje prekybos sistemoje importuotomis laikomos visos prekės, įvežamos į valstybės teritoriją (išskyrus tranzitu per valstybės teritoriją pervežamas prekes). Lietuvos užsienio prekybos oficialiosios apimtys buvo skelbiamos, remiantis bendrosios prekybos sistemos reikalavimais. Įstojus į ES, muitų sienos su ES šalimis buvo panaikintos. Eksportuotojams ir importuotojams prekiaujant su ES šalimis nebereikia pildyti BD, todėl neliko pagrindinio užsienio prekybos statistikos duomenų šaltinio. Tam, kad būtų surinkti Lietuvos prekybos su ES šalimis duomenys, sukurta Intrastato duomenų surinkimo sistema. Lietuvos užsienio prekybos duomenys pasidalijo į dvi dalis – Ekstrastatą ir Intrastatą. Ekstrastato sistema apima Lietuvos prekybos su ne ES šalimis duomenis, kurių šaltinis ir toliau yra muitinės deklaracijos BD informacija. Intrastatas – tai duomenų surinkimo iš įmonių, kurios prekiauja su ES šalimis, sistema. Lietuvos užsienio prekybą apibudina keturi rodikliai: eksportas, importas apibrėžia Lietuvos prekybos apimtį su ne ES šalimis, o išvežimas, įvežimas apibudina prekybą su ES šalimis. Atsižvelgiant į šiuos pasikeitimus ir siekiant prisiderinti prie užsienio prekybos duomenų teikimo Eurostatui reikalavimų, keičiasi informacijos rengimo ir skelbimo tvarka. Lietuvos prekybos su ne ES šalimis (Ekstrastato) apimtį yra skaičiuojama, remiantis specialiosios

prekybos sistemos reikalavimais. Kalbant apie Lietuvos užsienio prekybos bendrąsias apimtis (Ekstrastatą ir Intrastatą kartu), specialiosios ir bendrosios prekybos sistemų sąvokos nebus vartojamos. Dėl pasikeitusio duomenų šaltinio, metodologinių ir organizacinių skirtumų Ekstrastato ir Intrastato duomenys nėra visiškai palyginami su užsienio prekybos duomenimis, skelbtais iki 2004 m. gegužės 1 d. [12].

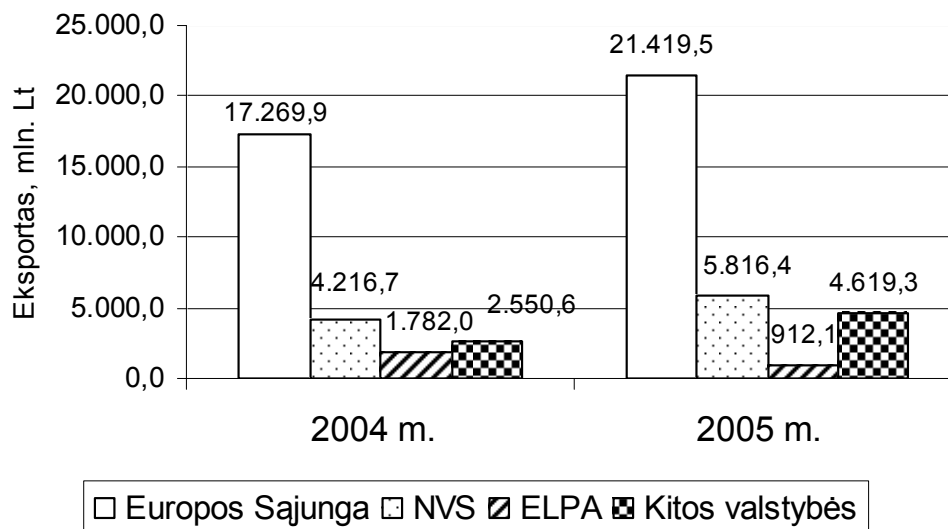
Remiantis Lietuvos statistikos departamento pranešimu, dėl duomenų nagrinėjamo laikotarpiu nesulyginamumo, bus analizuojami 2004 – 2005 metų Lietuvos užsienio prekybos duomenys, bet nelyginami su 1993 – 2003 metų laikotarpiu. Pagal 2.10 paveikslo duomenis matyti, kad 1993 – 2005 metais Lietuvos užsienio prekyba augo. Įstojus į ES 2004 – 2005 metais užsienio prekyba taip pat didėjo. 2005 m. palyginus su 2004 m. eksportas padidėjo 26,9 %, importas padidėjo 25,5 % (žr. 17 ir 18 PRIEDUS). Eksporto augimo tempai buvo didesni už importo augimo tempus. Užsienio prekybos apyvarta padidėjo 26,1% ir 2005 m. sudarė 75919,2 mln.Lt. Lietuvos ekonomikos atvirumo laipsnis 2004 m. sudarė 96,2 %, o 2005 m. net 106,6 %. Vadinas, užsienio prekybos apyvarta tapo didesnė nei šalies BVP (žr. 19 PRIEDA). Importas viršijo eksporto apimtis. Dėl importo ir eksporto spartaus augimo užsienio prekybos deficitas 2005 m. palyginus su 2004 m. padidėjo 21,2 % ir 2005 m. sudarė 10384,6 mln.Lt (žr. 3 PRIEDA). Išanalizavus bendrus Lietuvos eksporto ir importo statistinius duomenis galima teigti, kad Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą turėjo teigiamą įtaką šalies užsienio prekybos apimčių didėjimui.

2.10 pav. Lietuvos užsienio prekyba 1993 – 2005 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

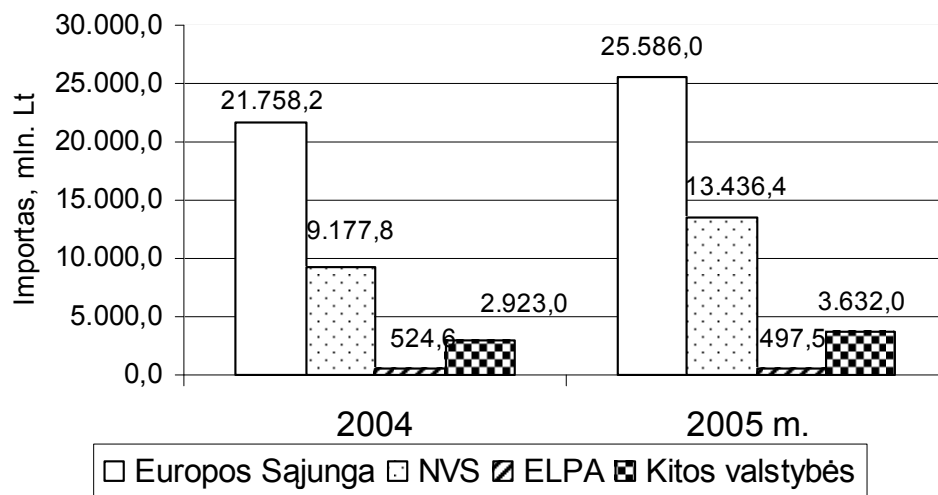
Užsienio prekybos struktūroje pagal šalių grupes neliko CELPA šalių grupės. 2004 m. Vidurio ir Rytų Europos šalys, kurios vadinosi CELPA šalių grupe įstojo į ES, išskyrus Rumuniją ir Bulgariją. Nuo 2004 gegužės mėnesio CELPA šalys priklauso ES šalių grupei. Didžiausią dalį sudaro eksportas į ES – apie 66 % viso eksporto (žr. 2.11 pav.). 2005 m. palyginus su 2004 m. eksportas į ES padidėjo 24 % (žr. 17 PRIEDA). Labiausiai augo eksportas į Airiją, Liuksemburgą, Ispaniją, Portugaliją, Čekiją ir Estiją 2005 m. palyginus su 2004 m. Pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės iš ES šalių yra Latvija ir Vokietija – eksportas į šias šalis sudaro po 10 % viso eksporto, Prancūzija (6,3%), Estija (5%), Nyderlandai, Danija ir Lenkija (po 4,8%). Antroji pagal eksporto apimtį yra NVS šalių grupė. Pagrindinės šios grupės eksporto šalys yra Rusija, Baltarusija ir Ukraina. Eksportas į šią šalių grupę nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo 37,9 % ir sudaro apie 17 % viso eksporto. Eksportas sparčiai didėjo į Gruziją, Armėniją, Uzbekistaną, Tadžikistaną, nors šių šalių dalis bendrame eksporte buvo gana maža. Pagrindinė eksporto partnerė iš NVS šalių grupės yra Rusija, eksportas į ją sudarė 9,3 % 2004 m. ir 10,4 % 2005 m., į Ukrainą – 2,3 %, į Baltarusiją 3,2 %. Į visas NVS šalių grupes eksportas 2005 m. didėjo. Eksportas į ELPA šalių grupę 2005 m. sumažėjo 48,8 %. 2004 m. eksportas į šią šalių grupę sudarė 6,9 %, o 2005 m. tik 2,8 % viso Lietuvos eksporto. Nors eksportas į Islandiją padidėjo 255 %, tačiau į kitas ELPA šalių grupes jis mažėjo. Nors ES prekybos sąlygos su ELPA šalių grupe yra vienos palankiausių – prekyba vyksta laisvosios prekybos sąlygomis, tačiau šiai sąjungai nepriklauso Šveicarija. Prekyba su ja vyksta dvišalių sutarčių pagrindu. Prekybos sąlygų pablogėjimas, Lietuvai įstojus į ES, turėjo reikšmės eksporto į Šveicariją sumažėjimui. Ypač išaugo eksportas į kitas šalis 81,1 %. Eksporto dalis padidėjo 9,9 % iki 14,1 % 2005 m. nuo viso Lietuvos eksporto. Didžiausia iš trečiųjų šalių partnerė yra JAV. Eksportas į JAV sudaro 4,7 % viso Lietuvos eksporto. Eksportas didėjo į JAV, Indiją, Japoniją, ypač dideliais tempais padidėjo į Afganistaną, Katarą, Kolumbiją, Libaną, t.y. į šalis, su kuriomis ES yra sudariusi tarpregionines sutartis.

2.11 pav. Eksportas pagal šalių grupes 2004 – 2005 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Didžiausias importo partneris taip pat yra ES šalys (žr. 2.12 pav.). Importas iš ES sudaro apie 60 % viso Lietuvos importo. 2005 m. palyginus su 2004 metais, importas iš ES padidėjo 17,6 % (žr. 18 PRIEDA), t.y. kiek mažiau, nei eksportas. Importas didėjo taip pat iš daugelio ES šalių. Daugiausia Lietuva importuoja iš Vokietijos (16%), Lenkijos (7%), Nyderlandų (4%), Italijos, Danijos, Estijos, Švedijos, Didžiosios Britanijos, Latvijos, Prancūzijos, Suomijos ir Švedijos (po 3%) viso Lietuvos importo. Antra pagal dydį importo partnerė yra NVS šalių grupė. Importas iš NVS šalių padidėjo 46,4 % ir didėjimo tempas buvo didesnis nei eksporto. Bendroje struktūroje importas iš šios grupės sudarė 22,2 % 2004 m. ir 25,4 % 2005 m. viso importo. Labai padidėjo importas iš Armėnijos, Kazachstano ir Uzbekistano. Pagrindinės importo partnerės yra Rusija (26 % viso importo), Baltarusija, Ukraina. Beje, importas iš Ukrainos 2005 m. sumažėjo. Mažiausiai importuojama iš ELPA šalių grupės. Importas iš šių šalių grupės sumažėjo 5,2 %, šis sumažėjimo tempas buvo mažesnis nei eksporto. Importo mažėjimui įtakos turėjo importo sumažėjimas iš visų ELPA šalių, išskyrus Šveicariją. Iš kitų šalių importas padidėjo 24,3 % ir sudarė apie 8,5 % viso Lietuvos importo. Daugiausiai importuota prekių iš JAV, Japonijos, Kolumbijos, Indijos. Didžiausi importo padidėjimai užfiksuoti iš Australijos, Kolumbijos ir Libano.

2.12 pav. Importas pagal šalių grupes 2004 – 2005 metais

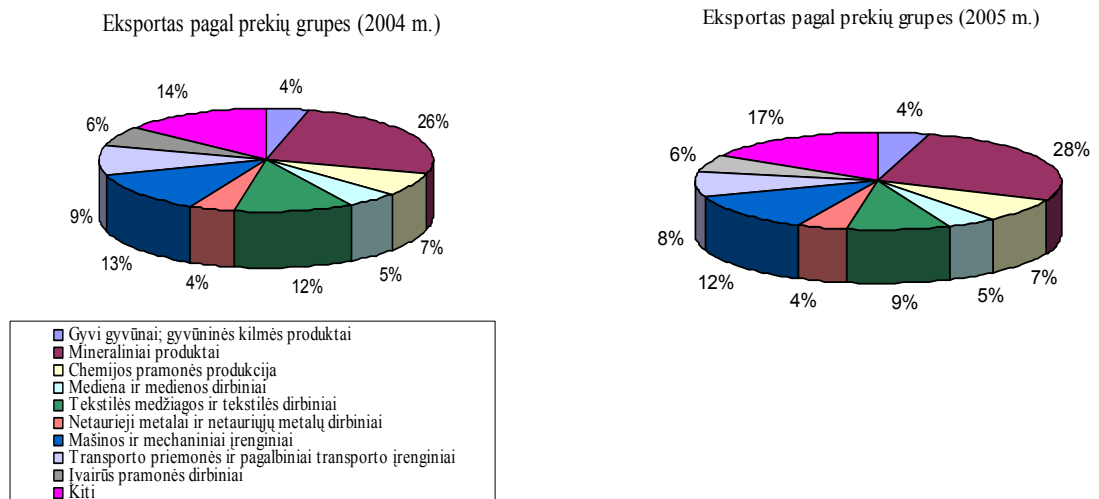
Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Teigiamas užsienio prekybos balansas buvo prekiaujant su ELPA grupės šalimis, o 2005 m. taip pat tapo teigiamas, sparčiai vystant prekybą su kitomis šalimis. Neigiamas užsienio prekybos balansas buvo prekiaujant su ES, tačiau deficitas 2005 m. sumažėjo apie 7,2 % palyginus su 2004 m. Didžiausias neigiamas užsienio prekybos balansas buvo prekiaujant su NVS šalimis.

ES šalys yra pagrindinė Lietuvos importo ir eksporto partnerė. Antrą vietą pagal svarbą užima NVS šalių blokas. Užsienio prekyba sumažėjo su ELPA šalių grupe, tuo tarpu su ES, NVS ir kitomis šalimis didėjo. Eksportas ypač dideliais tempais didėjo į ES ir trečiąsias šalis (didesniais tempais nei importas), o padidėjimas 37,9 % į NVS šalių bloką buvo didžiausias 2005 m. palyginus su 2004 m. Lietuvos užsienio prekybos, ypač eksporto didėjimą su ES galima sieti su didesniu ES narių skaičiumi ir liberalia prekyba, Lietuvai įstojus į ES. Tai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos įstojimas į ES bei prekybos režimo su NVS šalimis pasikeitimas, didesnio poveikio prekybai su šių šalių bloku neturėjo. O ES sudarytos regioninės, daugiašalės ir dvišalės sutartys su trečiosiomis šalimis turėjo teigiamą įtaką eksporto su kitomis šalimis sparčiam didėjimui. Reiškia, Lietuvos gamintojai randa rinkas ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje ES bendros užsienio prekybos dėka. Viena iš didžiausių pasaulio rinkų – Japonija Lietuvos eksportuotojams kol kas yra mažai žinoma, be to eksportuoti prekes į Japoniją trukdo ir labai aukšti produktų kokybės reikalavimai. Iš kitų trečiųjų šalių taip pat reiktų išskirti Kiniją, nors ši šalis dėl mažų gamybos kaštų Lietuvai yra svarbesnė kaip importo, o ne kaip eksporto partnerė. Tuo tarpu ES prekybos palankus režimas su ELPA šalių grupėmis įtakojo eksporto ir importo

mažėjimą. Lemiamą įtaką turėjo eksporto į Šveicariją sumažėjimas, dėl blogesnio prekybos režimo – tai vienintelė ELPA šalių bloko šalis, kuri nepriklauso muitų sąjungai.

Pagal prekių grupes Lietuva daugiausiai eksportuoja mineralinių produktų, mašinų ir mechaninių įrengimų, tekstilės medžiagų. Didžiausią dalį Lietuvos eksporto sudaro mineraliniai produktai. Jų dalis sudarė 26 % 2004 m., didėjo 2005 m. ir sudarė 28 % viso eksporto. Šios produkcijos eksportas, 2005 m. palyginus su 2004 m., padidėjo 37 % (žr. 15 PRIEDA). Ryškiai sumažėjo tekstilės dirbinių, mašinų ir mechaninių įrengimų dalis bendrame eksporte (žr. 2.13 pav.). Kitų produktų eksporto dalis 2005 m. palyginus su 2004 m. didėjo bendrame eksporte. Tai sietina su augalinių, paruoštų produktų, plastiko ir medienos dirbinių eksporto augimu. Visų eksportuojamų prekių grupių eksportas, kad ir nelabai dideliais tempais, bet 2005 m. padidėjo palyginus su 2004 m., išskyrus avalynės ir jos dirbinių bei meno kūrinių eksportą.

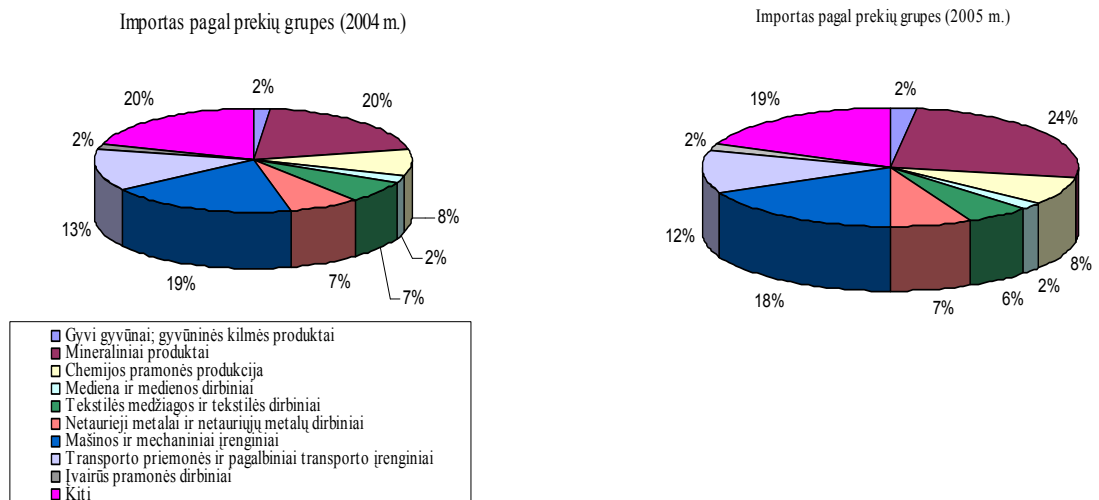
2.13 pav. Lietuvos eksporto struktūra pagal prekių grupes 2004 – 2005 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Pagal prekių grupes Lietuva daugiausiai importuoja mineralinių produktų, jų importo dalis didėjo nuo 20 % 2004 m. iki 24 % 2005 m. visame importe, mašinų ir mechaninių įrengimų, jų importo dalis visame importe sumažėjo nuo 19 % 2004 m. iki 18 % 2005 m. Taip pat nemažai importuojama transporto priemonių, chemijos produkcijos, netauriųjų metalų (žiūrėti 2.14 paveikslą). Per metus labiausiai padidėjo mineralinių produktų 62 %, gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų 55 %, medienos ir medienos dirbinių 30 % importas (žr. 16 PRIEDA). Didelę dalį importo sudaro kiti produktai – tai: plastikai ir jų dirbiniai (jų importas per metus padidėjo 28 % ir sudaro 5,5 % viso importo), paruošti maisto produktai (jų importas padidėjo 22 % ir sudaro 3,8 % viso importo), augaliniai produktai (padidėjo 14 % ir sudaro 2,3 % viso importo), optikos ir kiti aukštųjų technologijų gaminiai (padidėjo 27 % ir sudaro 1,5 %

viso importo). Didėjo beveik visų prekių grupių, išskyrus tekstilės medžiagų ir jų dirbinių importas.

Teigiamas užsienio prekybos balansas pagal prekių grupes buvo prekiaujant gyvais gyvūnais ir gyvūninės kilmės produktais, mediena ir medienos dirbiniais, tekstilės medžiagomis ir tekstilės bei įvairiais pramonės dirbiniais. Ypač didelis užsienio prekybos deficitas buvo, prekiaujant mašinomis ir mechaniniais įrenginiais, transporto priemonėmis, mineraliniais produktais.

2.14 pav. Lietuvos importo struktūra pagal prekių grupes 2004 -2005 metais

Šaltinis: Autorės atlikti skaičiavimai remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Analizuojant Lietuvos užsienio prekybą pagal prekių grupes, galima pastebėti, kad Lietuvos gamintojai specializuojasi gamtiniams ištekliams ir energijai imlių šakų, tokių kaip naftos, medienos, tekstilės, mašinų, metalo ir kitų pramonės šakų produkcijos gamyboje, o aukštųjų technologijų pramonės šakos sudaro tik nedidelę dalį visame eksporte. Lyginamieji pranašumai išsiskiria medienos, tekstilės gaminių, įvairių pramonės dirbinių gamyboje ir eksporte. Kadangi Lietuva disponuoja tik palyginti ribotais gamtiniais ištekliais, susiduriama su rizika tapti pernelyg priklausomais nuo žaliavų ir energetinių išteklių importo. Užsienio prekyba mineraliniais produktais daugiausia priklausė nuo naftos importo ir perdirbimo. Ir tai sietina su sėkmingu „Yukos“ naftos tiekimu iš Rusijos AB „Mažeikių naftai“ bei naftos kainų kilimu. Be to, konkurencija, įstojus į ES ir laisvai prekiaujant su ES narėmis, didėja. Atsižvelgiant į didėjančius energetinių išteklių kainas bei stiprėjančią konkurenciją pasaulinėse rinkose, Lietuvos eksportuotojams būtina didinti savo konkurencingumą, ieškoti būdų kaip, padidinti darbo našumą ir mažinti gamybos sąnaudas. Pavyzdžiui, tekstilės eksportas padidėjo tik 0,7 %

2005 m. palyginus su 2004 m., tai reiškia, kad galima prarasti konkurencingumą rinkoje, kadangi ES panaikino apribojimus prekybai tekstile. Lietuvos gamintojams gali būti sunku konkuruoti su pigia Kinijos tekstilės produkcija ir rinkos gali būti prarastos.

Dviejų metų laikotarpis yra per trumpas, kad atspindėtų užsienio prekybos tendencijas po Lietuvos įstojimo į ES. Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai 1990 – 2005 metais buvo dideli. Integruojantis į ES, pirmiausiai Lietuvos užsienio prekyba buvo liberalizuojama, rinkos buvo perorientuotos iš Rytų į Vakarus, prekybos apimtys nuolat augo, nors neišvengta ir ekonomikos nuosmukių, kurie taip pat neigiamai paveikė eksporto ir importo apimtis. Po Lietuvos įstojimo į ES įvyko esminiai užsienio prekybos pokyčiai. Lietuva tapo vieningos ES rinkos nare, perėmė ir laikosi bendrosios užsienio prekybos politikos taisyklių. Su ES šalimis Lietuva vykdo laisvą prekybą, panaikintos vidaus prekybai muitinių sienos. Trečiųjų šalių atžvilgiu Lietuva vykdo vieningą ES užsienio prekybą, remiantis daugiašalėmis, dvišalėmis ir regioninėmis sutartimis. Lietuvos institucijoms apribojamos teisės vienašališkai priimti su užsienio prekyba susijusius sprendimus, tačiau Lietuva gali įtakoti Europos Komisijos priimamus sprendimus. Dviejų metų užsienio prekybos duomenys rodo, kad po įstojimo į ES užsienio prekybos apimtys augo. Užsienio prekybos tendencijos ir analizė patvirtina magistriniame darbe iškeltą hipotezę, kad integracija į ES turėjo teigiamą įtaką Lietuvos užsienio prekybos augimui.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Eksportas ir importas vyksta įmonių (mikro) lygiu, tačiau visos šalies (makro) mastu sudaro šalies užsienio prekybą. Užsienio prekybą lemia gamybos sąlygų skirtumai, kurie pasireiškia absoliučiu ir lyginamuoju konkurenciniu pranašumu.

2. 1993 – 2003 metais Lietuvos užsienio prekyba buvo deficitinė, grynasis eksportas buvo neigiamas. Nagrinėjamu laikotarpiu užsienio prekyba augo, tačiau buvo ir du užsienio prekybos nuosmukiai. Jie sutampa su Lietuvos ekonomikos nuosmukiais. 1994 m. sumažėjo tiek eksportas, tiek importas. Užsienio prekybos apyvartos sumažėjo dėl Lietuvos ekonomikos nestabilumo. 1994 m. nutrūkus ryšiams su Rusija ir NVS šalimis, Lietuvos eksportuotojai prarado rinkas, o surasti naujas rinkas ribojo aukšti muitų tarifai ir kiekybiniai apribojimai, taip pat nekokybiška ir nepaklausi gaminama produkcija. 1999 m. palyginus su 1998 m., pastebėta, kad užsienio prekybos apyvarta sumažėjo dėl Rusijos krizės. 1995 – 1997 metais užsienio prekyba sparčiai plėtojosi dėl pasirašytų laisvųjų prekybos sutarčių su CELPA, ELPA, ES šalių grupėmis, 2000 - 2003 metais – dėl stojimo į PPO, ES, prekybos liberalizavimo ir 2003 m. pasiekė 52414 mln. Lt. apyvartą. Liberalesnė užsienio prekyba suteikė didesnes galimybes patekti į užsienio rinkas, padidino konkurenciją. Nagrinėjamu laikotarpiu eksportas padidėjo 2,5 karto, o importas net 3,1 karto. Vidutinis eksporto padidėjimo tempas nagrinėjamu laikotarpiu buvo 9,7 %, o importo 11,8 %.

3. Lietuvos pagrindinės prekybos šalių grupės yra ES ir NVS. Iki 1998 m. pagrindinė užsienio prekybos partnerė buvo NVS šalių grupė, po 1998 m. ja tapo ES. Nagrinėjamu laikotarpiu eksporto ir importo dalis NVS šalių grupėje mažėjo, o ES didėjo. 1998 m. įvyko esminis lūžis prekyboje su ES ir NVS šalimis, t.y. įvyko užsienio prekybos perorientavimas iš Rytų į Vakarų šalis. Eksporto struktūros analizė parodė, kad eksportas į ES nuo 1999 m. sudaro beveik pusę viso eksporto apimties, importas apie 45 % viso importo apimties. 2003 m. eksporto padidėjimo tempas į ELPA šalių grupę, palyginus su prieš tai buvusiais metais, buvo sparčiausias (274 %) ir sudarė 14 % viso eksporto, ypač dėl padidėjusio mineralinių produktų eksporto į Šveicariją. Tuo tarpu į ES ir NVS šalis sumažėjo. Teigiamas užsienio prekybos balansas buvo su CELPA bei 2003 m. ir su ELPA šalių grupėmis.

1993 – 2003 metais pagrindinės eksporto šalys – Vokietija, Latvija, Didžioji Britanija, Rusija. 2003 m. užsienio prekyba išaugo su Šveicarija dėl mineralinių produktų eksporto. Pagrindinės Lietuvos importo partnerės buvo Rusija, Vokietija, Italija, Prancūzija.

4. Pagal eksportuojamų prekių grupių struktūrą daugiausiai buvo eksportuojama mineralinių produktų, tekstilės medžiagų ir dirbinių, mašinų ir mechaninių įrenginių, transporto priemonių. Nuo 1995 labai sparčiai padidėjo transporto priemonių eksportas, kuris 2003 m.

sudarė 15,3 % visos eksporto rinkos ir mažėjo mašinų ir mechaninių įrengimų dalis bendrame eksporte. Importo struktūroje mineraliniai produktai, mašinos ir mechaniniai įrenginiai, transporto priemonės, chemijos pramonės produkcija sudarė didžiausią dalį importo. Medienos ir jos dirbinių eksportą ir importą krizė nepaveikė, kai kitų šakų eksportą ir importą labai sumažino. Užsienio prekybos nuosmukį atlaikė ir tekstilės medžiagų ir dirbinių grupė, nors nuo 1999 metų bendroji jos dalis tiek eksporte, tiek importe mažėjo dėl kitų prekių grupių dalies bendroje struktūroje padidėjimo. Gyvų gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų, medienos ir jos dirbinių, tekstilės medžiagų ir dirbinių prekyba buvo teigiama ir ji mažino užsienio prekybos deficitą. Ši tendencija rodo, kad būtent šių gaminių eksportas suteikia Lietuvai konkurencinį pranašumą.

5. Vertinant eksportuojamų prekių grupių įtaką užsienio prekybos apyvartai, nustatyta, kad tiesioginis ir pats glaudžiausias ryšys yra tarp plastiko eksporto ir užsienio prekybos apyvartos. Šios prekių grupės eksporto kitimas labiausiai įtakoja užsienio prekybos apyvartą, net 81 %. Atvirkštiniai ir mažai glaudūs ryšiai tarp užsienio prekybos apyvartos yra su eksportuojamomis avalynės bei žalios odos prekių grupėmis. Vertinant importuojamų prekių grupių įtaką užsienio prekybos apyvartai, tiesioginis ir pats glaudžiausias ryšys, kaip ir eksportuojamų prekių grupių yra tarp plastiko, jo dirbinių importo, mašinų ir mechaninių įrengimų, transporto priemonių, medienos, jos dirbinių ir užsienio prekybos apyvartos. Taip pat plastiko ir jo dirbinių importo kitimas labiausiai įtakoja užsienio prekybos apyvartą. Atvirkštinis ir mažai glaudus ryšys yra tarp importo meno kūrinių, kolekcionavimo objektais, antikvariniais daiktais ir užsienio prekybos apyvartos.

6. Vertinant eksporto šalių grupių įtaką užsienio prekybos apyvartai, nustatyta, kad tiesioginis ir glaudžiausias ryšys yra tarp eksporto į ES šalių grupę ir užsienio prekybos apyvartos. Vertinant užsienio prekybos apyvartą su eksporto šalimis, išryškėja tiesioginis ir glaudžiausias ryšys tarp eksporto į tokias ES šalis kaip Belgiją ir Daniją ir užsienio prekybos apyvartos. Tarp užsienio prekybos apyvartos ir eksporto į Ukrainą bei Rusiją ryšiai nustatyti atvirkštiniai ir mažai glaudūs. Ryšiai tarp importo iš šalių grupių ir užsienio prekybos apyvartos buvo glaudesni, nei tarp eksporto į šalių grupes.

7. Po Lietuvos įstojimo į ES įvyko esminiai užsienio prekybos pokyčiai. Lietuva tapo vieningos ES rinkos nare, perėmė ir laikosi bendrosios užsienio prekybos politikos taisyklių bei teisės normų. Su ES šalimis Lietuva vykdo laisvą prekybą, panaikintos vidaus prekybai muitinių sienos. Trečiųjų šalių atžvilgiu Lietuva vykdo vieningą ES užsienio prekybą, remiantis daugiašalėmis, dvišalėmis ir regioninėmis sutartimis. Lietuvos institucijoms apribojamos teisės vienašališkai priimti su užsienio prekyba susijusius sprendimus, tačiau Lietuva gali įtakoti Europos Komisijos priimamus sprendimus teikdama pasiūlymus. Lietuvos užsienio prekyba

buvo liberalizuota ir ekonomika tapo atviresnė iki įstojimo į ES. Po įstojimo į ES Lietuvos užsienio prekyba tapo atvira. Užsienio prekybos sąlygos su šalimis po įstojimo į ES pasikeitė mažai. Ryškiausias prekybos sąlygų pasikeitimas buvo su Ukraina, Šveicarija, JAV, Japonija, Uzbekistanu.

8. Po įstojimo į ES užsienio prekybos apimtys augo. Eksporto augimo tempai buvo didesni už importo augimo tempus, tačiau ir toliau didėjo užsienio prekybos deficitas. 2005 m. palyginus su 2004 m. eksportas padidėjo 26,9 %, importas padidėjo 25,5 %. Užsienio prekybos apyvarta 2004 m. sudarė 96,2 %, o 2005 m. net 106,6 % BVP. Vadinasi, Lietuvos ekonomika tapo atvira.

9. Nuo 2004 gegužės mėnesio CELPA šalys priklauso ES šalių grupei, išskyrus Rumuniją ir Bulgariją. Pagrindinė Lietuvos užsienio prekybos partnerė yra ES. Eksportas į ES sudaro 66 % viso eksporto, o importas apie 60% viso importo. Lietuvos užsienio prekybos, ypač eksporto didėjimą su ES galima sieti su didesniu ES narių skaičiumi ir liberalia, laisva prekyba Lietuvai įstojus į ES. Antra pagal svarbą yra NVS šalių grupė. Eksportas iš NVS sudaro apie 17 % viso eksporto, importas sudaro 25,4 % viso importo. Eksportas ir importas į ES, NVS ir kitas šalis didėjo, tačiau į ELPA šalių grupę sumažėjo. Teigiamas užsienio prekybos balansas buvo prekiaujant su ELPA grupės šalimis. Pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės iš ES šalių yra Latvija, Vokietija, Prancūzija. Iš kitų šalių – Rusija, Ukraina, Baltarusija, JAV. Daugiausia Lietuva importuoja iš Vokietijos, Lenkijos, Nyderlandų, Rusijos.

10. Pagal prekių grupes Lietuva daugiausiai eksportuoja mineralinių produktų, mašinų ir mechaninių įrengimų, tekstilės medžiagų, o importuoja mineralinių produktų, mašinų ir mechaninių įrengimų, transporto priemonių, chemijos produkcijos, netauriųjų metalų. Teigiamas užsienio prekybos balansas pagal prekių grupes buvo prekiaujant gyvais gyvūnais ir gyvūninės kilmės produktais, mediena ir medienos dirbiniais, tekstilės medžiagomis ir tekstilės dirbiniais bei įvairiais pramonės dirbiniais. Ypač didelis užsienio prekybos deficitas buvo prekiaujant mašinomis ir mechaniniais įrenginiais, transporto priemonėmis, mineraliniais produktais.

11. Užsienio prekybos tendencijos ir analizė patvirtina magistriniame darbe iškelta hipotezę, kad integracija į ES turėjo teigiamą įtaką Lietuvos užsienio prekybos augimui.

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, siūloma:

1. Lietuvos institucijoms ir pareigūnams, atsakingiems už užsienio politikos įgyvendinimą, teikti pasiūlymus Europos Komisijai dėl užsienio prekybos sąlygų gerinimo, siekiant bendradarbiavimo, laisvos prekybos sutarčių sudarymo, muitų ir netarifinių apribojimų sumažinimo su tomis šalimis, su kuriomis Lietuva intensyviai prekiauja, ypač su Rusija, Ukraina, Baltarusija ir kitomis NVS bloko šalimis. Šios šalys svarbios ne tik Lietuvai, bet ir visai ES, kaip didelės prekybos partnerės Rytuose.

2. Taikant statistinės lyginamosios, faktorinės – indeksinės analizės metodus, vertėtų ekonomikos specialistams, valstybės institucijoms plačiau analizuoti ne tik užsienio prekybos pokyčius, bet įvertinti prekių grupių bei šalių grupių eksporto ir importo įtaką užsienio prekybos apyvartai. Taip pat naudotis kitais tyrimo metodais, siekiant plačiau išanalizuoti užsienio prekybą ir formuoti pasiūlymus Lietuvos užsienio prekybos apyvartos ir eksporto didinimui.

3. Darbo metu taikytais metodais ir gautais rezultatais gali pasinaudoti įvairios valstybinės ir privačios įmonės, mokymo įstaigos, statistikos departamentai. Šią užsienio prekybos darbo temą gali tobulinti ir tęsti kiti autoriai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos maitų tarifų įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 28-727.
2. Aktualūs pokyčiai po gegužės 1 dienos Lietuvai tapus ES nare // <http://www.lexsystem.lt/lt/national/news.php?lang=lit&sec=&id=132>; prisijungimo laikas: 2006.10.11.
3. Baker S. A. An introduction to international economics. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 1990.
4. Balys Paulavičius K., Navickas N. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Vilnius, 2000. I d. P. 4-35.
5. Balkevičienė E., Matekonienė J. Lietuvos užsienio prekybos vystymosi aspektai // Regionų plėtra – 2001. Kaunas: Technologija, 2001. P. 22 – 28.
6. Bendradarbiavimas su tarptautinėmis ekonominėmis organizacijomis // <http://www.urm.lt/index.php?-1371671274>; prisijungimo laikas 2006-10-14.
7. Bernatonytė D., Narvaišaitė J. Prekybinių santykių tarp Lietuvos ir Europos Sąjungos vystymo problemos // Ekonomika ir vadyba – 98. Kaunas: Technologija, 1998. P. 36 – 37.
8. Bivainis J. Lyginamieji Lietuvos ekonomikos raidos vertinimai // Ekonomika. 2001, T. 54. P. 7 – 19.
9. Bivainis J., Miškinis G., Žiaunys H. Užsienio prekybos analizės metodika. Vilnius: Mokslo aidai, 1999.
10. Boguslauskas V. Ekonometrikos pagrindai. Kaunas: Technologija, 2003. P. 67 - 227.
11. Davulis G. Ekonomikos teorija. Vilnius: LTU, 2003. P. 292 - 305.
12. Dėl užsienio prekybos statistikos duomenų metodologinių pasikeitimų nuo 2004 gegužės 1 dienos // <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1650>; prisijungimo laikas: 2006-02-17.
13. ES prekybos su trečiosiomis šalimis sąlygos // http://www.eic-vilnius.lt/home/engine?c_pid=43; prisijungimo laikas: 2006.10.26.
14. ES siekis – mažinti tarptautinės prekybos apribojimus // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/es_siekis__mazinti_tarp_tautines_prekybos_apribojimus/1402; prisijungimo laikas: 2006.10.06.
15. Europos Sąjungos ekonominė integracija // <http://www.eic.lrs.lt/index.php?-1443972542>; Prisijungimo laikas: 2006.09.15.
16. Europos Sąjungos istorija ir teisė // <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=7&MenuItemID=40&ItemID=1193&LangID=1>; prisijungimo laikas: 2006-10-06.

17. Europos Sąjungos išoriniai ekonominiai santykiai // <http://www.urm.lt/index.php?-1543635768>; prisijungimo laikas: 2006-10-05.
18. Geralavičius V. Lietuvos ekonomika: dabartis ir artimiausios perspektyvos // <http://finansai.tripod.com/ekonomika.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-29.
19. Gilpin R. Tarptautinių santykių politinė ekonomija. Vilnius: Algarvė 1998.
20. Glinskienė R. Muitų politika Lietuvai integruojantis į ES // Ekonomika ir vadyba – 98. Kaunas: Technologija, 1998. P. 116.
21. Grižas R. A. Užsienio šalių ekonomika ir ekonominė politika. Vilnius, 2005. P. 20 – 29.
22. Hinkelmen E. Tarptautinės prekybos žinynas. Kaunas: Šviesa, 2003.
23. Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 436 – 450.
24. Jakutis A. ir kt. Ekonomikos teorijos pagrindai. Kaunas: Smaltija, 1999. P. 277-291.
25. Jančiauskienė V. Lietuvos eksportas stojimo į Pasaulio prekybos organizaciją kontekste // Ekonomika ir vadyba – 98. Kaunas: Technologija, 1998, P. 144 – 146.
26. Jarmalavičiūtė N. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: esmė ir poveikis Lietuvos užsienio prekybos politikai // Europos Sąjunga – 2004: iššūkiai, procesai, studijos. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. 2 knyga. Kaunas: Technologija, 2003. P. 45 – 51.
27. Kalinauskas Ž. Baltijos valstybių mokėjimų balansų ekonominis statistinis įvertinimas // Ekonomika: moksliniai darbai. 2003, T. 61. P. 59 – 73.
28. Kancerevyčius G. Finansai ir investicijos. Kaunas: Smaltijos leidykla, 2004. P. 739 – 741.
29. Kolyta S. Lietuvos narystė ES: kaip įvertinti pasekmes verslui? // http://www.nrda.lt/2002_12_20b.htm; Prisijungimo laikas: 2006.10.11.
30. Kvainauskienė V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas: Technologija, 2004. P. 5-37.
31. Kvedaras V., Rūškys G., Umbrasas G. Integracijos į ES poveikis Lietuvos ekonomikai: analizė ir kiekybinis įvertinimas // Organizacijų vadyba. 2002, Nr. 24, P. 45 – 56.
32. Lietuvos dalyvavimas formuojant ES bendrą prekybos politiką // http://www3.seimas.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4303&p_d=33880&p_k=1; prisijungimo laikas: 2006.10.07.
33. Lietuvos ekonomikos tyrimas 2001 - 2002. Vilnius: Laisvosios rinkos institutas, 2003. P. 8 – 20.
34. Lietuvos ekonomikos tyrimas 2002 – 2003 metais // <http://www.lrinka.lt/Projektai/Tyrimas10.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-01-17.

35. Lietuvos ekonomikos tyrimas 2002 – 2003. Vilnius: Laisvosios rinkos institutas, 2003. P. 8 – 14.
36. Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės // <http://www.std.lt/lt/>; prisijungimo laikas: 2006-08-05.
37. Lietuvos statistikos metraštis. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005.
38. Lietuvos ūkio ekonominės ir socialinės būklės 2000 metais apžvalga // <http://www.ekm.lt/index.php/lt/Ukioapzvalga/>; prisijungimo laikas: 2006-01-16.
39. Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė // http://www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/MokslDarb/uzsprekpkttyr05.doc. Kaunas: Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2005. Mokslinio tyrimo darbo ataskaita. Prisijungimo laikas: 2006 09 17.
40. Lipsey R.G. and Harbury C. First principles of economics. London: Weidenfeld and Nicolson, 1999. P. 253-269, 384-394.
41. Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai. Kaunas: Technologija, 2001. P. 54-57, 88, 439-445.
42. McConnell B. Economics. Fortheenth edition. Boston: McGraw - Hill, 1999. P. 764-788.
43. McGrath P. T. Tarptautinės ekonomikos pagrindai Vilnius: Margi raštai, 1999. P. 12-48.
44. Miles D., Scott A. Macroeconomics: understanding the wealth of nations. John Wileys&Sons Inc., 2002. P. 199-231.
45. Morkeliūnas A., Žiaunys H. Lietuvos užsienio prekybos apyvartos prognozavimas // *Ekonomika: mokslo darbai*. 2000, T. 52. P. 92 – 101.
46. Muitai // <http://www.svv.lt/index.php/lt/29803/>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.
47. Nausėda G. Ekonominės politikos vingiai mažoje ir atviroje ekonomikoje // http://nkm.lt/index.phtml?lst=article&action=view_article&id=330; prisijungimo laikas: 2006-04-30].
48. Navickas V. Lietuvos ekonomikos dabartis ir perspektyvos. Vilnius: Eugrimas, 1999.
49. Netarifinis užsienio prekybos reguliavimas // <http://www.cust.lt/lt/article?articleID=2585>; prisijungimo laikas: 2006-04-06.
50. Paskevičius V., Staškevičius J.A. Inovacijos ir ūkio raida. Vilnius: Technika, 2001. P. 89 – 96.
51. Prekybos režimo pokyčių, Lietuvai tapus ES nare, su trečiosiomis šalimis 2002 metų importo ir eksporto duomenų pagrindu //

http://www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/Pokiciai2002/metodologija.doc; Prisijungimo laikas: 2006-04-06.

52. Pugačiauskas V. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: politinių institucijų galios perskirstymas? // <http://www.geocities.com/vykintas/m2epeip.html>; prisijungimo laikas: 2006.10.05.

53. Pukelienė V., Sabonienė A. Lietuvos pramonės eksporto konkurencingumo tyrimas Baltijos šalių atžvilgiu // Inžinerinė ekonomika. 2001, Nr. 1(21), P. 47 – 52.

54. Rakauskienė O. G., Jonuškaitė I. Lietuvos ūkio plėtojimo ilgalaikė strategija iki 2015 metų (konceptija) // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2001, Nr. 2, P. 89-113.

55. Rakauskienė O. G., Patalavičius R. Lietuvos užsienio prekybos politika – eksporto plėtra. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė, 2005.

56. Rauckis R. Kaip pasikeis prekybos režimas Lietuvai tapus ES nare // Verslo labirintas. 2003, Nr. 3, P. 7 – 10.

57. Respecting the rules // http://ec.europa.eu/trade/issues/respectrules/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-06.

58. Rimkus V. Vidaus rinkos apsaugos priemonių taikymas Lietuvoje // Jurisprudencija. 2005, T. 73(65), P. 96 – 105.

59. Rudzakis R., Kvedaras V. Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai // Pinigų studijos. 2003, Nr. 4, P. 29 – 50.

60. Samuelson P. A. and Nordhaus W. D. Economics. New York: McGraw – Hill, 1989. Thirteenth edition. P. 898 – 910.

61. SIGL (Système Intégré de Gestion de Licenses) // <http://trade.ec.europa.eu/sigl/>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.

62. Sirotskij A., Nareika A. The custom policy peculiarities in Belarus and Baltic States (1990 – 2004) // Jurisprudencija. 2005, T. 73(65), P. 22 – 29.

63. Slavin S. L. Economics. Illinois, Boston, Massachusetts, Sydney, Australia: Burr Ridge, 1998. Third edition. P. 731-756.

64. Snieška V., Baumilienė V., Bernatonytė D. ir kt. Makroekonomika. Kaunas: Technologija, 2002. P. 80-84, 190-194, 515-541.

65. Studija "Lietuvos prekybos santykiai su Rusija Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą kontekste" // http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/studija_lietuvos_prekybos_santykiai_su_rusija_lietuvos_stojimo_i_europos_sajunga_kontekste/2073; prisijungimo laikas: 2006.10.06.

66. Tidikis R., Pečkaitis J. S., Šedbaras S. Magistrų baigiamųjų darbų rengimas ir gynimas: metodiniai nurodymai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

67. Ūkio apžvalga // http://www.ukmin.lt/lt/ukio_apzvalga/; prisijungimo laikas: 2006.10.26.
68. Urbonas J. Konkurencija ir užsienio prekybos liberalizavimas // *Ekonomika ir vadyba* – 98. Kaunas: Technologija, 1998. P. 417 – 419.
69. URM pažyma 2004. Pokyčiai po gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare // http://www.urm.lt/data/6/LF918112937_uprekyba.htm; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
70. Užsienio prekyba 2002. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV, 2003.
71. Užsienio prekyba 2004. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.
72. Užsienio prekyba 2005. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.
73. Užsienio prekyba ir muitai // http://www2.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/uzsienio_prekyba_ir_muitai/2412; prisijungimo laikas: 2006-04-09.
74. Užsienio prekybos politika // <http://www.urm.lt/index.php?-1128820369>; prisijungimo laikas: 2006.10.06.
75. Užsienio prekybos veiksniai // <http://www.euro.lt/evn/showarchive.php3?ArticleID=55&Cat=3>; prisijungimo laikas: 2006.04.05.
76. Valkauskas R. Statistika. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 54-67.
77. Valuckaitė A., Snieška V. Eksportuojamų kainų nustatymas // *Inžinerinė ekonomika*. 2003, Nr. 1(32), P. 114 – 119.
78. Vaitkevičius D. Kaip prekiausime įstoję į Europos Sąjungą? // [http://www.euro.lt/liet_integracija/IZ_12\(32\)_Prekiausime.php3](http://www.euro.lt/liet_integracija/IZ_12(32)_Prekiausime.php3); prisijungimo laikas: 2006-09-30.
79. Vėlyvis J. Verslas Pasaulio prekybos sąlygomis. Vilnius: Skaityk, 2004. P. 29 – 40.
80. Verslo Europos bendrojoje rinkoje vadovas. Vilnius: Lietuvos Respublikos ūkio ministerija: Europos komitetas prie LRV, 2002. P. 37 – 57.
81. Vetlov I. Lietuvos kainų kitimas ir jo veiksniai // *Pinigų studijos*. 2002, Nr. 2, P. 24 – 37.
82. Vijeikis J., Vijeikienė B. Tarptautinis marketingas – monografija. Vilnius, 2003. P. 15-32, 74-117.
83. Vilkas E. Lietuvos ekonomikos lyginamieji pranašumai ir ilgalaikė plėtra // www.finansai.tripod.com/ekonpletra.htm; prisijungimo laikas: 2006-07-23.
84. Vilpišauskas R. Europos Sąjungos prekybos politika // <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=7&MenuItemID=42&ItemID=1236&LangID=1>; prisijungimo laikas: 2006.10.02.

85. Vilpišauskas R. Europos Sąjungos vidaus rinka ir Lietuva: integracija ir jos ekonominis poveikis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 33 – 68.
86. Vilpišauskas R. Europos Sąjungos vidaus rinka. Laisvas prekių judėjimas. Vilnius: Europos komitetas prie LRV, 2003. P. 33 – 75.
87. Vilpišauskas R. Integracijos į Europos Sąjungą įtaka Lietuvos įmonių veiklai. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: pasiekimai ir problemos. Vilnius: Eugrimas, 2000.
88. Vilpišauskas R. Liberalizmo retorika ir praktika // Atgimimas, 2002 saus 18 – 24, Nr. 2, P. 6.
89. Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė // Pinigų studijos. 2000, Nr. 3, p. 15 - 25.
90. Vilpišauskas R. Narystė ES ir pokyčiai verslo aplinkoje // Vadovo pasaulis. 2004, Nr. 2, P. 21 – 23.
91. Vilpišauskas R. Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika // Pinigų studijos. 2004, Nr. 1, P. 54 – 69.
92. Vitkus G. Europos Sąjunga ir Lietuva: plėtra, reformos ir ekonominiai santykiai. Vilnius. p. 18 – 47.
93. Wonnacott P., Wonnacott R. Mikroekonomika. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 1998.
94. Zavadskas E. K., Galinienė B., Kaklauskas A. ir kt. Eksporto analizės ir prognozavimo modeliai // Ekonomika. 2002, T. 57, P. 137 – 146.
95. Žiaunys H., Rimkus V. Lietuvos užsienio prekybos efektyvumo vertinimas // Pinigų studijos. 1999, Nr. 3, P. 24- 29.

Mikutaitė B. Lietuvos užsienio prekyba Europos Sąjungos kontekste: Ekonomikos magistro baigiamasis darbas / mokslinis vadovas doc. dr. R. A. Grižas; Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos katedra. – Vilnius, 2006. – P. 80 (su priedais P. 102).

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe „Lietuvos užsienio prekyba Europos Sąjungos kontekste“ nagrinėjama užsienio prekyba Lietuvoje ir jos kitimas 1990 – 2005 metų laikotarpyje. Nagrinėjamu laikotarpiu reformų pagrindu įvykęs ūkio nuosmukis ir Rusijos krizė neigiamai įtakėjo užsienio prekybą, todėl jos apimtys krito. 2000 m. ekonominis nuosmukis baigėsi. Lietuvos gamintojai perorientavo prekybos srautus iš Rytų į Vakarų valstybes. Užsienio prekyba augo intensyviai, kol 2005 m. pasiekė aukščiausią lygį. Prekybos liberalizavimas, įstojimas į ES, PPO turėjo teigiamos įtakos importo ir eksporto plėtrai.

Darbo objektas – Lietuvos užsienio prekyba 1990 – 2005 metais.

Darbo tikslas – remiantis statistiniais matematiniais metodais pagal užsienio prekybos statistinius duomenis išanalizuoti Lietuvos užsienio prekybos kitimo tendencijas ir jų priežastis, įvertinti užsienio prekybos pokyčius integruojantis į ES bendrąją rinką, nustatyti prekių grupių, šalių ir šalių grupių įtaką užsienio prekybai.

Darbas susideda iš dviejų dalių: teorinės ir tiriamosios dalies. Darbo rezultatai pateikiami suformuluojant išvadas ir teikiant pasiūlymus. Darbe pateiktos 8 diagramos ir 19 priedų.

Teorinėje dalyje apžvelgiama užsienio prekybos istorija, jos teorijos, tyrimo metodai, konkurencingumas, eksportą ir importą įtakojantys veiksniai, laisvosios prekybos poveikis užsienio prekybai.

Analitinėje darbo dalyje apžvelgiama eksporto ir importo dinamika bei jų pokyčių pagrindiniai veiksniai. Taikant matematinius statistinius skaičiavimus, atlikta faktorinė – indeksinė analizė siekiant įvertinti eksporto ir importo (pagal šalių grupes, šalis bei prekių grupes) įtaką Lietuvos užsienio prekybos apyvartai. Išanalizuoti Lietuvos integraciniai procesai į ES ir kitas organizacijas, turėję įtakos Lietuvos užsienio prekybos sąlygų pokyčiams prieš įstojimą ir po įstojimo į ES.

Grynasis eksportas 1993 – 2005 metais buvo neigiamas, importo apimtys viršijo eksportą. Pagrindinė Lietuvos užsienio prekyba buvo vykdoma su ES ir NVS šalimis. Eksportas į ES ir importas iš ES labiausiai įtakuoja užsienio prekybos apyvartą. Lietuvos prekybos sąlygų pritaikymas prie ES vidaus rinkos ir bendrosios užsienio prekybos politikos lėmė prekybos pokyčius su šalimis. Užsienio prekybos tendencijos ir analizė patvirtina magistriniame darbe iškeltą hipotezę, kad integracija į ES turėjo teigiamą įtaką Lietuvos užsienio prekybos augimui.

Mikutaitė B. Lithuanian foreign trade in the context of European Union: the final work of master in economics / mentor docent doctor R. A. Grižas, Mykolas Romeris University, Department of Economics. – Vilnius, 2006. – 80 pages (with appendices 102 pages).

SUMMMARY

Foreign trade and its' dynamics tendencies of Lithuania is analyzed in this final work of master in 1990 – 2005. Economics recession and Russia crisis has a negative impact on foreign trade of Lithuania. The decline in trade reduced its volume. Foreign trade was on the increase in 2000 – 2005. Lithuanian manufacturers have found market in the West countries. The volume of trade reached the new high level in 2005. Entry to European Union (EU), World Trade Organization (WTO) and trade liberality had a positive impact to export and import expansion.

The work object is Lithuanian foreign trade in 1990 – 2005.

The main aim of this work is to analyze foreign trade dynamic tendencies; to assess foreign trade changes in the process of integration to EU market, to assess the influence of exported and imported commodity groups, states and states groups to Lithuanian foreign trade.

The final work contains two parts: theory and practice. There are 8 diagrams in this work. There are deductions, recommendations, literature and 19 appendices at the end of this final work.

There is reviewed foreign trade history, theories, research methods, competitive abilities, influence factors of export and import, free trade demand and supply in the first (theory) part.

There is analyzed export, import dynamics and their main factors in the second (practice) part of the work. Computing statistical mathematical methods and calculations there was used factorial – indexation (correlation) analysis to assess export's and import's influence according to commodity groups, states and states groups for foreign trade of Lithuania. There was analyzed the process of integration to EU and its' impact to Lithuania foreign trade before and after entry to EU.

Lithuanian foreign trade had deficit. Import amounted export during the period of 1993 – 2005. Main trade partners were European Union and Independent Country Union. Export to EU influenced the most foreign trade turnover. Lithuanian foreign trade conditions were adjusted to domestic trade market and general foreign trade policy of EU. New foreign trade conditions brought influence to foreign trade changes with states. Foreign trade tendencies and analysis prove The master's work hypothesis. Integration to EU has a positive impact on the foreign trade growth of Lithuania.

ŽODYNĖLIS

Absoliutus pranašumas – tai sugebėjimas gaminti prekes, sunaudojant darbo sąnaudų produkcijos vienetui mažiau nei kitose šalyse.

Atvira ekonomika – tai ekonomika, kurioje vyksta sandėriai su užsienio šalimis.

Bendras vidaus produktas (BVP) – tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksnių gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies piliečių gautos pajamos užsienyje.

Dempingas – prekių pardavimas užsienio rinkose žemesnėmis negu vidaus ir pasaulinės rinkos kainomis, kartais net žemesnėmis už gamybos kaštus.

Devalvacija – tai valiutos kurso, kurią vyriausybė išipareigoja palaikyti, sumažinimas (padidinimas).

Efektyvumas – produktyviųjų pastangų panaudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų rezultatą.

Einamoji sąskaita parodo šalies prekybos būseną, palyginti su likusia pasaulio dalimi per tam tikrą laiką (paprastai per metus).

Ekonomikos atvirumo indeksas – užsienio prekybos apyvartos ir BVP santykis.

Ekonominė integracija – muitų ar kitų ekonominių barjerų tarp valstybių panaikinimas. Dalinis ar visiškas įvairių šalių ekonomikų vienijimasis.

Eksportas – tai prekės ir paslaugos, pagamintos šalyje, bet parduotos užsienyje.

Grynasis eksportas – eksporto ir importo skirtumas.

Importas – tai prekės ir paslaugos, pagamintos užsienyje ir nupirktos naudoti kitoje šalyje.

Infliacija – pinigų nuvertėjimas, pasireiškiantis kainų kilimu. Vidutinio kainų lygio kilimas. Pinigų perkamosios galios smukimas.

Laisvoji prekyba – tai valstybės ekonominė politika, kai be jokių muitų mokesčių ir suvaržymų visos šalys naudojami tarptautinio gamybos specializavimo privalumais, o valstybė minimaliai kišasi į užsienio prekybą, kuri vystosi veikiant laisvai kintančiomis pasiūlos ir paklausos santykių lemiančiomis jėgomis.

Lyginamasis arba santykinis pranašumas – tai sugebėjimas gaminti kurią nors prekę ar paslaugą santykinai pigiau, t.y. mažesniais alternatyviais kaštais, negu jos prekybos partneriai.

Masto ekonomija – vidutinių gamybos kaštų mažėjimas, augant gamybos apimčiai.

Muitas – netiesioginis valstybės mokestis, kuriuo apmokestinamos importuojamos ir eksportuojamos prekės.

Muitų sąjunga – susitarimas tarp šalių panaikinti prekybinius barjerus (tarifus, muitus, kvotas ir t.t.), taip pat nustatyti vieningus importo muitus toms šalims, kurios nėra susitarimo dalyvės. Pavyzdžiui, Europos Bendrijos muitų sąjunga.

Nacionalinės pajamos – visuomenės pajamos, atitenkančios gamybos veiksniams. Apima darbo užmokestį, rentą, palūkanas ir pelną.

Nacionalinis produktas – paslaugų ir prekių, kurias pagamina šalis per tam tikrą laikotarpį (dažniausiai metus), pinigine išraiška.

Netarifiniai apribojimai – tai administracinis prekybos reguliavimas, naudojamas, kai ekonominiai metodai nepakankamai efektyvūs.

Perkamoji galia – skirtingų laikotarpių piniginių sumų, reikalingų vienodam prekių kiekiui įsigyti santykis.

Protekcionizmas – valstybės ekonominė politika, kuria šalies vidaus rinka saugoma nuo kitų šalių konkurencijos, panaudojant tarifinius ir netarifinius prekybos politikos instrumentus.

Regresijos analizė – dviejų ar daugiau kintamųjų statistinės priklausomybės apskaičiavimas.

Tarptautinis konkurencingumas nustatomas palyginus įvairių šalių prekių santykinės kainas, įvertintas vienoda valiuta.

Užsienio prekyba (tarptautinė prekyba) – tai pardavimo ir pirkimo procesas, vykstantis įvairiose šalyse tarp pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų.

Užsienio prekybos apyvarta – eksporto ir importo suma.

Užsienio prekybos deficitas – tai kiekis, kurio importas viršija eksportą.

Preferenciniai importo muitai – taikomi tais atvejais, kai pateikiamas įrodymas, kad prekės kilusios iš valstybių ar jų grupių, su kuriomis Lietuvos Respublika yra sudariusi tarptautines sutartis, nustatančias laisvos prekybos režimą.

Konvenciniai importo muitai – taikomi tais atvejais, kai pateikiamas įrodymas, kad prekės kilusios iš valstybių ar jų grupių, su kuriomis Lietuvos Respublika yra sudariusi tarptautines sutartis, nustatančias didžiausio palankumo prekybos statusą.

Autonominiai importo muitai – taikomi tais atvejais, kai prekės yra kilusios iš valstybių ar jų grupių, su kuriomis Lietuvos Respublika nėra sudariusi tarptautinių sutarčių, nustatančių didžiausio palankumo prekybos statusą, ar nėra sudariusi kito prekybos režimo, arba kai prekių kilmė, suteikianti teisę taikyti kitą importo muto normą, neįrodyta.

Antidempingo muitai – kai prekės ir kitos vertybės išvežamos ar įvežamos į šalį žemesne kaina ir jeigu išvežant ar įvežant prekes gali būti padaryta žala šalies interesams.

Kompensaciniai muitai – taikomi toms importuojamoms prekėms, kurių gamybai buvo skiriamos subsidijos (jei jų importas pažeidžia vietinių analogiškų prekių gamintojų interesus).

Protekciniai muitai – taikomi, kai prekės apmokestinamos norint apsaugoti vietinius gamintojus nuo užsienio įmonių konkurencijos.

Kvota – kiekybinė netarifinė priemonė eksportuojamoms ar importuojamoms prekėms apriboti nustatytam kiekiui ar sumai, numatytam laikotarpiui.

Bendroji preferencijų sistema – tai Europos Sąjungos taikoma vienašalių muitų lengvatų sistema prekyboje su besivystančiomis ar mažiausiai išsivysčiusiomis šalimis, siekiant skatinti jų ekonomikos plėtrą.

Prekės alternatyviniai kaštai yra tas kitų prekių kiekis, kurį tenka paaukoti, kad šios prekės būtų pagaminta vienu vienetu daugiau.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Lietuvos eksporto dinaminės eilutės 1993 – 2003 metais

	Eksportas, mln. Lt	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) (bazinis), mln.Lt	Absoliutinis (sumažėjimas) padidėjimas (grandininis), mln.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas (bazinis), %	Didėjimo (mažėjimo) tempas (grandininis), %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas (bazinis), %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas (grandininis), %	Vidutinis absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas), mln.Lt	Vidutinis didėjimo (mažėjimo) tempas, %	Vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
1993	8707,0	-	-	100	-	0	-			
1994	8077,2	-629,8	-629,8	92,8	92,8	-7,2	-7,2			
1995	10826,3	2119,3	2749,1	124,3	134,0	24,3	34,0			
1996	13419,6	4712,6	2593,3	154,1	124,0	54,1	24,0			
1997	15440,7	6733,7	2021,1	177,3	115,1	77,3	15,1			
1998	14842,0	6135,0	-598,7	170,5	96,1	70,5	-3,9	1335,5	109,7	9,7
1999	12015,0	3308,0	-2827,0	138,0	81,0	38,0	-19,0			
2000	15238,0	6531,0	3223,0	175,0	126,8	75,0	26,8			
2001	18332,0	9625,0	3094,0	210,5	120,3	110,5	20,3			
2002	20291,0	11584,0	1959,0	233,0	110,7	133,0	10,7			
2003	22062,0	13355,0	1771,0	253,4	108,7	153,4	8,7			

2 PRIEDAS

Lietuvos importo dinaminės eilutės 1993 – 2003 metais

	Importas, mln. Lt	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) (bazinis), mln.Lt	Absoliutinis (sumažėjimas) padidėjimas (grandininis), mln.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas (bazinis), %	Didėjimo (mažėjimo) tempas (grandininis), %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas (bazinis), %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas (grandininis), %	Vidutinis absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas), mln.Lt	Vidutinis didėjimo (mažėjimo) tempas, %	Vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
1993	9798,2	-	-	100	-	0	-	2017,0	111,8	11,8
1994	9355,5	-442,7	-442,7	95,5	95,5	-4,5	-4,5			
1995	12330,3	2532,1	2974,8	125,8	131,8	25,8	31,8			
1996	18235,3	8437,1	5905,0	186,1	147,9	86,1	47,9			
1997	22576,9	12778,7	4341,6	230,4	123,8	130,4	23,8			
1998	23174,0	13375,8	597,1	236,5	102,6	136,5	2,6			
1999	19338,0	9539,8	-3836,0	197,4	83,4	97,4	-16,6			
2000	21826,0	12027,8	2488,0	222,8	112,9	122,8	12,9			
2001	25413,0	15614,8	3587,0	259,4	116,4	159,4	16,4			
2002	28562,0	18763,8	3149,0	291,5	112,4	191,5	12,4			
2003	29968,0	20169,8	1406,0	305,9	104,9	205,9	4,9			

3 PRIEDAS

Lietuvos užsienio prekyba 1993 – 2005 metais

	Eksportas, mln.Lt	Importas, mln.Lt	Apyvarta, mln.Lt	Balansas, mln.Lt
1993	8707,0	9798,2	18505,2	-1091,2
1994	8077,2	9355,5	17432,7	-1278,3
1995	10826,3	12330,3	23156,6	-1504,0
1996	13419,6	18235,3	31654,9	-4815,7
1997	15440,7	22576,9	38017,6	-7136,2
1998	14842,4	23174,3	38016,7	-8331,9
1999	12015,2	19337,9	31353,1	-7322,7
2000	15237,5	21826,0	37063,5	-6588,5
2001	18332,0	25413,2	43745,2	-7081,2
2002	20290,7	28562,2	48852,9	-8271,5
2003	22145,1	30268,7	52413,8	-8123,6
2004	25819,2	34383,6	60202,8	-8564,4
2005	32767,3	43151,9	75919,2	-10384,6

Lietuvos eksporto pagal šalis padidėjimo tempai 1993 – 2003 metais

Sąjungos valstybė	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Iš viso	8707,0	8077,2	-7,2	10826,3	34,0	13419,6	24,0	15440,7	15,1	14842,4	-3,9	12015,2	-19,0	15237,5	26,8	18332	20,3	20290,7	10,7	22145,1	9,1	
ES	1467,9	2080,4	41,7	3491,5	67,8	4413,7	26,4	5024,3	13,8	5637,1	12,2	6020,6	6,8	7295,6	21,2	8755,2	20,0	9827,1	12,2	9311,6	-5,2	
NVS	5000,5	3774,2	-24,5	4578,0	21,3	6096,7	33,2	7158,4	17,4	5296,3	-26,0	2186,4	-58,7	2477	13,3	3614,3	45,9	3899,9	7,9	3754,7	-3,7	
ELPA	61,3	77,9	27,1	343,9	341,5	214,2	-37,7	206,5	-3,6	326,4	58,1	322	-1,3	378,2	17,5	352,4	-6,8	832,6	136,3	3114,9	274,1	
CELPA	-	-	-	-	-	550,9	-	495	-10,1	583,8	17,9	723,6	23,9	1060	46,5	1337	26,1	971,2	-27,4	1067,8	9,9	
Šveicarija	36,2	18,7	-48,3	237,3	1169,0	122,2	-48,5	103,6	-10,2	117,6	6,3	184,1	56,5	193,5	5,1	107,7	-44,3	337,2	213,1	2580	665,1	
Rusija	2884,7	2280,4	-20,9	2207,5	-3,2	3224,7	46,1	3776,2	17,1	2451,6	-35,1	842,8	-65,6	1083,7	28,6	2019,7	86,4	2469,9	22,3	2244,6	-9,1	
Vokietija	592,0	926,4	56,5	1558,4	68,2	1722,6	10,5	1754,6	1,9	1946,9	11,0	1927,7	-1,0	2183,5	13,3	2303,1	5,5	2103,9	-8,6	2196,1	4,4	
Latvija	635,7	682,0	7,3	765,2	12,2	1236,2	61,6	1329	7,5	1640,3	23,4	1535	-6,4	2287,8	49,0	2316,3	1,2	1955	-15,6	2139,6	9,4	
U.K.	136,2	186,6	37,0	339,7	82,0	373,3	9,9	489	31,0	513,7	5,1	608	18,4	1185,9	95,0	2532,6	113,6	2727,2	7,7	1407,6	-48,4	
Prancūzija	72,3	96,1	32,9	183,2	90,6	213,2	16,4	335,8	57,5	515,8	53,6	564,9	9,5	667,6	18,2	601,3	-9,9	834,3	38,7	1119,4	34,2	
Danija	130,4	140,4	7,7	287,4	104,7	347,5	20,9	522,1	50,2	606,6	16,2	744,6	22,7	743,9	-0,1	822,2	10,5	1037,9	26,2	1047,2	0,9	
Estija	218,8	205,7	-6,0	241,7	17,5	336,4	39,2	389,2	15,7	390,3	0,3	282,4	-27,6	343	21,5	595,2	73,5	773,9	30,0	954,5	23,3	
Švedija	152,8	251,4	64,5	275,2	9,5	231,2	-16,0	300,2	29,8	384,3	28,0	506,5	31,8	667,5	31,8	671,3	0,6	853,3	27,1	889,9	4,3	
Nyderlandai	243,7	423,2	73,7	529,6	25,1	436,9	-17,5	434,6	-0,5	369,7	-14,9	423,1	14,4	730,4	72,6	538,6	-26,3	639,2	18,7	756,2	18,3	
Lenkija	608,0	405,1	-33,4	419,3	3,5	426,8	1,8	359,6	-15,7	448,5	24,7	545,4	21,6	832,3	52,6	1148,3	38,0	721,7	-37,2	746,1	3,4	
Baltarusija	641,2	529,4	-17,4	1164,1	119,9	1366	17,3	1586,4	16,1	1314,3	-17,2	710,1	-46,0	442,8	-37,6	714,5	61,4	650,8	-8,9	702,8	8,0	
JAV	22,3	51,5	130,9	80,9	57,1	110,5	36,6	244,2	121,0	422,1	72,9	530	25,6	739,2	39,5	696,8	-5,7	714,7	2,6	622	-13,0	
Ukraina	977,5	496,7	-49,2	812,3	63,5	1028,1	26,6	1365,8	32,8	1152,2	-15,6	441,8	-61,7	670,8	51,8	618,9	-7,7	527,5	-14,8	526,9	-0,1	
Norvegija	16,8	49,3	193,5	66,2	34,3	62	-6,3	71,7	15,6	75,5	5,3	134	77,5	170,6	27,3	239,1	40,2	485	102,8	516,5	6,5	
Italija	187,8	152,6	-18,7	209,6	37,4	362,5	72,9	472,1	30,2	615,2	30,3	507,9	-17,4	356,4	-29,8	369,3	3,6	565,8	53,2	481,8	-14,8	
Belgija	58,9	61,1	3,7	113,6	85,9	139,1	22,4	203,2	46,1	193,9	-4,6	206,4	6,4	241,3	16,9	299,5	24,1	388,7	29,8	477,7	22,9	
Turkija	21,7	14,2	-34,6	102,7	623,2	111,9	9,0	125,8	12,4	128,4	2,1	123,8	-3,6	266,8	115,5	260,2	-2,5	352,8	35,6	372,3	5,5	
Suomija	75,8	77,5	2,2	117,4	51,5	131	11,6	114,5	-12,6	125,5	9,6	124,4	-0,9	194,1	56,0	255,1	31,4	239,1	-6,3	333,4	39,4	
Ispanija	36,3	71,0	95,6	89,6	26,2	133,3	48,8	140,5	5,4	169	20,3	174,7	3,4	182	4,2	247,4	35,9	220,5	-10,9	194,8	-11,7	
Kitos	957,9	957,9	0,0	1025,4	7,0	1304,2	27,2	1322,6	1,4	1261	-4,7	897,6	-28,8	1054,4	17,5	974,9	-7,5	1692,3	73,6	1835,6	8,5	

ELPA: Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija.

CELPA:

1996: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovenija, Vengrija, 1997-1998: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovenija, Rumunija, Vengrija; nuo 1999: Bulgarija, Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovenija, Rumunija, Vengrija.

NVS – Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldovos Respublika, Rusija, Tadžikistanas, Turkmenistanas, Ukraina, Uzbekistanas

5 PRIEDAS

Lietuvos importo pagal šalį padidėjimo tempai 1993 – 2003 metais

Sąjunga, valstybė	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003		
	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	mln. Lt	T _d %	
Iš viso	9798,2	9355,5	-4,5	12330,3	31,8	18235,3	47,9	22576,9	23,8	23174,3	2,6	19337,9	-16,6	21826,0	12,9	25413,2	16,4	28562,2	12,4	30268,7	6,0	3457,6	5,8
ES	1835,1	2468,7	34,5	4009,1	62,4	7254,7	81,0	9997,2	37,8	10939,9	9,4	8990,5	-17,8	9443,7	5,0	11178,2	18,4	12714,4	13,7	13457,6	3,1	7663,8	3,1
NVS	6576,0	4709,5	-28,4	4852,4	3,0	6601,5	36,0	6940,2	5,1	6035,2	-13,0	4725,9	-21,7	6910	46,2	7469	8,1	7431	-0,5	7663,8	3,1	2585,1	15,8
ELPA	142,2	179,1	25,9	349,5	95,1	1480,8	323,7	1983,9	34,0	2094,2	5,6	1869,8	-10,7	1776,6	-5,0	2022,3	13,8	2231,9	10,4	2585,1	15,8	641	-9,9
CELPA	-	-	-	-	-	432,4	-	390,3	-9,7	466,3	19,5	398,2	-14,6	383,5	-3,7	480,6	25,3	711,4	48,0	641	48,0	641	48,0
Rusija	5256,6	3672,6	-30,1	3828,7	4,3	5286,3	38,1	5719,8	8,2	4901	-14,3	3877,3	-20,9	5973,1	54,1	6428	7,6	6070,7	-5,6	6694,3	10,3	6694,3	10,3
Vokietija	945,3	1287,7	36,2	1874,8	45,6	2801,8	49,4	3939,7	40,6	4210,7	6,9	3197,8	-24,1	3285,1	2,7	4377,7	33,3	4851,2	10,8	4877,9	0,6	4877,9	0,6
Lenkija	214,5	375,5	75,1	501,5	33,6	795,2	58,6	1104,4	38,9	1272	15,2	1094,9	-13,9	1076,2	-1,7	1233	14,6	1366,3	10,8	1559	14,1	1559	14,1
Italija	179,7	257,2	43,1	287,1	11,6	692	141,0	921,1	33,1	1010,8	9,7	802,4	-20,6	788,7	-1,7	1073	36,0	1386,1	29,2	1307	-5,7	1307	-5,7
Prancūzija	67,5	165,8	145,6	211,1	27,3	385,9	82,8	635,9	64,8	796,5	25,3	696,9	-12,5	922,1	32,3	956,7	3,8	1099,8	15,0	1256,5	14,2	1256,5	14,2
Švedija	107,2	222,5	107,6	375,0	68,5	567,1	51,2	754,2	33,0	853,3	13,1	660,4	-22,6	743,2	12,5	771,4	3,8	932,3	20,9	1054,8	13,1	1054,8	13,1
Jungtinė Karalystė	91,5	132,1	44,4	524,5	297,0	597	13,8	775	29,8	853,1	10,1	807,5	-5,3	985,3	22,0	851,8	-13,5	939	10,2	1004,4	7,0	1004,4	7,0
Kinija	3,0	2,6	-13,3	4,1	57,7	111,1	2609,8	203,3	83,0	237,5	16,8	261	9,9	336,2	28,8	500,2	48,8	673,6	34,7	925,8	37,4	925,8	37,4
JAV	115,4	185,7	60,9	262,1	41,1	477,6	82,2	654,5	37,0	661,4	1,1	738,4	11,6	517,4	-29,9	771,9	49,2	811,8	5,2	893,1	10,0	893,1	10,0
Danija	239,3	243,4	1,7	485,0	99,3	661,6	36,4	846,7	28,0	879,4	3,9	750,7	-14,6	675,7	-10,0	742	9,8	832,8	12,2	856,3	2,8	856,3	2,8
Nyderlandai	223,9	253,3	13,1	304,1	20,1	356,9	17,4	499	39,8	517,7	3,7	447,6	-13,5	496,2	10,9	598,2	20,6	642,1	7,3	770,9	20,1	770,9	20,1
Suomija	125,4	273,0	117,7	439,8	61,1	589	33,9	631,7	7,2	734,2	16,2	598,6	-18,5	557,1	-6,9	582,3	4,5	648,1	11,3	737	13,7	737	13,7
Japanija	23,5	20,1	-14,5	28,2	40,3	210,5	646,5	361,6	71,8	459,4	27,0	306,3	-33,3	406,1	32,6	482,4	18,8	609,9	26,4	673,7	10,5	673,7	10,5
Belgija	63,4	68,3	7,7	155,1	127,1	255,7	64,9	392,1	53,3	436,9	11,4	412,4	-5,6	430,8	4,5	497,9	15,6	529,8	6,4	490,5	-7,4	490,5	-7,4
Latvija	143,4	254,9	77,8	431,7	69,4	311,1	-27,9	390,1	25,4	428,2	9,8	388,8	-9,2	360,1	-7,4	392,4	9,0	454,7	15,9	480,1	5,6	480,1	5,6
Čekija	2,6	137,0	5169,2	193,8	41,5	319,6	64,9	417,9	30,8	387	-7,4	351,9	-9,1	299,3	-14,9	344,1	15,0	367,1	6,7	452,2	23,2	452,2	23,2
Baltarusija	325,8	356,1	9,3	446,2	25,3	432,2	-3,1	510,7	18,2	519,4	1,7	431,7	-16,9	394,4	-8,6	483,4	22,6	424,2	-12,2	449,8	6,0	449,8	6,0
Ukraina	609,3	467,6	-23,3	373,9	-20,0	598,8	60,1	464,5	-22,4	446,6	-3,9	299,7	-32,9	330,8	10,4	414,3	25,2	466,2	12,5	436,8	-6,3	436,8	-6,3
Estija	77,8	150,9	94,0	241,1	59,8	238,7	-1,0	291,2	22,0	349,7	20,1	291,6	-16,6	254,1	-12,9	274,9	8,2	301	9,5	422,3	40,3	422,3	40,3
Ispanija	11,9	24,6	106,7	45,9	86,6	123,3	168,6	211,7	71,7	281,1	32,8	242,8	-13,6	242,3	-0,2	323,5	33,5	362,5	12,1	400,1	10,4	400,1	10,4
Kitos	971,2	804,6	-17,2	1316,6	63,6	2423,9	84,1	2851,8	17,7	2938,4	3,0	2679,2	-8,8	2751,8	2,7	3314,1	20,4	4793,0	44,6	4526,2	-5,6	4526,2	-5,6

ELPA: Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija;

CELPA:

1996: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Vengrija;

1997-1998: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija;

nuo 1999: Bulgarija, Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija.

NVS – Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldovos Respublika, Rusija, Tadžikistanas, Turkmenistanas, Ukraina, Uzbekistanas

6 PRIEDAS

Priklausomybė tarp eksportuojamų prekių grupių ir užsienio prekybos apyvartos

r	a ₁	AVG					Prekių grupės
		mln.Lt	E	R	D	a ₀	
		41908					
0,18	13,61	861	0,34	0,03	0,00	22843,8	Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai
0,86	73,05	376	0,79	0,73	0,54	7091,6	Augaliniai produktai
-0,10	-34,85	42	-0,04	0,01	0,00	36022,7	Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti valgomieji riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas
0,55	28,88	750	0,63	0,31	0,09	12904,1	Paruošti maisto produktai; nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai
0,89	9,43	2735	0,75	0,80	0,64	8788,6	Mineraliniai produktai
0,66	26,14	1210	0,92	0,44	0,19	2929,2	Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija
0,95	66,42	388	0,75	0,90	0,81	8801,9	Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai
0,54	180,60	189	0,99	0,29	0,09	386,3	Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas)
0,92	34,81	765	0,77	0,84	0,71	7922,3	Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglys; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai
0,80	165,15	213	1,02	0,65	0,42	-668,8	Medienos arba kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai
0,92	12,98	2314	0,87	0,84	0,71	4535,4	Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai
-0,76	-386,45	77	-0,87	0,58	0,33	64511,5	Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų
0,90	248,54	161	1,16	0,82	0,67	-5522,4	Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žeručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai
0,45	480,22	22	0,30	0,20	0,04	24222,6	Gamtiniai arba dirbtiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakiruoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bižuterija; monetos
0,44	29,50	649	0,55	0,20	0,04	15428,7	Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai
0,85	23,64	1668	1,14	0,72	0,52	-4854,9	Mašinos ir mechaniniai įrenginiai;
0,90	9,80	1332	0,38	0,81	0,66	21507,8	Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbinių transporto įrenginiai
0,90	277,07	161	1,29	0,81	0,65	-10122,1	Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys
-0,30	-8772,57	0	-0,10	0,09	0,01	38073,8	Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys
0,85	26,67	540	0,42	0,73	0,53	20149,7	Įvairūs pramonės dirbiniai
-0,24	-218,65	8	-0,05	0,06	0,00	36284,1	Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai
0,86	524,82	25	0,38	0,75	0,56	23167,9	Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos
0,99	2,54	14478	1,07	0,98	0,96	-2253,2	Visas eksportas

r – tiesinės koreliacijos koeficientas;

a₁ – regresijos koeficientas;

AVG – vidurkis;

E – elastingumo koeficientas;

R – regresijos indeksas;

D – determinacijos koeficientas.

7 PRIEDAS

Priklausomybė tarp importuojamų prekių grupių ir užsienio prekybos apyvartos

r	a ₁	AVG					Prekių grupės
		mln.Lt	E	R	D	a ₀	
0,83	58,12	400	0,67	0,69	0,47	11301,63	Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai
0,90	53,05	579	0,89	0,80	0,65	3843,74	Augaliniai produktai
0,83	161,73	143	0,67	0,70	0,48	11512,16	Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti valgomieji riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas
0,80	31,66	884	0,81	0,64	0,40	6561,34	Paruošti maisto produktai; nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai
0,76	9,53	4180	1,15	0,57	0,33	-5285,85	Mineraliniai produktai
0,97	16,83	1804	0,88	0,94	0,87	4207,91	Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija
0,99	25,82	1009	0,75	0,97	0,95	8496,72	Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai
0,88	170,38	147	0,72	0,77	0,60	9527,78	Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas)
0,95	78,17	229	0,52	0,91	0,83	16637,46	Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai
0,88	47,68	578	0,80	0,77	0,60	7013,59	Medienos arba kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai
0,92	17,01	1674	0,82	0,85	0,72	6100,01	Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai
0,92	238,23	105	0,72	0,85	0,72	9533,72	Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų
0,96	82,43	308	0,73	0,93	0,87	9197,41	Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žėručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai
0,82	393,27	30	0,35	0,67	0,45	22605,77	Gamtiniai arba dirbtiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakiruoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bižuterija; monetos
0,96	26,21	1225	0,93	0,92	0,85	2455,72	Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai
0,98	8,01	3460	0,80	0,95	0,91	6844,00	Mašinos ir mechaniniai įrenginiai;
0,96	7,73	2274	0,51	0,92	0,85	16981,15	Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai
0,77	67,62	389	0,76	0,59	0,35	8261,30	Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys
0,68	633,61	11	0,20	0,46	0,21	27566,28	Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys
0,94	79,31	323	0,74	0,88	0,78	8928,65	Ivairūs pramonės dirbiniai
-0,70	-832,71	5	-0,12	0,49	0,24	39802,47	Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai
0,87	45,43	322	0,42	0,75	0,57	19929,74	Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos
1,00	1,62	20080	0,94	0,99	0,98	2112,11	Visas importas

r – tiesinės koreliacijos koeficientas;

a₁ – regresijos koeficientas;

AVG – vidurkis;

E – elastingumo koeficientas;

R – regresijos indeksas;

D – determinacijos koeficientas.

8 PRIEDAS

Priklausomybė tarp šalių grupių ir šalių eksporto ir užsienio prekybos apyvartos

		AVG					Šalių grupės, šalys
		mln.Lt.					
r	a ₁	34565	E	R	D	a ₀	
0,95	3,88	5757	0,65	0,90	0,81	12207,41	ES
-0,10	-0,77	4349	-0,10	0,01	0,00	37905,39	NVS
0,65	8,68	566	0,14	0,43	0,18	29649,65	ELPA
0,60	15,19	849	0,37	0,37	0,13	27251,35	CELPA
0,59	9,19	393	0,10	0,34	0,12	30603,70	Šveicarija
-0,05	-0,64	2317	-0,04	0,00	0,00	36049,97	Rusija
0,86	18,43	1747	0,93	0,75	0,56	2371,02	Vokietija
0,88	16,14	1502	0,70	0,77	0,60	10327,13	Latvija
0,77	9,70	955	0,27	0,59	0,35	25304,80	Didžioji Britanija
0,91	31,95	473	0,44	0,83	0,69	19448,60	Prancūzija
0,94	33,02	585	0,56	0,88	0,77	15262,19	Danija
0,90	42,92	430	0,53	0,82	0,67	16104,42	Estija
0,86	38,13	471	0,52	0,74	0,55	16594,30	Švedija
0,68	50,76	502	0,74	0,47	0,22	9070,68	Nyderlandai
0,53	25,33	606	0,44	0,28	0,08	19227,78	Lenkija
0,01	0,41	893	0,01	0,00	0,00	34198,65	Baltarusija
0,83	32,93	385	0,37	0,68	0,46	21890,22	JAV
-0,14	-5,19	784	-0,12	0,02	0,00	38627,33	Ukraina
0,83	55,18	172	0,27	0,69	0,48	25099,84	Norvegija
0,78	57,71	389	0,65	0,60	0,37	12104,98	Italija
0,95	84,13	217	0,53	0,91	0,83	16337,12	Belgija
0,92	86,50	171	0,43	0,85	0,72	19777,03	Turkija
0,88	123,74	163	0,58	0,77	0,60	14453,26	Suomija
0,89	159,75	151	0,70	0,79	0,63	10470,13	Ispanija
		34565					Kitos

r – tiesinės koreliacijos koeficientas;

a₁ – regresijos koeficientas;

AVG – vidurkis;

E – elastingumo koeficientas;

R – regresijos indeksas;

D – determinacijos koeficientas.

ELPA: Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija;

CELPA:

1996: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Vengrija;

1997-1998: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija;

nuo 1999: Bulgarija, Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija.

9 PRIEDAS

Priklausomybė tarp šalių grupių ir šalių importo ir užsienio prekybos apyvartos

r	a ₁	AVG					Šalių grupės, šalys
		mln.Lt.	E	R	D	a ₀	
0,98	2,81	8390	0,68	0,95	0,90	10996,55	ES
0,75	7,75	6356	1,42	0,57	0,32	-14675,24	NVS
0,94	12,41	1520	0,55	0,89	0,78	15712,23	ELPA
0,86	53,42	488	0,75	0,74	0,55	14074,62	CELPA
0,79	8,59	5246	1,30	0,63	0,40	-10499,77	Rusija
0,97	8,14	3241	0,76	0,95	0,90	8175,29	Vokietija
0,96	25,56	963	0,71	0,92	0,85	9950,31	Lenkija
0,98	27,53	791	0,63	0,96	0,92	12775,62	Italija
0,96	27,83	654	0,53	0,93	0,86	16360,05	Prancūzija
0,96	37,64	640	0,70	0,93	0,87	10468,45	Švedija
0,90	32,32	687	0,64	0,80	0,64	12349,60	Didžioji Britanija
0,92	35,85	296	0,31	0,85	0,73	23945,59	Kinija
0,93	40,68	554	0,65	0,87	0,76	12046,60	JAV
0,88	43,39	656	0,82	0,77	0,59	6110,29	Danija
0,98	66,90	465	0,90	0,97	0,93	3485,94	Nyderlandai
0,85	51,78	538	0,81	0,72	0,51	6712,89	Suomija
0,98	48,94	326	0,46	0,97	0,93	18628,09	Japonija
0,94	62,52	339	0,61	0,88	0,77	13347,12	Belgija
0,76	90,23	367	0,96	0,58	0,34	1461,41	Latvija
0,86	73,97	298	0,64	0,74	0,54	12559,91	Čekijos Respublika
0,58	112,85	434	1,42	0,34	0,11	-14409,05	Baltarusija
-0,23	-27,48	446	-0,35	0,05	0,00	46826,28	Ukraina
0,85	106,93	263	0,81	0,72	0,52	6439,75	Estija
0,97	81,78	206	0,49	0,94	0,88	17690,85	Ispanija
0,98	8,75	2670	0,68	0,96	0,92	11193,22	Kitos

r – tiesinės koreliacijos koeficientas;

a₁ – regresijos koeficientas;

AVG – vidurkis;

E – elastingumo koeficientas;

R – regresijos indeksas;

D – determinacijos koeficientas;

ELPA: Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija;

CELPA:

1996: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Vengrija;

1997-1998: Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija;

nuo 1999: Bulgarija, Čekijos Respublika, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija.

10 PRIEDAS

Eksportas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (1993 – 2003 metais)

KPN skyriai	Metai	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Apyvarta	18505,2	17432,7	23156,6	31654,9	38017,6	38016,7	31353,1	37063,5	43745,2	48852,9	52413,8
Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai		792,6	716,8	911,2	1044,4	1143	973,5	592,4	809,9	853,6	788,3	846,1
Augaliniai produktai		147,0	237,2	355,0	299,4	427	428,3	365,3	309,1	497,1	412,9	658,4
Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti valgomieji riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas		8,1	36,6	114,9	85,4	34,5	20,9	18	16,8	31	50,5	43,5
Paruošti maisto produktai; nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai		286,9	958,6	601,9	867,4	867,6	660	533,4	650,5	886,3	914,2	1023,1
Mineraliniai produktai		2253,1	1348,7	1289,4	2074,4	2751	2850,1	1809,4	3234,3	4287,9	3830,8	4350,9
Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija		518,6	860,0	1324,8	1477,8	1419,3	1421,7	1135,4	1201,3	1179,9	1306,7	1467,2
Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai		108,2	125,8	336,3	377,7	435	349,2	333,2	475,8	536,5	571,3	617,9
Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbtą odą, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas)		157,5	110,4	177,2	206,7	219,8	202,5	203,1	214	220,4	211,8	158,3
Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis; kamšienas ir kamšienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai		152,5	327,5	712,6	793,1	785,8	713,1	773,8	901,1	964,6	1094,3	1200,2
Medienos arba kitų pluoštinių celulozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai		177,5	97,5	178,5	218,4	295	250,4	178,4	186,3	236,8	267,9	260,1
Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai		841,0	997,4	1593,4	2097,5	2512,7	2762,2	2743,1	2836,3	2994,1	3058,1	3019,5
Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbūnės gelės; dirbiniai iš žmonių plaukų		113,8	84,7	86,8	106,7	95,1	71,7	77,2	54,5	65,9	55,1	40,9
Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, žeručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai		83,1	85,0	139,2	174,6	174,7	187,3	156,9	184,1	199,5	197,3	192,5
Gamtiniai arba dirbiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakinuoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bižuterija; monetos		14,8	33,3	6,1	8,5	14	13,8	18,9	31,4	30	31,1	35
Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai		464,0	499,8	941,5	588,2	632,6	564,7	433,6	634,3	680,9	958,1	738,1
Mušinos ir mechaniniai įrenginiai;		1693,4	969,5	1166,2	1586,3	1883,6	1606,9	1370,9	1619,7	1960,2	2030,8	2457,4

KPN skyriai	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai	370,2	298,7	548,9	979,1	1228,4	1207,9	650,9	1034,9	1694	3247,5	3388,6
Metai											
Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys	147,2	113,9	111,5	143,7	181,2	153,3	132,6	165,5	194,9	197,5	232,8
Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys	1,3	0,6	0,2	0	0	0,5	0,2	0,1	0,8	0,3	0,4
Įvairūs pramonės dirbiniai	320,8	173,1	228,8	283	321,4	379,3	464,6	643	769,8	1001,4	1359,9
Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai	42,6	2,1	0,8	1,3	5,4	1,8	3,5	3,1	3	18	4,9
Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos	12,8	-	1,1	6	13,6	23,3	20,4	31,5	44,8	46,8	49,5
Eksportas	8707,0	8077,2	10826,3	13419,6	15440,7	14842,4	12015,2	15237,5	18332,0	20290,7	22065,1

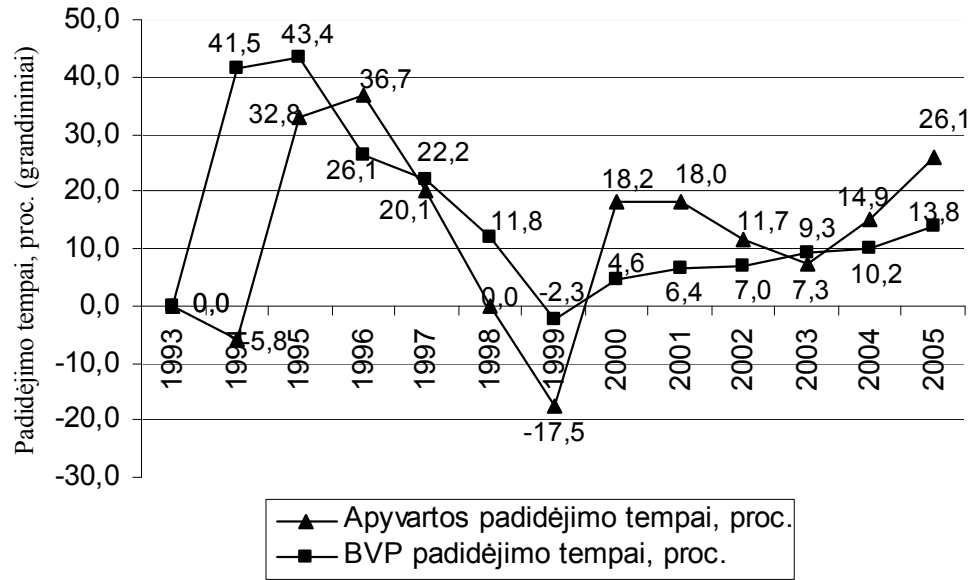
11 PRIEDAS

Importas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (1993 – 2003 metais)

KPN skyriai	Metai										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Apyvarta										
Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai	18505,2	17432,7	23156,6	31654,9	38017,6	38016,7	31353,1	37063,5	43745,2	48852,9	52413,8
Augininiai produktai	185,5	147,3	160,1	540	488,1	470,9	333	498,2	608,2	465,7	185,5
Gyvūniniai arba augaliniai nebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti valgomieji riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas	174,5	327,5	378,2	609,2	633,6	742,3	629	698,4	692,7	712,1	174,5
Paruošti maisto produktai; nealkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	44,8	58,1	58,0	174,4	184,2	206,3	168,4	138,5	161,9	185,7	44,8
Mineraliniai produktai	400,8	403,4	554,0	1067,9	1195,4	1118,7	1036	874	990,7	1003,1	400,8
Chemijos pramonės ir jai giminųjų pramonės šakų produkcija	4211,7	3063,8	3277,0	3523,3	4105,3	3611,5	3213,5	5082,2	5385,8	5030,9	4211,7
Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai	636,7	819,0	1103,6	1721,6	2116,8	2131,8	1942,2	1986,2	2338,7	2447,4	636,7
Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelinės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas)	344,1	291,9	555,5	904,9	1189,3	1170,9	1023	1201,9	1340,9	1479,3	344,1
Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglys; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai	36,4	50,7	98,2	173,8	180,7	147,9	173	158,6	197,5	220,6	36,4
Medienos arba kitų pluoštinių celuliozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai	50,7	56,6	85,3	128,9	201,9	253,4	259,1	281,1	325	396,1	50,7
Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai	198,6	208,9	403,7	554,3	693,6	791	702	633,7	689,6	716,8	198,6
Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų	547,1	689,5	1149,3	1438,2	1782,8	2049,3	1995,4	2038,4	2226,7	2244,8	547,1
Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, žeručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai	63,0	46,5	42,0	72,3	99,1	143,8	117,7	103,6	141,5	160,3	63,0
Gamtiniai arba dirbiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakinuoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bizuterija; monetos	67,0	115,3	183,8	263,1	353,6	393,9	339,4	340,6	405,8	425,8	67,0
Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai	4,0	7,3	7,9	13,9	18,4	31,1	35,9	42	41,3	86,1	4,0
Mušinos ir mechaniniai įrenginiai;	688,9	605,0	819,5	1230,7	1406,3	1443,2	1059,8	1156,7	1328,5	1922	688,9
	1142,0	1543,0	2031,6	3127,2	4147	4264,9	3559,5	3418,1	4250,6	4939,6	1142,0

Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai	698,2	563,0	923,2	1799,1	2571,8	2844,6	1453,7	1900,3	2923,2	4624,3	698,2
KPN skyriai	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Metai											
Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys	124,5	209,7	306,2	396,4	517,5	541,4	478,2	344,4	423,4	472,7	124,5
Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys	7,5	5,2	4,1	4,7	10,3	4,4	5	3,2	5,9	37,8	7,5
Ivairūs pramonės dirbiniai	88,8	133,8	179,3	263,1	386,8	420,2	387,2	345,1	412,3	424,4	88,8
Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai	31,2	10,0	-	1,2	0,9	0,5	2,5	0,5	0,9	0,7	31,2
Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos	52,2	0,0	9,8	227,1	293,5	392,3	424,3	580,3	522,1	566	52,2
Importas	9798,2	99355,5	12330,3	18235,3	22576,9	23174,3	19337,9	21826,0	25413,2	28562,2	9798,2

12 PRIEDAS

BVP ir užsienio prekybos apyvartos padidėjimo tempai (grandininiai), proc. (1993 – 2005 metais)

13 PRIEDAS

Pagrindinės Lietuvos ir ES dvišalės prekybos sutartys

Sutartis	Pasirašyta	Įsigaliojo	Pagrindinės nuostatos
<i>Prekybos ir bendradarbiavimo sutartis</i>	1992 05 11	1993 02 01	Didžiausio palankumo statusas prekyboje, nediskriminavimas; ES bendrosios preferencijų sistemos taikymas Lietuvai; ekonominis bendradarbiavimas kai kuriose srityse.
<i>Sutartis dėl laisvosios prekybos ir su ja susijusių reikalų (Laisvosios prekybos sutartis)</i>	1994 07 18	1995 01 01	Prekybos liberalizavimas remiantis BSTP principais; laisva prekyba pramoninėmis prekėmis (KN 25-97); Lietuvai suteiktas 6 metų pereinamasis laikotarpis laipsniškam importo iš ES liberalizavimui; standartinės apsaugos nuostatos; Jungtinis komitetas prižiūrėti, kaip įgyvendinama sutartis.
<i>Asociacijos (Europos) sutartis</i>	1995 06 12	1998 02 01	Pripažintas Lietuvos siekis tapti ES nare; ištrauktos laisvosios prekybos sutarties nuostatos; politinis dialogas; ekonominis bendradarbiavimas tokiose srityse kaip konkurencijos politika (ES taisyklių įgyvendinimas), paslaugų, kapitalo ir darbo jėgos judėjimas, laisvė steigti įmones, intelektinės nuosavybės teisių apsauga, vartotojų apsauga, įstatymų derinimas, bendradarbiavimas kitose srityse, tokiose kaip pramonės politika, mokslas ir technologija, energetika, aplinkos apsauga ir t. t.; Asociacijos taryba ir Asociacijos komitetas.

Šaltinis: Vilpišauskas R. (2000). Integracijos į Europos Sąjungą įtaka Lietuvos įmonių veiklai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą. Pasiekimai ir problemos. Vilnius: Eugrimas, p. 24-37.

Lietuvos Respublikos taikomi importo muitai

Palankiausias užsienio prekybos režimas (preferenciniai importo muitai)	Didžiausio palankumo prekyboje statusas (konvenciniai importo muitai)	Didžiausios rinkos apsaugos priemonės (autonominiai importo muitai)
Europos Sąjungos šalys (ES), Europos Laisvosios Prekybos Asociacija (ELPA), Čekija, Estija, Latvija, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Turkija, Ukraina, Vengrija, Bulgarija, Rumunija, Kroatija.	Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) šalys, Baltarusija, Kazachstanas, Kinija, Rusija, Uzbekistanas, Vietnamas, Australija, Gruzija, Indija, Japonija, JAV, Kanada, Kipras, Korėja, Kuba, Moldova.	Šalys, kurios nepriklauso PPO ar neturi kitų sutarčių.

Šaltinis: Sudaryta remiantis Rakauskienės O. G., Patalavičiaus R. Lietuvos užsienio prekybos politika – eksporto plėtra. P. 70 – 71 ir Vijeikio J., Vijeikienės B. Tarptautinis marketingas. P. 26 knygomis.

15 PRIEDAS

Eksportas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (2004 – 2005 metais)

KPN skyriai	Metai	2004	2005
	Apyvarta	60.202,8	75.919,2
Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai		1.109,5	1.468,9
Augaliniai produktai		639,6	978,9
Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti valgomieji riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas		59,7	69,6
Paruošti maisto produktai; nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai		1.147,6	1.691,5
Mineraliniai produktai		6.509,8	8.939,8
Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija		1.793,0	2.389,7
Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai		779,5	1.186,5
Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas)		120,6	127,1
Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai		1.293,1	1.494,9
Medienos arba kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai		304,4	413,2
Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai		3.021,7	3.043,0
Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų		52,0	51,2
Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žeručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai		47,4	295,6
Gamtiniai arba dirbtiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakiruoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bižuterija; monetos		231,1	66,8
Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai		1.137,9	1.434,2
Mašinos ir mechaniniai įrenginiai;		3.286,7	4.079,0
Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbinių transporto įrenginiai		2.339,5	2.707,4
Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys		273,6	353,7
Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys		0,6	4,1
Įvairūs pramonės dirbiniai		1.651,7	1.950,5
Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai		3,4	2,6
Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos		16,7	19,1
Eksportas		25.819,2	32.767,3

16 PRIEDAS

Importas pagal KPN skyrius, mln. Lt. (2004 – 2005 metais)

KPN skyriai	Metai	2004	2005
	Apyvarta	60.202,8	75.919,2
Gyvi gyvūnai; gyvūninės kilmės produktai		610,7	948,0
Augaliniai produktai		825,2	942,0
Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti valgomieji riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas		215,6	211,7
Paruošti maisto produktai; nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai		1.303,1	1.597,4
Mineraliniai produktai		6.786,9	10.996,5
Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija		2.904,5	3.360,5
Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai		1.895,5	2.419,3
Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas)		158,7	170,5
Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai		680,2	880,6
Medienos arba kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai		782,8	871,5
Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai		2.432,4	2.418,6
Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų		218,8	238,6
Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žėručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai		569,9	713,6
Gamtiniai arba dirbtiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakiruoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bižuterija; monetos		50,7	62,3
Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai		2.480,7	2.990,8
Mašinos ir mechaniniai įrenginiai;		6.536,8	7.737,1
Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbinais transporto įrenginiai		4.543,2	5.068,8
Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys		510,8	647,1
Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys		6,2	12,5
Įvairūs pramonės dirbiniai		587,6	710,6
Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai		0,4	0,5
Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos		282,9	153,5
Importas		34.383,6	43.151,9

17 PRIEDAS

Lietuvos eksporto pagal šalis padidėjimo tempai 2004 – 2005 metais

Sąjunga, valstybė	2004 m.	2005 m.	T _d , proc.
	Eksportas	Eksportas	
Iš viso	25.819,2	32.767,3	26,9
Europos Sąjunga	17.269,9	21.419,5	24,0
Airija	104,7	169,5	61,9
Austrija	79,0	77,3	-2,2
Belgija	714,5	617,5	-13,6
Čekijos Respublika	126,0	190,5	51,2
Danija	1.228,9	1.420,1	15,6
Estija	1.291,3	1.937,0	50,0
Graikija	82,7	28,7	-65,3
Ispanija	484,8	883,1	82,2
Italija	539,4	631,5	17,1
Jungtinė Karalystė	1.373,8	1.542,1	12,3
Kipras	21,6	16,8	-22,2
Latvija	2.629,9	3.362,7	27,9
Lenkija	1.243,6	1.812,3	45,7
Liuksemburgas	0,8	3,5	337,5
Malta	20,4	5,1	-75,0
Nyderlandai	1.246,7	1.005,7	-19,3
Portugalija	88,0	180,9	105,6
Prancūzija	1.629,2	2.301,8	41,3
Slovakija	33,0	50,7	53,6
Slovėnija	9,8	11,9	21,4
Suomija	225,6	325,1	44,1
Švedija	1.305,1	1.633,1	25,1
Vengrija	141,4	137,0	-3,1
Vokietija	2.649,8	3.075,5	16,1
NVS	4.216,7	5.816,4	37,9
Armėnija	2,0	4,9	145,0
Azerbaidžanas	19,5	22,6	15,9
Baltarusija	823,5	1.063,0	29,1
Gruzija	14,6	49,0	235,6
Kazachstanas	234,7	305,6	30,2
Kirgizija	22,5	31,2	38,7
Moldova	41,7	51,1	22,5
Rusija	2.394,8	3.422,1	42,9
Tadžikistanas	31,7	57,3	80,8
Ukraina	592,9	743,5	25,4
Uzbekistanas	34,9	62,9	80,2
ELPA	1.782,0	912,1	-48,8
Islandija	53,0	188,2	255,1
Lichtenšteinas	0,9	0,3	-66,7

Sąjunga, valstybė	2004 m.	2005 m.	T _d , proc.
	Eksportas	Eksportas	
Norvegija	548,1	524,8	-4,3
Šveicarija	1.179,9	198,8	-83,2
Kitos valstybės	2.550,6	4.619,3	81,1
Afganistanas	0,7	29,8	4157,1
Angola	2,2	20,3	822,7
Antigva ir Barbuda	23,5	0,3	-98,7
Australija	13,2	19,8	50,0
Bahamos	9,8	10,7	9,2
Bulgarija	40,8	39,1	-4,2
Egiptas	1,3	6,8	423,1
Ekvadoras	0,1	1,9	1800,0
Farerų Salos	28,0	0,0	-100,0
Honkongas	9,8	13,6	38,8
Indija	49,6	79,8	60,9
Indonezija	19,8	0,3	-98,5
Irakas	0,0	1,7	
Iranas	2,5	2,1	-16,0
Izraelis	18,1	20,3	12,2
Japonija	34,9	43,0	23,2
JAV	1.219,6	1.543,4	26,5
Kanada	236,1	0,7	-99,7
Kataras	0,2	939,5	469650,0
Kinija	32,4	0,2	-99,4
Kolumbija	0,9	38,4	4166,7
Kroatija	23,0	0,5	-97,8
Libanas	1,3	23,3	1692,3
Liberija	18,4	0,6	-96,7
Malaizija	21,3	0,1	-99,5
Marokas	17,2	0,3	-98,3
Meksika	11,9	0,0	-100,0
Pakistanas	27,2	5,5	-79,8
Panama	16,6	47,8	188,0
Pietų Afrika	1,8	2,1	16,7
Pietų Korėja	54,9	30,1	-45,2
Rumunija	32,6	0,7	-97,9
Serbija ir Juodkalnija	16,6	0,2	-98,8
Turkija	420,9	1,3	-99,7

18 PRIEDAS

Lietuvos importo pagal šalis padidėjimo tempai 2004 – 2005 metais

Sąjunga, valstybė	2004 m.	2005 m.	T _d , proc.
	Importas	Importas	
Iš viso	34.383,6	43.151,9	25,5
Europos Sąjunga	21.758,2	25.586,0	17,6
Airija	69,0	91,8	33,0
Austrija	388,4	441,0	13,5
Belgija	740,7	962,6	30,0
Čekijos Respublika	527,0	643,0	22,0
Danija	1.238,5	1.300,3	5,0
Estija	1.109,1	1.222,8	10,3
Graikija	83,5	41,1	-50,8
Ispanija	329,8	438,8	33,1
Italija	1.109,3	1.277,2	15,1
Jungtinė Karalystė	806,3	955,1	18,5
Kipras	209,7	34,5	-83,5
Latvija	1.319,0	1.707,9	29,5
Lenkija	2.630,5	3.585,0	36,3
Liuksemburgas	75,1	32,4	-56,9
Malta	0,9	1,5	66,7
Nyderlandai	1.386,2	1.601,5	15,5
Portugalija	45,6	42,6	-6,6
Prancūzija	1.105,0	1.209,7	9,5
Slovakija	127,9	170,6	33,4
Slovėnija	103,7	116,9	12,7
Suomija	1.154,9	1.325,1	14,7
Švedija	1.151,9	1.481,8	28,6
Vengrija	275,9	364,4	32,1
Vokietija	5.770,3	6.538,4	13,3
NVS	9.177,8	13.436,4	46,4
Armėnija	0,1	0,5	400,0
Azerbaidžanas	20,9	19,3	-7,7
Baltarusija	669,0	753,6	12,6
Gruzija	4,8	8,6	79,2
Kazachstanas	26,8	87,2	225,4
Kirgizija	0,5	0,2	-60,0
Moldova	12,5	9,8	-21,6
Rusija	7.905,3	12.006,3	51,9
Tadžikistanas	6,8	3,6	-47,1
Ukraina	519,2	511,1	-1,6
Uzbekistanas	10,3	36,1	250,5
ELPA	524,6	497,5	-5,2
Islandija	40,4	37,1	-8,2
Lichtenšteinas	2,2	1,6	-27,3

Norvegija	303,6	222,3	-26,8
	2004 m.	2005 m.	
Sąjunga, valstybė	Importas	Importas	T _d , proc.
Šveicarija	178,4	236,5	32,6
Kitos valstybės	2.923,0	3.632,0	24,3
Afganistanas	0,1	0,0	-100,0
Angola	0,0	12,4	
Antigva ir Barbuda	17,5	30,5	74,3
Australija	9,7	22,0	126,8
Bahamos	9,0	8,1	-10,0
Bulgarija	53,4	48,6	-9,0
Egiptas	8,7	6,4	-26,4
Ekvadoras	20,5	6,8	-66,8
Farerų Salos	24,4	0,3	-98,8
Honkongas	21,0	25,4	21,0
Indija	64,8	54,8	-15,4
Indonezija	18,2	21,9	20,3
Irakas	0,0	0,0	
Iranas	9,9	11,5	16,2
Izraelis	23,9	36,6	53,1
Japonija	126,0	142,3	12,9
JAV	541,4	843,0	55,7
Kanada	40,3	1,2	-97,0
Kataras	0,0	38,1	
Kinija	818,2	0,0	-100,0
Kolumbija	2,4	1.005,5	41795,8
Kroatija	16,4	1,3	-92,1
Libanas	0,9	14,2	1477,8
Liberija	15,0	0,2	-98,7
Malaizija	68,6	0,0	-100,0
Marokas	31,7	0,0	-100,0
Meksika	11,1	0,2	-98,2
Pakistanas	37,2	4,8	-87,1
Panama	19,1	30,6	60,2
Pietų Afrika	2,7	3,2	18,5
Pietų Korėja	234,3	246,0	5,0
Rumunija	20,1	0,0	-100,0
Serbija ir Juodkalnija	2,4	0,0	-100,0
Turkija	244,0	0,9	-99,6

19 PRIEDAS

Lietuvos BVP, užsienio prekybos apyvartos apimtys ir jų padidėjimo tempai 1993 – 2005 metais

Metai	Apyvarta, mln.Lt	Apyvartos padidėjimo tempai, proc.	BVP, mln. Lt	BVP padidėjimo tempai, proc.
1993	18505,2	-	12790,0	-
1994	17432,7	-5,8	18104,0	41,5
1995	23156,6	32,8	25956,4	43,4
1996	31654,9	36,7	32739,6	26,1
1997	38017,6	20,1	39997,6	22,2
1998	38016,7	0,0	44698,6	11,8
1999	31353,1	-17,5	43666,7	-2,3
2000	37063,5	18,2	45673,8	4,6
2001	43745,2	18,0	48584,6	6,4
2002	48852,9	11,7	51971,2	7,0
2003	52413,8	7,3	56804,0	9,3
2004	60202,8	14,9	62586,7	10,2
2005	75919,2	26,1	71200,1	13,8